

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV BOHEMISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**ČASOPIS KRITIKA. LIST SKUPINY
KULTURNÍCH PRACOVNÍKŮ.**

Vedoucí práce: Mgr. Veronika Véberová, Ph. D.

Autor práce: Bc. Hana Hrušková

Studijní obor: Bohemistika

Ročník: 3

2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci na téma *Časopis Kritika. List Skupiny kulturních pracovníků* vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedenými v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 26. července 2013

Hana Hrušková

.....

Poděkování

Mnohokrát děkuji Mgr. Veronice Véberové, PhD., za odborné vedení, cenné rady, inspiraci a ochotu při realizaci této diplomové práce.

Anotace

Předkládaná diplomová práce se zabývá důkladnou analýzou všech ročníků literárního a kulturně politického časopisu *Kritika*, který vycházel v letech 1924 - 1928. Práce se okrajově zabývá českým kulturním a historickým kontextem, na který časopis reagoval. Dále je zde rozebrán samotný vznik časopisu *Kritika*, jeho struktura, významní přispěvatelé a hlavní témata, jimiž se časopis zabýval. Hlavním cílem je detailně analyzovat jednotlivé ročníky časopisu.

Abstract

This dissertation deals with a thorough analysis of all classes of literary and cultural magazine of political Kritika, which was published in 1924 - 1928th. The dissertation also deals about the cultural and historical context in which the magazine responded. In the following section is analyzed the creation of the magazine Kritika, its structure, leading contributors and the main themes that are dealt magazine. The main topic is to analyze in detail each year of the magazine.

Obsah

Úvod.....	8
1. Vznik Kritiky	11
2. Významné osobnosti.....	14
2.1 František Xaver Šalda.....	14
2.2 Rudolf Ina Malý.....	15
3. Formální stránka časopisu	16
3.1 První ročník.....	16
3.2 Druhý ročník	16
3.3 Třetí ročník	17
3.4 Čtvrtý ročník	18
3.5 Pátý ročník	18
4. Umělecká tvorba	20
4.1 Literatura.....	20
4.2 Kritika	24
4.3 Proletářská poezie a poetismus	27
4.4 Prezentace československého umění ve světě	30
5. Československá republika.....	33
5.1 Politické změny.....	33
5.2 Socialismus	41
5.3 Realismus.....	44
5.4 Církev a politika.....	45
5.5 Církev a školství	54
5.6 Pokrokové myšlení	55
5.7 Úpadek inteligence	59
5.7 Tělovýchovné organizace a sport	62
5.8 Kult zdraví	65
6. Světová kultura	67

7. Zahraniční tvorba v Kritice.....	69
8. Recenze v Kritice.....	71
9. Film a filmová cenzura v Kritice	72
10. Karikatura v Kritice	73
11. Inzerce v Kritice.....	74
Závěr	75
Literatura.....	77
Příloha.....	79

Úvod

Tématem diplomové práce je literární a kulturně politický časopis *Kritika*, který vycházel ve dvacátých letech 20. století, resp. v letech 1924 - 1928. Práce je založena především na heuristice, analýze a následné interpretaci získaného materiálu. Získaný materiál je rozdělen podle jednotlivých ročníků. Zaměřuji se na aktuální témata tehdejší doby, tzn. vývoj církve, společnosti, politiky a jejich dopad na umění a literaturu. Dále upozorním na významné osobnosti, které tyto ročníky redigovaly a publikovaly zde, karikatury a inzerce objevující se v *Kritice*.

Kritika se v průběhu vydávání značně proměňovala – jak po stránce obsahové, tak po stránce ideového zaměření. Původně byla koncipována jako kritický a beletristický list skupiny intelektuálů, kteří z politických důvodů opustili časopis československých socialistů *Národní kultura*. Základní charakter kritické činnosti byl dán významnou osobností F. X. Šaldy. „*Nesourodá skupina však neměla dlouhého trvání a politické i filozofické diference, zejména Šaldův nesouhlas s Malého koncepcí tzv. kvalitativní demokracie, vedly k odchodu hlavního okruhu autorů. Od třetího ročníku došlo k další změně. Kritika se stala orgánem České strany pokrokové a stále více se zaměřovala k politickým otázkám a společenské a náboženské problematice.*“¹ V pátém ročníku se mnohem více ukazuje křesťanská orientace.

V *Kritice* byly zveřejňovány práce prozaické a básnické od B. Benešové, J. Durycha, J. Hory, J. Hořejšího, Fr. Langra, A. M. Píši, A. Sovy, F. X. Šaldy, J. Tkadlece, J. Wolkera atd. Objevovaly se zde i kritické články od J. Bartoše, J. B. Čapka, V. Dvořáka, F. Götze, J. Hejduka, J. Hilberta, J. Knapa, J. V. Sedláka, B. Václavka a především F. X. Šaldy, který vstoupil do české literatury v devadesátých letech v důsledku prosazování moderních uměleckých směrů. V *Kritice* se také objevovaly epigramy (např. O. Fischer) a karikatury (např. V. H. Brunner, Z. Kratochvíl, V. Špála). V literární a divadelní kritice převládaly recenze od Z. Báry, J. Bora, J. B. Čapka, J. Hejduka, J. Knapa atd. Ve třetím ročníku vyšly stati I. A. Bláhy, J. Dobrovolného, J. Fischera, J. L. Hromádky, E. Svobody aj. V *Kritice* byla vydána i beletrie od J. Čarka, K. Erbana, J. Šnobla.

¹ Forst, V. a kol.: *Lexikon české literatury, Osobnosti, díla, instituce. Svazek II., K-L*, Academia, 1993. *Kritika 1924-1928*, s. 982

Časopis *Kritika* vycházel v letech 1924 - 1928. Ve druhém ročníku byl k tomuto názvu přiřazen podtitul *List skupiny kulturních spolupracovníků* (1924/1925), během třetího až pátého ročníku *Realistický měsíčník* (1926 - 1928).

První a druhý ročník rediguje R. I. Malý s redakčním kruhem: J. Bartoš, V. Dvořák, O. Fischer, F. Götz, F. X. Šalda. Během prvního ročníku bylo vydáno dvanáct čísel – čísla vycházela do října 1924. V druhém ročníku bylo celkem vydáno deset čísel (od prosince 1924 do listopadu 1925). Třetí a čtvrtý ročník rediguje K. M. Lauda. V roce 1926 (tzn. během třetího ročníku) vyšlo rekordních dvacet čtyři čísel., v roce 1927 (čtvrtý ročník) šest čísel. Pátý ročník vycházející v roce 1928 rediguje J. Dobrovolný. V tomto posledním ročníku bylo vydáno deset čísel.

Jelikož *Kritika* měla zpočátku podobu kritickou a beletristickou a následně charakter politický, budu se v jednotlivých ročnících zajímat o podobu československého umění na počátku 20. století, dále se budu soustředit především na vývoj politiky a náboženství a následně na nejčastější prostředky ovlivňování společnosti (školství, zdraví, sport aj.).

Na přelomu 19. a 20. století došlo k několika výrazným změnám, které měly dopad na vývoj celé společnosti. V tomto období dochází ke střetu mezi tradiční a moderní kulturou. Objevuje se řada avantgardních směrů, které nabízejí různá řešení (mnohdy radikální) v oblasti politiky i umělecké tvorby. Ve dvacátých a třicátých letech se některé umělecké směry propojovaly s politickými hnutími. V tehdejší Československu lze tento trend pozorovat jak na levici (spojování umělců s komunistickou stranou), tak na pravici (např. literární katolicismus). „*Formující se komunistické hnutí bylo pro umělce a intelektuály od počátku velmi přitažlivé svou ideologií nevyhnutelnosti světové revoluce, která přinese lepší světový řád. Příslušníci všech uměleckých generací se přihlašovali k levici, k mlhavým socialistickým ideálům a také k sovětskému Rusku, které mělo tyto ideály uvést do praxe. Zatímco jedni pod dojmem praktické politiky Komunistické internacionály a Komunistické strany Československa postupně vystřízlivěli, jiní se stávali ještě horlivějšími zastánci a stoupenci komunismu v jeho sovětské podobě.*“² Levicově orientovaní spisovatelé

² Cabada, L.: *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890-1938*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2005, s. 9-10

prohlašovali, že ze všech sil chtějí být nápomocni v boji za socialistickou republiku (např. skupina kolem časopisu *Kmen* a *Červen*, Proletkult).

Katolická církev na počátku 20. století budila v českých občanech vyloženě odpor (díky svému podporování Rakouska a monarchie). Několik desetiletí probíhaly agitace ze strany mladočechů a realistů. Během listopadu roku 1918 (pár dní po převratu) začali lidé účtovat s Římem, s katolickou církví. „*Chystala se radikální rozluka církve od státu, proveden částečný zábor církevního majetku pozemkovou reformou a církev měla být zbavena všech práv. Nenabyl-li proticírkevní boj ještě povážlivějších forem, způsobily to jednak stupňující se obtíže vnitropolitické, jednak ohled na katolické Slováky. Praha si nemohla dovolit takový proticírkevní kurs, který by byl vehnal Slováky do radikální opozice.*“³ Z těchto důvodů československá vláda ustoupila od chystané rozluky mezi státem a církví. Delší dobu byl vztah mezi katolickou církví a státem poměrně napjatý. Obavy o budoucnost katolicismu vedlo k zintenzivnění projevů politického hnutí katolického. Teprve koncem roku 1927 se podařilo spor relativně urovnat a sjednat dohodu o nejdůležitějších otázkách církevně politických.

³ Kadlec, J.: *Přehled českých církevních dějin*. Zvon Praha, 1991, s. 239-240

1. Vznik Kritiky

R. I. Malý ve svém článku *Skupina kulturních pracovníků* popisuje důvody vzniku čtrnáctideníku *Kritika*. Zapříčinila se o to *Skupina kulturních pracovníků*. „*Skupina kulturních pracovníků, jež tímto číslem začíná vydávat svůj samostatný čtrnáctideník, vzešla z příspěvatelského kruhu II. ročníku Národní kultury a stmelila se nejenom pojitky ideovými, ale i útoky, které na ni podnikali jak někteří čl. socialisté tak i většina stran odpůrcích. Tato oboustranná „přízeň“ české veřejnosti ke Skupině dostoupila vrcholu, když v Národní kultuře vyšel článek F. X. Šaldy Pět let republiky, a když Skupina zásadně se za něj postavila, vítajíc v něm oprávněné volání po přísné nápravě našich veřejných poměrů: čl. socialisté, jejichž jest Národní kultura majetkem, zbavili R. I. Malého vedení listu a tím ze své revue vypíchl i celou Skupinu ; a za solidaritu, kterou Skupina projevila s Šaldovým článkem, dostalo se jí v národních listech posměšné přezdívky Jedenáct proti Thébám. Konečný výsledek této kampaně byl však právě opačný nežli jak odpůrci Skupiny si představovali: Skupina nejen se nerozpadla, ale naopak mnozí její přátelé, kteří až dosud stáli mimo – pochopili, že Skupině nejde o lásku k té či oné straně za každou cenu, nýbrž opravdu o boj proti Thébám, jinými slovy: o boj proti všemu biotskému vždy a všude, v té i oné straně, kterýž boj je v Čechách právě nyní velmi včasný. A skupina rázem vzrostla o mnoho nových členů, stávajíc se tak jen ještě více sdružením stoupců různých odstínů politických v témže určitém rámci kulturním.*“⁴

Podle R. I. Malého se jedná o rozmanitou, neorganizovanou skupinu, jejíž členové píšou a budou psát do různých deníků. Jedni se přiklání ke straně československé sociální a jiní sympatizují s republikánskými malozemědělci nebo komunisty. Jejich hlavním pojitkem je jejich „nepohodlnost“ vůči stranám – rozchází se v názorech náboženských, filozofických, kulturních, vědeckých aj. Pro celou skupinu je příznačný objektivistický pohled na kulturu.

Národní kultura byla kulturně-vzdělávacím časopisem národněsocialistické strany, který vycházel v letech 1922 - 1925. Ze čtyř ročníků byl pouze druhý výrazněji zaměřen na literaturu a umění. „*Národní kultura vznikla při nár. socialistické Ústřední škole dělnické s úkolem šířit činnost vzdělávací a výchovnou a soustředit kolem sebe*

⁴ *Kritika*. 1924, s. 46

odborníky všech oborů výchovných, vzdělávacích, politických a hospodářských. Základní devízou Národní kultury bylo heslo V. Klobáče: Větší vzdělání – lepší člověk. Druhý ročník za vedení R. I. Malého zdůraznil literárně umělecké otázky a v hojnějším počtu uveřejňoval beletrii a kritiku.⁵

Poté, co R. I. Malý odešel s většinou svých spolupracovníků z *Národní kultury*, se stal redaktorem nového časopisu *Kritika*, v jehož redakčním kruhu působili J. Bartoš, V. Dvořák, O. Fischer, F. Götz a F. X. Šalda. Jakožto orgán vzdělávací instituce se *Národní kultura* zaměřovala na populárně-naučné statě, úvahy a informace o politickém, sociálním a hospodářském životě (V. Brdlík, J. Černý, F. Schwarz aj.), o historii (F. M. Bartoš, A. Sedláček, J. Werstadt), filozofii (J. B. Kozák), psychologii (A. Fuchs). Rubrika věnující se umělecké tvorbě referovala o knižních novinkách z beletrie i odborné literatury (J. Šebesta, J. Čeněk aj.), o divadle (S. Lom, J. Vodák), o výtvarném umění (V. Balthaser, B. Hnátek aj.) a hudbě (K. Emingerová). Publikování beletrie se omezilo na několik básní, především vstupních textů k jednotlivým číslům (J. Holý, A. Sova, K. Toman, J. Vrchlický aj.), výjimečně krátké prózy (J. Jahoda). Redaktor Malý ve filozoficko-estetické konfesi *Chvála dne* (1. číslo druhého ročníku) odmítl (se zjevnými narážkami na avantgardní proudy) soudobé projevy estétství, přihlásil se k tradici francouzského klasicismu s jeho „přirozeností“ a „přiměřeností“ a vycházející z křesťanský chápaného socialismu stavěl před intelektuály a umělce úkol přinášet „více světla a každému světlo“, povznášet život k vyšší platnosti absolutní. S touto statí korespondovaly některé další úvahy na filozofická a náboženská témata (B. Lifka, R. I. Malý), mj. též pojednání o konverzi některých umělců ke katolictví (J. Durych o H. Ghéonovi, B. Vlček o G. Papinim).⁶

Druhý ročník má v porovnání s ostatními poměrně bohatší část kritickou (rubrika *Soudy a výzvy*) – především literární (O. Fischer, Z. Kalista, A. Sova, F. X. Šalda aj.), dále kritikou divadelní (např. L. Blatný, E. Konrád), výtvarnou (V. Dvořák) a hudební (J. Bartoš). Ke své původní podobě se kulturně-vzdělávací časopis *Národní*

⁵ Opelík, J. a kol.: *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 3/I M-O*. ACADEMIA, Praha 2000, s. 406

⁶ Opelík, J. a kol.: *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 3/I M-O*. ACADEMIA, Praha 2000, s. 407

kultura vrací ve třetím ročníku. Tento styl si zachovává až do svého zániku v roce 1925.⁷

Na tvorbě *Realistického měsíčníku Kritika* se podíleli členové brněnské Literární skupiny (1921 – 1929). Toto sdružení, tvořené mladými moravskými autory, se přihlásilo k humanitnímu socialismu a k tvorbě „nové duchovnosti“. Mezi zakládající členy patřil L. Blatný, F. Götz, J. Chaloupka, D. Chalupa, Č. Jeřábek, B. Stejskal, B. Vlček, K. Biebl, S. Kadlec, Z. Kalista, F. Kropáč, A. Ráž a krátce také J. Wolker a A. M. Píša. „*Představitelé Literární skupiny sice zdůrazňovali, že jde pouze o volné seskupení mladých autorů, kteří chtějí vzájemně usměrňovat své úsilí při zobrazování nových obsahů přítomné doby, ale velmi brzy, zvláště když začal vycházet časopisecký orgán skupiny Host (od října 1921), začalo krystalizovat přesnější programové vymezení úkolů a cílů.*“⁸ Jako hybnou složku a základ, na němž by se autoři měli sjednotit, považovali expresionismus. Za hlavního teoretika Literární skupiny je považován F. Götz, který vycházel z ideje „bratrství, lásky, lidskosti, dobroty, štěstí, družnosti a soucitu“ (manifest *Naše naděje, víra a práce*). Později se Literární skupina od těchto idejí odvrací a hlásí se k návratu k tradičnějším postupům v umělecké tvorbě. Sdružení se dále rozšiřuje o další členy: F. Branislav, J. B. Čapek, H. Dvořáková, K. Hradec, P. Fraenkl, M. Nohejl, A. C. Nor, V. Raffel, J. Šnobl, V. Černý, E. Hostovský, J. Trojan, J. Weiss, J. Landa, F. Kropáč.

⁷ Opelík, J. a kol.: *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 3/I M-O*. ACADEMIA, Praha 2000, s. 407

⁸ Forst, V. a kol.: *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 2/II K – L*. ACADEMIA, Praha 2000, s. 210

2. Významné osobnosti

2.1 František Xaver Šalda

Od devadesátých let 19. století se na vývoji české literární kultury (na rozdíl od předchozích let) velmi aktivně podílela literární kritika a to především díky F. X. Šaldovi. Dvacátá léta 20. století je česká literatura ve znamení expresionismu, poetismu, dadaismu a ve hnutí proletářské literatury. V této době se také objevuje pojem umělecké avantgardy (tzn. směry, které se věnují novým možnostem a jejichž tendence jsou oceněny až v pozdějším období). V tomto významu se pojem avantgardy v české literatuře ve dvacátých letech vztahuje na poetismus (ve třicátých letech surrealismus).

F. X. Šalda nemá po odchodu z *Kmene* vlastní časopis (na rozdíl od Neumanna a Nejedlého), přispívá převážně do deníků (*Venkov*, *Tribuna*, *České slovo*) a dále do několika revue (*Lipa*, *Národní kultura*). Následně se Šalda angažuje v *Kritice*, kterou spolurediguje v letech 1924 - 1925. K Šaldovým hlavním spolupracovníkům patří B. Benešová, O. Fischer, J. V. Sedlák, F. Götz, J. Bartoš a několik mladých autorů, např. J. Hora, B. Václavěk atd. Po ukončení Šaldovy spolupráce s *Kritikou* ztrácí časopis svůj literární význam, mění se jeho zaměření a okruh spolupracovníků.

„Ve dvacátých letech neměl Šalda trvalou časopiseckou tribunu. Po Kmeni, jež považoval za pokračování České kultury a který redigoval v prvních dvou ročnících (1917-1919), a po Tribuně (1919-1923) přispíval krátký čas do časopisu Kritika (1924), ale pro rozpory s redaktorem R. I. Malým (ve věci demokratismu, který Šalda důsledně hájil) opustil list spolu s O. Fischerem, F. Götzem a J. Bartošem.“⁹

Po roce 1918 jej (stejně jako jiné autory – např. S. K. Neumann, J. Wolker, J. Hora, I. Olbracht apod.) zasáhl komunismus. Více se věnoval společensko-politické kritice a problémům nového státu. Po celý svůj život usiloval o vytvoření revue, které by mu umožňovalo autorskou nezávislost. Jako hlavní kritická osobnost a spoluredaktor působil např. v *Literárních listech*, v *České kultuře*, v *Kmeni*, v *Tvorbě* a také v *Kritice*. Od října 1928 vycházel jeho autorský časopis *Šaldův zápisník*, ve kterém byla uveřejňována výhradně Šaldova kritická, prozaická, básnická a překladová tvorba.

⁹ Mukařovský, J.: *Dějiny české literatury IV*. Victoria Publishing Praha, 1995. s. 103.

2.2 Rudolf Ina Malý

R. I. Malý (vl. jm. Rudolf Malý; jméno Ina užíval po sňatku převážně v iniciále) byl nábožensky orientovaný filozof, esejista, publicista a kritik. Již během studií byl členem studentského literárního sdružení Jungmann při týdeníku *Přehled*. Studoval literaturu, filozofii a dějiny umění na filozofické fakultě v Praze (krátce též na pařížské Sorboně). Po válce řídil literární přílohu *Českého slova* a měsíčníku *Budoucnost* (1920). Poté, co opustil redakci národně socialistického revue *Národní kultura* (v roce 1923) byl jedním ze zakladatelů Skupiny kulturních pracovníků a redigoval časopis *Kritika* (první a druhý ročník). Po názorových neshodách v roce 1925 časopis *Kritika* opustil F. X. Šalda s redakčním kolektivem. V roce 1924 se stal členem Společnosti pro hospodářské a kulturní sblížení s novým Ruskem. Od roku 1935 byl členem Literárního odboru Umělecké besedy. V následujícím roce 1936 byl zvolen do výboru Kruhu čes. spisovatelů. Jeho náboženská orientace se projevila především během redigování katolicko-kulturněpolitické revue *Tak*, které redigoval od roku 1937. V letech 1938 - 1945 byl členem předsednictva Kulturní rady pro dobrou československou knihu při Národní radě české. Po roce 1945 byl členem výboru Společnosti V. Dyka.

Pod vlivem F. X. Šaldy se zprvu R. I. Malý věnoval divadelní kritice a literární publicistice. „*Jako náboženský myslitel, spojující jistoty křesťanské víry s racionalistickým přístupem, psal posléze především filozofické a kulturně politické eseje, studie a články se zřetelem k soudobým společenským i literárním jevům, charakteristické kritickým a bojovně polemickým laděním a osobitým stylem. V prvních knihách navazoval na platonsko-descartovskou tradici a z novoidealistického stanoviska se kriticky vyrovnal s pozitivismem a skepticismem, s novými proudy převážně francouzské filozofie a teologie a s myšlenkami R. Rollanda, H. Bergsona. L. N. Tolstého, H. G. Schauera. V reakci na popřevratovou realitu (i na díla B. Němcové, J. S. Machara aj.) hlásal Masarykovi blízké pojetí humanismu založeného na moderním realismu, na novém vlastenectví, mravnosti a křesťanském socialismu (Akord motivů náboženských a sociálních).*“¹⁰

¹⁰ Opelík, J. a kol.: *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. 3/I M – O*. ACADEMIA, Praha 2000, s. 90

3. Formální stránka časopisu

3.1 První ročník

První ročník časopisu zahrnuje celkem 384 stran ve dvanácti číslech, jejichž obsah byl rozdělen do několika okruhů: básně a povídky; články; recenze; glosy a poznámky; epigramy; karikatury. Rediguje jej R. I. Malý s redakčním kruhem, v němž jsou J. Bartoš, V. Dvořák, O. Fischer, F. Götz, F. X. Šalda. Vytiskla jej Národní knihtiskárna v Moravském Krumlově. Zájemce si může předplatit celý ročník (tzn. dvanáct čísel) za 40,- Kč.

V prvním ročníku tohoto periodika byla zastoupena jak poezie, tak i próza, avšak poezie evidentně převahovala nad prózou. V roce 1924 zde byly otištěny například básně J. Hory (*Vrah a dítě*, Z cyklu „*Itálie*“), J. Hořejšího (*Slepý sir*), A. Sovy (*Chtěl bych tě potěšit...*, *Prorvou dějů*, *Jaro na samotě*, *Mladému příteli*), F. X. Šaldy (*Před svatým duchem*, *Princezně z čtvrti tovární*, *Mezi tmou a úsvitem*), J. Tkadlece (*Hor přes lučičště*, *Deštivá noc*), K. Tomana (*Lenin*) nebo J. Wolкера (*Samota*, *Šťastnému děvčeti*). Prozaickou tvorbu zde zastupuje povídka od B. Benešové *Není člověku dovoleno*. Do prvního ročníku časopisu *Kritika* svými epigramy přispívali: O. Fischer, Č. Jeřábek, Radius, B. Vlček. Nalezneme zde i karikatury od V. H. Brunnera a Z. Kratochvíla.

3.2 Druhý ročník

Druhý ročník tohoto periodika zahrnuje celkem 350 stran v deseti číslech, jejichž obsah byl rozdělen stejně jako první ročník do několika okruhů: básně a povídky; články; recenze; glosy a poznámky; epigramy; karikatury. Na druhém ročníku se podílí stejný kolektiv spolupracovníků jako na ročníku prvním – rediguje jej R. I. Malý s redakčním kruhem, v němž jsou J. Bartoš, V. Dvořák, O. Fischer, F. Götz, F. X. Šalda. Majitelem a vydavatelem za družstvo je A. Klatovský v Praze. Pro své odběratele nabízí možnost zakoupení ročního předplatného za 40 Kč, jednotlivé číslo stojí 4,20 Kč.

V porovnání s prvním ročníkem zde nacházíme více prozaických děl (především fejetony). V roce 1925 zde byla otištěna prozaická tvorba L. Blatného (*Šatna*), J. Durycha (*Park*), O. Fischera (*Starosta Corkský*), R. I. Malého (*Otázky v Marseilli*). Svou poezii zde publikoval J. Čarek (*Jejich život, O hlásce ř*), P. Kříčka (*Robinson Crusoe*), J. Spilka (*Noc v lese, Větrná noc*), J. Tkadlec (*V chudém přibytku*), K. Toman (*Prvního máje, Verše*), R. Krupička (*Píseň, Setkání*) a R. Medek (*Úděl*).

3.3 Třetí ročník

Třetí ročník časopisu *Kritika* vycházel s podtitulem *Realistický týdeník*. Tento ročník vyšel ve dvaceti čtyřech číslech (pro tuto práci jsem získala dvacet tři čísel v rozsahu 332 stran). Redigoval jej Dr. K. M. Lauda s kruhem hlavních spolupracovníků. Jako majitel a vydavatel za pokrokovou stranu je uváděn Ing. F. Munk. Administrace probíhala na Praze 1 v Karlově ulici č. p. 27. Zájemci si mohli jednotlivá čísla zakoupit za 1,80 Kč a dvojčíslí za 3,60 Kč, nebo využít předplatného (roční předplatné za 80 Kč, pololetní předplatné za 42 Kč nebo čtvrtletní předplatné za 22 Kč). Na titulní straně každého čísla čtenář nalezne seznam otištěných spisovatelů a novinářů, kteří jsou seřazeni chronologicky, podle způsobu řazení v jednotlivých číslech. V záhlaví titulní strany každého čísla nalezneme citát: „*Demokracie je politickou formou lidskosti*“.

Ačkoliv se třetí ročník *Kritiky* začíná více soustředit na oblast politiky, jsou zde otištěny i básně: Z. Bár (*Vzpomínka*), J. B. Čapek (*Píseň mých hájů*), J. Čarek (*Česká země; Rána pěstí*), K. Erban (*Faustův konec; Romance severská*), F. Holub (*Na periferii*), A. E. Housman (*Granátník – přel. J. B. Čapek*), W. Klemm (*Vyrovnání – přel. Grmela*), F. Körner (*Balada tovární*), F. Křelina (*Březen*), S. Mařek (*Jarní víra*), J. Šnobl (*Rodné město*) i krátká prozaická díla a fejetony: K. Erban (*O dobrém díle*), D. Filip (*Bolševický vpád*), F. M. Hník (*Suchý fejeton*), F. Kafka (*Před zákonem*), V. Prokůpek (*Dívky na galeriích*), Jek (*Moje hory*).

3.4 Čtvrtý ročník

Čtvrtý ročník časopisu *Kritika* vycházel s podtitulem *Realistický měsíčník* a čtenáři měli možnost zakoupit si jednotlivá čísla za 3,60 Kč. Jako odpovědný redaktor vystupuje Dr. K. M. Lauda a jako vydavatel prof. Dr. In. A. Bláha. Redakce a administrativa měla sídlo v Praze I, v Karlově ulici číslo 27. Tisk probíhal v tiskárně Orbis. Při rozboru tohoto ročníku jsem vycházela ze šesti získaných čísel, tzn. ze 120-ti získaných stran.

Ve čtvrtém ročníku je umělecká tvorba oproti předchozím ročníkům silně zatlačena do pozadí. Básnickou tvorbu v tomto ročníku zastupuje Z. Bár (*Večer*), J. Styr (*Chanson a chorál*), J. Šnobl (*Harfa*) a kategorii krátké prózy a fejetony D. Filip (*Bolševický vpád*).

3.5 Pátý ročník

Jako odpovědný redaktor pátého ročníku vystupuje Dr. J. Dobrovolný a jako vydavatel (jak už vyjadřuje níže uvedené sdělení) F. Taufer. *Realistický měsíčník Kritika* vychází 15. dne každého měsíce. Čtenáři si mohli zakupovat jednotlivá čísla za 3,50 Kč, nebo mohou využít předplatné: na celý rok 40 Kč, na půl roku 20 Kč a na čtvrt roku 10 Kč. V. ročník *Realistického měsíčníku Kritika* obsahuje celkem 192 stran a vyšel v šesti číslech a dvou dvojčíslech (celkem tedy deset čísel).

Umělecká tvorba je zde zastoupena zcela minimálně. Své básně zde uveřejnil M. Hrubec (*Ataman Rimov; Tři doby české kritiky*) a fejetonem přispěl J. Dobrovolný (*Poprvé v letadle*).

1. ledna 1928 vychází sdělení F. Taufera, který tímto informuje o změnách vlastnictví revui *Kritika*. „Sděluji Vám, že jsem od 1. ledna 1928 převzal od pana Dr. K. Laudy do svého vlastnictví revui „KRITIKU“ 1) s právem, abych od nyníška, tj. od V. ročníku ji na svůj náklad vydával, na dosavadní odběratele rozesílal a předplatné jakož i nedoplatky za ně přijímal a 2) s povinností, že „KRITIKA“ vedena bude v dosavadním ideovém (realistickém) směru. IV. ročník „KRITIKY“ nebyl úplně dokončen a zavazují se proto předplatitelům IV. ročníku dáti jako náhradu buď jazykové cvičebnice nebo knihy, které v mém nákladu vyšly. První číslo V. ročníku Vám předkládám a doufám, že budete s obsahem jeho spokojeni a proto dále odběratelem „KRITIKY“ zůstanete.

*Předplatné jakož i nedoplatky na dřívější ročníky zasílány buďtež přiloženou účtenkou výhradně na mne, aby se předešlo zbytečnému předávání a vyúčtování. S veškerou úctou František Taufer, redaktor a nakladatel v Praze XI, Libušina 17.*¹¹

Hned v úvodu 1. čísla je uveřejněn článek s názvem *Do nového roku*, pod který se podepsala celá redakce. Snaží se v něm načrtnout ideový směr, jímž se míní odebírat. Pro duchovní život zdůrazňují význam vědy, umění a mravního úsilí. Vědu, umění i morálku podřizují jedinému cíli: náboženskému poznávání Boha a člověka. Věda má nejen cíle praktické, civilní a světské, ale má také význam pro prohloubení a rozšíření našeho života duchovního. „*Někteří lidé jsou náchylní spatřovati ve vědě absolutní základnu duchovního života. Je to klam: vědecké poznání není absolutní, ani úplné a nebývá ani pro jedince ani kolektivum při velkých životních zážitcích a krizích faktorem rozhodujícím. Věda je cenný nástroj, může rozptýlit mnohý blud, může pozvednout duševní i hmotnou úroveň společnosti.*“¹² Umění musí být pravdivé a reálné. Poukazují na existenci lživého umění, které nás odvádí od poznání skutečného života, neobohacují nás, dokonce nás může otravovat. „*Umění, bohužel nejširším vrstvám málo přístupné a málo pochopitelné, nesmí býti hříčkou, ani jen zábavou, nebo výparem bohémského spleenu. Každé skutečné umění je nástrojem hlubšího poznání života, tedy Boha, bližního i sebe sama.*“¹³ Dále vyzývají k solidaritě, k nejdůležitějšímu požadavku křesťanskému. Redaktoři se drží biblické zásady: není člověku dobře býti samotnému. Jako námět pro diskuzi budu v *Kritice* tisknout články těch, kteří s nimi nesouhlasí.

¹¹ *Kritika*. 1928

¹² *Kritika*. 1924, s. 2

¹³ *Kritika*. 1924, s. 3

4. Umělecká tvorba

4.1 Literatura

Období v letech 1918 - 1938 jsou často považována za jeden z vrcholů české literatury. „*Vznik samostatného československého státu literaturu zprostil národně nabádavého poslání. Umožnil v mnohé míře rozvinout svébytnou, estetickou funkci poezie, prózy a dramatu. Během dvou desetiletí se zformovalo množství různorodých literárních směrů, na kulturní scéně působila plejáda osobností – v poezii Hora, Nezval, Seifert, Halas, Zahradníček, Holan, v próze Deml, Čapkové, Vančura, Durych, Olbracht, Čep, Hostovský, v kritice a v literární vědě Šalda, Novák, Mukařovský, Jirát, mezi překladateli Fischer, Jelínek, Hořejší, Eisner, Palivec, z publicistů Peroutka a mnozí další.*“¹⁴ Pro meziválečné období je typická souběžnost různých literárních směrů a stylů. Ve dvacátých letech 20. století se v próze setkáváme s prózou lyrickou a obraznou, zároveň vznikají žánry utopického románu psychologického a pak i historického. V poezii se formuje proletářská poezie a následně poetismus. Na konci dvacátých let si avantgarda prochází krizí, poezie se více zaměřuje na existenciální otázky a duchovní orientaci.

V roce 1921 vznikla KSČ, je tedy téměř nezbytné, aby se socialismus odrazil i v literární tvorbě. Typickými prvky objevující se v literatuře je boj za sociální spravedlnost a nově se rodící hrdina – revolucionář. Na přelomu 19. a 20. století se začala kolem S. K. Neumanna sdružovat skupina revolučních literátů – anarchističtí buřiči. Hlásí se k politickému anarchismu a členy jsou K. Toman, F. Gelner, F. Šrámek apod. S. K. Neumann k propagaci anarchismu využíval především časopis *Nový kult*. Zástupci této skupiny se objevily i v *Kritice*. 21. ledna 1924 zemřel komunistický politik, revolucionář a první předseda vlády SSSR V. I. Lenin (vl. jm. Vladimír Iljič Uljanov). Na tuto událost reagoval K. Toman svou básní *Lenin*, ve které obhájuje Leninovy činy ve jménu revoluce. Lenin proti svým odpůrcům bojoval tvrdě a nemilosrdně. Přesto byl považován za vzor socialistického hrdiny, který udělal to, co bylo v zájmu lidské společnosti.

¹⁴ Léhar, J. a kol.: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Nakladatelství Lidové noviny Praha 2004, s. 547-548.

*„Ten den přišel
tak jako všechny jiné.
Nezhaslo slunce, ale umřel člověk
a že byl velký, zem se zapotácela
jako lodička,
když veslař vyskočí z ní na břeh.*

*Širou Rusí
smuteční písně zakvílely
neseny větrem po sněhových pláních,
smuteční písně rozhoupaly srdce milionů
a všichni chudí světa,
i pokorní i mstiví, zaplakali.
Na soud boží
odešel Mikuláš Lenin
v purpurovém plášti z lidské krve,
se svatozáří naivních červánků kol hlavy,
provázen modlitbami prostých srdcí
i slinou nenávisti.,¹⁵*

V *Kritice* se setkáme i se zástupci proletářské literatury, kteří usilují o socialisticky angažovanou literaturu. B. Klička (vl. jm. Benjamin Fragner) byl prozaik, autor sociálně psychologických povídek a románů, prozaik. Do světa literatury vstoupil jako lyrický básník inspirovaný tvorbou J. Wolkera, který za základní znaky proletářské literatury považuje kolektivismus, revolučnost a tendenčnost. V *Kritice* zveřejnili báseň B. Kličky *Červený karafiát*. Červený květ je spojován s násilím, krví, ale i převratem a revolucí. Červený karafiát se stal symbolem socialismu a mnozí si jej spojují s MDŽ.

¹⁵ *Kritka*. 1924, s. 1

*„Do mého kalicha sestoupil svět,
miliony paží ční k nebi z mého okvěti.
Pro vůni snů vtrhla horečka dělných v můj květ
v dusném podletí.*

...

*V slunečnu nicoty rostu řád a svět,
v prostředí smrti živá hodina,
a tisíc dcer a synů volá ve mne: Nejsi květ,
jsme rodina! “¹⁶*

Ve druhém ročníku *Kritiky* je otištěna jedna z proletářských básní. K. Toman složil báseň *Prvního máje*, ve které se nám snaží přiblížit podobu oslavných průvodů dvacátých let 20. století. Svátek práce vznikl z potřeby dělnické třídy upozornit na svoje problémy, nějak spolu komunikovat a lépe se organizovat za účelem naplnění svých požadavků. Svátek práce je spojován s Prvním májem, průvody a vzdáváním holdu komunismu.

*„Hle, prapory a hudby
a vojska, vojska, vojska nadějí.
Jdou, společný sen nad hlavami,
jdou ozdobeni květinami
a v jejich tiché dumy
řvou dobří pastýři. “¹⁷*

Vůdčí osobností proletářské poezie byl J. Wolker, který rozvinul podobu sociální balady. Balada v jeho podání získává odlišnou podobu, než ji v 19. století přídělil K. J. Erben. U Erbena člověk poruší základní mravní principy a je následně potrestán za svoji vinu, kdežto u J. Wolkeru již nejsou nadpřirozené jevy, ale

¹⁶ *Kritika*. 1924, s. 351

¹⁷ *Kritika*. 1925, s. 169

nespravedlivá společnost, v níž jsou dělníci vykořisťováni. Podobou Wolkerovy balady se během své tvorby inspiroval F. Körner, kterému ve třetím ročníku *Kritiky* otiskli jeho *Baladu tovární*. Jedná se o sociální baladu, kde poukazuje na dělnickou vrstvu společnosti. Stroje jsou přirovnávány k pulzující společnosti. Mladý chlapec zahyne během, ale stroje pracují dál.

*„Tleskají bezlesklé stroje,
pleská řemen,
tlachají slepá kola a páky –
dýchají prachu mraky.
A plachý chlapec tlakem železných břemen
podklesne.
V tváři mu plesá políbení bolestné...*

*A kdosi od stavu vykřik,
že valy
chlapce rozmačkaly.“¹⁸*

V *Kritice* se setkáváme i s krátkými povídkami a fejetony, např. povídka od B. Benešové *Není člověku dovoleno*¹⁹. Odsuzuje v ní svět měšťáků, jejich morální pokrytectví a lidskou malost. Dělnická hnutí vnímala měšťanstvo jako svého vykořisťovatele a třídního nepřítele. Hlavní hrdina povídky je po odhalení pravdy rozčarován, znechucen a plný zoufalství. B. Benešová se svou tvorbou a tématem blíží k prózám F. Šrámka.

V prvním ročníku *Kritiky* nalezneme od B. Kličky i satirické básně (*Čichový zákon, Parlament*), kde poukazuje na nesmyslnost některých zákonů a na neefektivnost parlamentu, který více pracuje pro spokojenost svou než-li lidu. Níže je ukázka z básně *Parlament*.

¹⁸ *Kritika*. 1926, s. 237

¹⁹ *Kritika*. 1924, s. 3-7

*„Stůj noho! Tady místo jest,
kde výkvět státu hloubá.
Jediná správná ze všech cest.
Demokracie chlouba.*

...

*Když gramofonů několik
zahraje svoje kousky,
jdou všichni svorně jako šik
na pivo, guláš, housky.“²⁰*

4.2 Kritika

Umělecká kritika je součástí společenské kritiky a jedním ze základních nástrojů společenského pokroku. Zároveň je také důležitou složkou vědy o umění, která se věnuje obecným teoriím o umění a estetice. V poválečných evropských zemích se rozšiřuje komunismus a bolševická revoluce. Není tedy divu, že i v Československu ovlivňuje kulturní dění nástup sociální demokracie. Kritika kapitalismu se na počátku dvacátých let stala nejmocnějším nástrojem moderního dělnického hnutí ve snaze k odstranění kapitalismu, cílem bylo vítězství socialistického společenského řádu. Kritika byla součástí revolučního světového dění a podílela se na výstavbě socialismu v zemích, v nichž zvítězila dělnická třída. *„V budoucí beztřídní společnosti, která vznikne ve světě, jenž definitivně odstraní vykořisťování člověka člověkem v rozměrech celé planety, se stane kritika hlavním nástrojem boje nového se starým, prostředkem permanentního společenského sebeuvědomování a sebekontroly, prostředkem překonávání dosaženého ve jménu příštích historických cílů.“²¹* Pro uměleckou kritiku dvacátých let 20. století je velmi důležitý vztah mezi uměním a člověkem, společností. Opírá se o filozofii socialismu a znalost společenských hodnot. Umělecká kritika se chce podílet na utváření hodnotového systému socialistického člověka.

²⁰ *Kritika*, 1924, s. 211-212

²¹ Hájek, J.: *K teorii socialistického umění*. Československý spisovatel, Praha 1984, s. 10

Moderní kultura na počátku 20. století si zakládá na odmítávání dosavadních hodnot (politických i uměleckých). I v *Kritice* se tomuto tématu věnoval E. Konrád ve svém článku *Co je to moderní?* – věnuje se pojmu „moderní, modernost“. Podle něj existuje mnoho druhů „modernosti“ – moderní klobouk, moderní teorie, moderní umění apod. Jedním společným prvkem pro všechny její druhy je, že skoro vždy toto slovo označuje novost a je nositelem hodnoty, která je přítomná a dnešní. „*Dobíráme se tedy nejhlubšího a nejkladnějšího, původního a klasického významu slova „moderní“: moderní je patrně to nové, pokrokové, vývojové, čím se život dostává ku předu. Jinými slovy, moderní znamená v podstatě tvůrčí čin. Každý tvůrčí čin je moderní. A je jím tak dlouho, dokud jiným tvůrčím činem není překonán. Vynález tlučení masa je moderní až do vynálezu vaření a pečení. (Prometheus)*“²² Dnes něco platí, protože to lépe neznáme nebo to jinak necítíme. Lze i říci, že to co lépe neznáme, můžeme považovat za moderní. „*Co dnes lépe neznáme, můžeme lépe vědět zítra. Pravda dneška může být překonána pravdou zítřejší, může být zítra škrtnutou hypothesou, může se ukázat omylem.*“²³ Moderní je tedy něco, co vychází a vyrůstá z nové doby, něco, co se hodí do nové doby a souvisí s ní.

Na vývoji literární kritiky se výrazně podílel F. X. Šalda (*Kritika tvořivá*), který v *Kritice* poukazuje na neuspokojivý stav současné české kritiky. Naději vidí v mladé generaci, neboť kritika se stále vyvíjí a zlepšuje se. Podle něj je jistá kritičnost vyžadována již od samotného autora, měl by si být vědom, co je vhodné k uveřejnění. Tak jako tvorba se neobejde bez kritiky, tak se kritičnost neobejde bez metody tvorby. A bez metody není tvorba. Funkce kritická by tedy měla být propojena s funkcí tvořivou. Každý kritik tvoří kriteria a každá generace kritická si musí znova vytvořit svá kriteria. Jednou doba klade důraz na kompozici, podruhé na koncepci, jednou na extenzi, podruhé na intenzi.²⁴ Nelze tedy vlastně hovořit o úpadku kritiky, ale o úpadku kritiků.

V *Kritice* nezůstává opomíjena ani oblast hudební. J. Bartoš ve své kritice *Hudební kritika v nehudební revui* upozorňuje na izolovanost hudební české sféry od okolního světa a zastaralou podobu prací hudebních kritiků. „*Bylo by třeba, aby*

²² *Kritika*. 1925, s. 130

²³ *Kritika*. 1925, s. 131

²⁴ *Kritika*. 1924, s. 29-32

v nehudební revui hudební kritik spolupracoval i po boku filosofů. Neboť ničeho není naší hudební kritice potřeba tolik jako prohloubení filosofického. Pro dnešní úpadkové poměry jest jistě charakteristické, že tak málo uměleckých kritiků jest činně filosoficky.“²⁵ Za ideální řešení lze považovat spolupráci kritiků hudebních s kritiky literárními, divadelními a výtvarnými. Jen tak by mohla být poskytována opravdová kritická tvorba. Docházelo by tak k nejlepší výměně myšlenek, které by vedly k tvoření nových kritérií.

Stejně jako je zanedbávána hudební kritika, je opomíjena i kritika divadelní. B. Václavek (*Úkoly divadelní kritiky*) přiznává, že nejsou dobré kritiky divadelní a že nemáme ani divadelní kritiky. „Naše divadelní kritika jest ještě z velké části ještě impresionistická, naši divadelní kritikové, naši divadelní kritikové nehodnotí, ale tradují divadelní vtipy, extemporují, jsou duchaplní, nevědečtí. Nemáme tak hodnotící, tak výbojné kritiky divadelní, jako ji má mladé výtvarnictví a literatura.“²⁶ Ačkoliv divadelní rubriky patří k jedněm z nejčtenějších částí denního tisku, jsou často zaplňovány jen jakýmsi referáty. Divadelní kritik by měl hlavně vychovávat obecnost k pochopení divadelní kultury. Divadelní kritik by se měl vcítit do pocitů diváků, neměl by spoléhat jen na svůj subjektivní pocit a názor. B. Václavek se divadelní kritice věnuje poměrně intenzivně (např. *Krise našich divadel*²⁷). Ačkoliv veřejnost věnuje divadlu značnou pozornost, přece jen našim divadlům něco chybí. B. Václavek vychází z myšlenky, že tím „něco“ je herec, divák, drama. Drama v posledních letech opomíjí svou podstatu a tou je hra. Drama zliterárnělo a spíše se jedná o literaturu na jevišti. Jelikož jsou tehdejší divadla majetkem státu, využívá je stát jako jednu z možností, jak ovládat masy.

S novým vydáním Karáskovy knihy *Umění jako kritika života* vyplouvá opět na povrch problém funkce umění v demokracii. Při prvním vydání se J. Karásek ze Lvovic nekompromisně postavil za umění netendenční, za umění, které je sice silné svými myšlenkami, ale je velké především svojí jedinečností. Pro J. Kvapila je toto téma ještě naléhavější (*Umění a umělecká kritika v demokracii*). „Kdysi se zdálo Karáskovo stanovisko kacířským – vždyť umění u nás mělo býti vzpruhou národnímu odboji a

²⁵ *Kritika*. 1924, s. 14

²⁶ *Kritika*. 1924, s. 289

²⁷ Vlašín, Š. a kol.: *Avntgarda známá a neznámá 1. Od proletářského umění k poetismu 1919-1924*. Svoboda, Praha 1971, s. 478-480

všechny umělecká tvorba měla vyjadřovati dojmy i touhy českého člověka bez ohledu na výlučné aristokratické myšlení světové. Dnes však už náš národní život je o hodně složitější, zvláště naše intelektuální kruhy začínají reagovat na problémy doby se stanoviska světového.²⁸ Je důležité ozřejmit funkci umění ze širšího hlediska než je jen to naše. Např. v Anglii chápou umění jako kritiku života, ve Francii se snaží spoutat umění ve službách nových myšlenek, případně udržovat moc myšlení starého. „...umění zůstane i v demokracii více méně aristokratické, což je dáno také tím, že ať už k uměleckému zážitku je třeba chvíle duševního odpočinku, určitého stavu pohodlí, nečinnosti. Není ani dobře možné chtít na dělníkovi, aby po celodenní dřině na stavbě, v dolech, v továrně či poli přišel domů, umyl se a usedl ke knize nebo šel do divadla a prožíval tytéž emoce jako pracovník intelektuální, jehož myšlenkový aparát je k tomu více uzpůsoben už celým zaměstnáním. Ačkoliv školy a intelektuální příprava k životu nikterak ještě nezaručují zjemnění zábavy člověkovy, přece je možno pozorovat, že při nižším vzdělání je průměrně zábava daleko hrubšího rázu.²⁹ Je tedy důležité zlepšit pohodlí pracujících vrstev fyzicky (více volného času, přivést je k četbě). Dále je důležitá změna organizace práce kritiky. Neměla by se omezovat jen na kritiku nových uměleckých směrů, měla by se věnovat i kritice zasvěcující, která by vedla k pochopení hodnot. J. Kvapil dále upozorňuje na absenci řádné umělecké revue, která by objektivně informovala široké vrstvy (nejen Prahu, která je centrem všeho uměleckého dění).

4.3 Proletářská poezie a poetismus

V roce 1922 J. Wolker ve své stati *Proletářské umění* položil základy nového českého literárního směru – proletářské poezie. Programovým základem je víra v přestavbu společnosti. „Mladí umělci nechtějí jen kritizovat skutečnost, ani pohádkově malovat budoucnost. Chtějí o budoucnost bojovat a boj je jejich hlavním vztahem mezi dneškem a zítřkem, boj je to, v čem sráží se v jejich srdci přítomnost s budoucností. Proto základním znakem nového umění je revolučnost.³⁰ Revolučnost se v umění projevuje snahou odprostit se od starého umění a kolektivizovat společnost,

²⁸ *Kritika*. 1928, s. 37

²⁹ *Kritika*. 1928, s. 39

³⁰ Vlašín, Š. a kolektiv: *Avantgarda známá a neznámá 1: Proletářská poezie a poetismus*. Svoboda, Praha 1971. s. 221

tzn. spojit masy jednou myšlenkou. K. Teige (*Nové umění proletářské*) vidí marxismus jako možnost znovuzrození světa a společnosti. Marxismus považuje za jediný možný a užitečný světový názor, který je schopný ovlivnit všechny oblasti teoretické. K. Teige se později (společně s V. Nezvašem) stal teoretickým mluvčím českého básnického směru v moderní literatuře dvacátých let 20. století – poetismu. Poetismus považuje za umění života, které je hravé a ležérní (na rozdíl od proletářské poezie). Zrodil se jako reakce proti u nás vládnoucí ideologické poezii.³¹

R. I. Malý se ve svém článku *Slůvko o nových heslech v literatuře* věnuje proletářské poezii i poetismu – oba tyto směry zaujaly značnou část nejmladší české moderny literární. Ačkoliv se jedná o poměrně rychlé střídání „nových kulturních epoch“, vzbuzují v lidech značný zájem.³² R. I. Malý uznává, že každé umění musí plnit určitou funkci mravní a sociální. Proletářská poezie se stala revoluční složkou politického úsilí dělnické třídy a po básnících vyžadovala, aby se stal uvědomělým propagátorem revolučního boje a marxistických idejí. Odklon k poetismu je tedy pochopitelnou reakcí, neboť proletářská poezie byla již příliš zpolitizována a zcela se odvrátila od skutečné poezie a už jen tlumočila programovou ideologii. Poetismus naopak usiluje o větší básnickou svobodu. „*Ze všech životních hodnot a mocností má pro poetismus největší a snad jedinou cenu: bohatství fantazie a pocitů, sensibilita. Poezie jest, podle poetistů, jen k tomu, aby poskytovala lidem zábavu a dojímala jejich citovost, aby dala člověku několik chviliek pudového vzrušení, citové exaltace a fiktivního štěstí.*“³³ Poetismus je však dalším extrémem. Básníci si jen pohrávají se slovy a zcela ignorují mravní a ideový obsah. Žádné umělecké dílo nemůže být zcela odtrženo od zdravé životnosti. Je přirozené, že život nejen žijeme, ale zároveň o něm i přemýšlíme. Báseň je plně funkční jen tehdy, obsahuje-li něco z lidské pravdy a zkušenosti. Jen tehdy může být zdrojem inspirace. Proletářskou poezii a poetismus spojuje jejich odproštění se od původní funkce umění – rozumové vyvolávání lidských vjemů, smutků, vášní, snů, radostí, tužeb aj.

Proletářská poezie se v českém prostředí vyvinula z ruského Proletkultu, na který zapůsobil V. Majakovskij svými agitačními básněmi. J. Hostovský se ve článku

³¹ Vlašín, Š. a kolektiv: *Avantgarda známá a neznámá 1: Proletářská poezie a poetismus*. Svoboda, Praha 1971. s. 554-561

³² *Kritika*. 1925, s. 179-185

³³ *Kritika*. 1925, s. 181

Děmjan Bědnyj vůdce sovětských básníků proletářských zajímal o vliv velké ruské revoluce na literaturu a její reprezentanty. Podle něj došlo k nárůstu spisovatelů, kteří se snaží nové vládě předvést své revoluční smýšlení a nadšení. Ruská kritika rozlišuje dva typy revolučních básníků – nezměnění (nenechali se ovlivnit novými ideami) a obrázení (přidali se k ruské revoluci). Přesto má bolševická kritika stejný názor na obě dvě skupiny, dívá se na ně jako na lidi reakční, kteří neoplývají dostatečnou spolehlivostí. Pro spisovatele je velmi obtížné získat si jednohlasnou důvěru komunistické kritiky a být prohlášen za spolehlivého, plnokrevného básníka-proletáře. Za ojedinělou výjimkou mezi všemi revolučními básníky ruskými považují D. Bědnyje, který stojí ve službách komunistických idejí od prvního svého literárního vystoupení a neodchýlil se od nich ani v nejtěžších chvílích. Kritika se bude v hodnocení D. Bědného rozcházet. „*Ta část její, která v básnickém plodu na prvním místě hledá estetickou krásu, formální dokonalost, harmonickou úměrnost mezi obsahem a formou, která odsuzuje tendenci v umění a od výtvorů básnických požaduje jen a jen vysokou hodnotu básnickou, nebude jej stavěti jako básníka vysoko, bude mu vytýkati jeho ostře vyhrocenou tendenčnost, která ubíjí umělecký vkus, škodí básnické ceně, těžkopádnost veršovou, výrazovou hrubost, nedostatek jemného citění, chudobu básnických prostředků, kostrbatost, nepropracovanost, nedokonalost rýmů, jednotvárně nesnesitelné zpracování námětů, předpojatou, koženě třídní mentalitu a třídní nesmiřitelnost.... Druhá část kritiky naproti tomu bude nadšeně chváliti jeho ušlechtilou tendenci sociální, jeho soucit s trpícími, smysl pro spravedlnost, myšlenkovou důslednost, poctivost charakteru, jež nezná kompromisy, ohledů, zbabělé polovičitosti, mužnost a odvalu, že netone v plačtivé sentimentalitě. On nenávidí chudobu, nenávidí utrpení a žádá pro chudého člověka stejně štěstí jako pro lidi bohaté.*“³⁴ D. Bědnyj byl předurčen svojí tvorbou pro lidové masy svou prostotou, citovou upřímností a pravdivostí, stručností a svérázným lidovým humorem. J. Hostovský vidí jistou podobu mezi tvorbou D. Bědného, K. H. Borovským a ruským básníkem N. A. Někrasovem (zakladatel tzv. realistické básnické školy ruského písemnictví 19. století).³⁵ Již od starých dob existují bohatí a chudí, utiskující a utiskovaní. Dříve se do poezie sociální zařazovala veškerá poezie, která se věnuje neutěšeným existencím naší společnosti, bídě a utlačování. Na počátku 20.

³⁴ *Kritika*. 1925, s. 294

³⁵ *Kritika*. 1925, s. 293-302

století se význam sociální poezie zúžil na pojem poezie socialistické, poezie proletariátu. Tímto pojmem se zabývá J. V. Sedlák v *Poesii sociální*. Hrdinou již nejsou rolníci, ani venkovští chalupníci, středem zájmu jsou tovární dělníci, vydědění společnosti.³⁶

4.4 Prezentace československého umění ve světě

Jelikož se *Kritika* zpočátku zajímala o umění, není divu, že se zde objevují i úvahy o tom, jak je vnímána a reprezentována československá tvorba v zahraničí. Např. V. Dvořák se ve svém článku *K propagaci čsl. umění v cizině* věnuje problematice překážek, které musí překonávat propagace českého umění v zahraničí. V. Dvořák připomíná důležitost výtvarného umění v reprezentativním a kulturně-politickém významu. Shledává především nevyhovující podmínky – na jedné straně se usiluje o bohatý a vyvinutý umělecký průmysl, na druhé straně však, aby byl co nejlevnější a co nejsnáze dosažitelný. Tento jev se neprojevuje jen ve výtvarném umění, ale i při výrobě našeho proslulého granátového zboží, v pracích s nábytkem, sklem, keramikou apod. Autor čtenáře upozorňuje na nedostatečnou připravenost českého umění na světovou výstavu umění, která se bude konat v Paříži v roce 1925. V důsledku nedostatečné produkce umění není z čeho vybírat a pár vybraných kousků nedosahuje ani slabého průměru. Jedinou možnost V. Dvořák spatřuje v nutnosti zásahu státu – aby dal přímými objednávkami impuls k vytvoření hodnotných výtvorů vhodných pro reprezentaci našeho národa.³⁷

Naopak P. Eisner se pochvalně vyjadřuje k překladatelské tvorbě české literatury ve svém článku s názvem *Chraňte českou poesii!*. V porovnání s dřívější dobou podle něj mají nyní překladatelé větší šanci na uplatnění. Překladatel má mnohem větší pravděpodobnost, že jeho práce bude otištěna v časopisech nebo vyjde v knižní podobě. Česká literatura již není světu neznámá. Poukazuje však na jistý nešvar ze strany překladatelů, především pokud se jedná o poezii. „*Česká básnická mluva, překypující bohatstvím tvarů, hojností dosud nových a neotřelých obrátů a rýmů, plná nepřebíraných možností kombinačních, ještě zcela mladá a básničky posledních desetiletí*

³⁶ *Kritika*. 1925, s. 329

³⁷ *Kritika*. 1924, s. 27-29

dozrálá v omamný květ, poddává se snadno a plodí štědře. Z haluzí této rozkvetlé jabloně má překladař roubovati štěpy na starý rozsochatý dub; má překládati z jazyka, který jako básnická mluva není starší jednoho století, do jazyka národa desetkrát početnějšího a s básnickou tradicí aspoň sedmi století, tedy do jazyka, v němž každý obraz, každý rým, každá syntaktická kombinace vyskytla se již sedmdesátkrát častěji (přesnější zkoumání vedlo by asi k daleko většímu nepoměru); do jazyka, který je mnohem chudší jistými prosodickými možnostmi (připomínám jen rým: čeština má nejen mnohem větší kombinační možnosti pro své zachovalejší tvary a plnější koncovky, nýbrž má v zanedbávání kvantitavního rozdílu koncových samohlásek – milá : políbila je stejně dobrý štěpný rým jako milá : bílá – nadto ještě další nevyčerpatelné zdroje rýmových možností); do jazyka, který je rozvleklejší (člen, tvarosloví slovesa), méně poddajný a vláčný (slovosled): především však do literatury, jejímž zcela specifickým znakem je, že nemá skoro kontinuity básnické mluvy, jak shledáváme se s ní v literaturách románských a slovanských, nýbrž kde každý velký básník vyznačuje se právě tím, že stvořil si svou vlastní básnickou mluvu, která je vlastní jen jemu.“³⁸ Překladařem se člověk nestává jen díky tomu, že „ovládá“ cizí jazyk. Překladařskou práci přirovnává k práci brusiče drahokamů (dílo potřebuje svojí koncepci, krystalizaci a trpělivost). „Špatného překladaře poznáte již po některých zevnějších znacích. Tvoří s největší snadností. Jako každému imbecilovi jde mu práce hravě od ruky. Kdežto dobrý překladař prožívá třeba po týdny muka nad jediným adjektivem, chrlí individuum, jež není sto napsat jediný blankvers bez dvou hiatů a paterého klopýtnutí, překotně celé knihy.“³⁹ Tato problematika se však netýká jen překladů z češtiny do cizích jazyků – jedná se o celosvětový problém.

K prezentaci národního umění v zahraničí se vyjadřuje i J. Bartoš ve svém článku *Laroussův slovník a české umění*. Konstatuje, že i v novém vydání jinak oblíbených francouzských slovníků Laroussových je české umění odbyto. Z oblasti hudby bylo nachystáno celkem 52 článků. Většinu z nich napsal Z. Nejedlý a věnoval se v nich např. B. Smetanovi, A. Dvořákovi, Z. Fibichovi, J. Sukovi. Dále se zmínil o opeře Národních divadel v Praze, v Brně a v Bratislavě, o orchestru České filharmonie,

³⁸ *Kritika*. 1924, s. 226

³⁹ *Kritika*. 1924, s. 227

o Pražském „*Hlaholu*“ atd. Tyto články však nevyšly ani česky natož francouzsky. Není tedy divu, že se J. Bartoš dožaduje vysvětlení ze strany ministerstva zahraničí.⁴⁰

Může se zdát, že je české umění v zahraničí zanedbáváno a není dostatečně oceněno. Opak je pravdou, např. v Polsku neunikl pozornosti jeden z našich nejvýznamnějších hudebních skladatelů. Jedná se o B. Smetanu, který se narodil 2. března 1824 v Litomyšli. V posledním vyšlém čísle *Kritiky* z roku 1924 připomíná život a tvorbu této významné osobnosti české hudby Z. Jachimecká (*K stému výročí narozenin Smetanových*). Jedná se o původní výtisk profesora z Jagellonské univerzity v Krakově – je zde vidět, jak vnímá tuto osobu příslušník jiného slovanského národa. V úvodu článku připomíná českou zem, její přírodní krásy, historii, národní kroje aj. Ve Smetanově tvorbě se projevuje jeho národní duch a české lidové prvky. Věnuje se především jeho cyklu symfonických básní *Má vlast*, který analyzuje z hlediska instrumentální techniky (např. obsazení orchestru a využití harfy, která byla pro období 19. století nezbytným prostředkem pro vyvolání romantických obrazotvorností). „*Zdravým krásnem uchvacuje druhá báseň cyklu „Má vlast“. Z šumících vln „Vltavy“ tryská svěžest smysly opájející. V pění, vznášející se nad valíci se proudy řeky, posluchačova obraznost netvoří si představ zlých vodních žínek, ale svůdné postavy křepkých rusalek, jež zvědavě naslouchají radostným zvukům lidové svatby.*“⁴¹ Autor článku dále upozorňuje, že ačkoli je B. Smetana považován za otce české opery, není náležitě oceněn. Dále se věnuje porovnávání jeho tvorby s tvorbou R. Wagnera a F. Chopina. B. Smetana převzal od R. Wagnera některé charakteristické prvky jeho stylu a některé prostředky instrumentální techniky. A stejně jako F. Chopin dokáže využít v moderním umění lidovost. Kromě cyklu *Má vlast* se zde autor věnuje např. první Smetanově opeře *Braniboři v Čechách* a komické opeře *Prodaná nevěsta*.

⁴⁰ *Kritika*. 1924, s. 319

⁴¹ *Kritika*. 1924, s. 357

5. Československá republika

5.1 Politické změny

V době 1. republiky (1918 - 1938) vznikaly nové politické strany, které se snažily ovlivňovat český a slovenský veřejný život. O největší vliv usilovali národní socialisté a demokraté. Nová ústava z 29. února 1920 ustanovovala Československo jako parlamentní demokracii. Proti T. G. Masarykovi a jeho pojetí demokratického státu se staví komunisté, kteří se opírají o filozofické a ekonomické ideje K. Marxe. K. Marx kritizuje kapitalismus, jako nejlepší řešení nové podoby společnosti vidí zavedení kolektivního vlastnictví továren, pozemků, bank apod. Odstraněním majetkové nerovnosti si sliboval odstranění vykořisťováním strany buržoazie. „*Další vývoj marxismu však vedl dvojím směrem: sociální demokraté chtěli tyto ideje uskutečnit pokojnou cestou, pozvolnými reformami stávající společnosti – naopak komunisté násilným převratem.*“⁴² V sociální revoluci se vůdčí osobností komunistické strany stal V. I. Lenin a L. D. Trockij.

Ve dvacátých letech se v politice nejvíce prosazuje Československá sociálně demokratická strana dělnická (navazuje na předválečnou Sociální demokracii), následně Československá strana národně socialistická (propojována s obhajobou tzv. „českého socialismu“), Komunistická strana Československa (tato strana vznikla po rozporu uvnitř sociálních demokratů), Československá strana lidová (zastávala křesťanské názory), Československá národní demokracie (podporovala soukromé podnikání, průmysl a bankovníctví) a Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (zajímali se o ní malí a střední zemědělci).

Ve volbách roku 1920 se největší stranou v republice stala Československá sociálně demokratická strana dělnická. Socialismus (z lat. *socialis* = družný, společenský) je myšlenkový směr založený na společenském pojetí práce a politické hnutí, které usiluje o zrušení společenských tříd. „*K základním rysům teorie socialismu patří: a) preferování celospolečenského hlediska před individuálním, b) důraz na společenský charakter práce a z něj plynoucí požadavek společenského vlastnictví výrobních prostředků, c) důraz na rovnost a sociální spravedlnost, d) přesvědčení o*

⁴² Lehar, J. a kol.: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2008, s. 552

vyšší efektivnosti plánovitého řízení ekonomiky než tržního hospodářství, e) požadavek vyšší účasti na moci, nebo dokonce převzetí politické moci dělnickou třídou.“⁴³

Národním socialismem se označují ideologie, které se snaží spojit ideje socialismu a nacionalismu. Česká strana národně sociální vznikla v roce 1898. Předsedou byl V. Klofáč a ústředním tiskovým orgánem *České slovo*. Po vzniku Československé republiky došlo k přejmenování na Československou stranu národně socialistickou.⁴⁴

V roce 1918 si většina národa kladla otázku: monarchie nebo republika, demokratická republika? Odpověď zněla: demokratická republika. Ze zapřísáhlých monarchistů nelze přes noc udělat republikány nebo demokratické republikány. Předpokladem společenské změny je přísun nové generace, která bude oplývat novým duchem a bude směřovat k nové politice. „Dnešní politická výchova nestačí a pomáhá-li, pomůže pranepatrně – tj. patrně na všech stranách. Musí se začít od počátku a tak demokracie – demokratické republiky – jest otázkou výchovy, pokud jest výchova principium bytosti lidské. Pokolení, které roste, musí si přinést do života ducha republikánského, nezkaží-li prostředí, co škola vytvořila. Nevychovává jen škola, vychovává také společnost a kázeň je výsledek víc společnosti než života.“⁴⁵ Nedostatečná kázeň a sebekázeň, to jsou hlavní příčiny neuceleného republikánského organismu. S představitelem nejvyšší moci se ztratil strach a tím zmizela i poslušnost. Vypadá to, že je vlastně zapotřebí někoho, kdo by lid terorizoval permanentním strachem, aby nedošlo k úpadku poslušnosti a pořádku. Zákon nevnímají jako dostatečnou autoritu. Po výčtu těchto nedostatků B. Klineberger (*Chorá republika*) doufá, že opravdovou republiku vytvoří teprve budoucnost.

T. G. Masaryk usiloval v éře 1. republiky o demokratickou podobu státu. Většina přispěvatelů *Kritiky* pohlíželi na politickou sféru na počátku dvacátých let značně kriticky. Podle Z. Nejedlého (*Hra na demokracii*)⁴⁶ se spíše jednalo o politickou hru na demokracii. Politika se vlastně snaží vypadat jako demokracie, místo toho, aby se snažila fungovat jako pravá politika. Po převratu došlo k rychlým změnám ve společnosti, nově vzniklý stát na ně nebyl dostatečně připraven. První parlament nebyl

⁴³ Žaloudek, K.: *Encyklopedie politiky*. Nakladatelství Libri Praha 2004, s. 423.

⁴⁴ Žaloudek, K.: *Encyklopedie politiky*. Nakladatelství Libri Praha 2004, s. 56-57.

⁴⁵ *Kritika*. 1926, s. 215

⁴⁶ *Kritika*. 1924, s. 100-103

sestaven na základě demokratických voleb, ale na základě jmenování. Nebyl totiž vytvořen volební řád, který by to umožňoval. Důsledkem této „hry“ byl nezájem o politiku jak mezi běžnými lidmi, tak mezi učiteli a umělci. A právě na zájmu o politiku ze strany jednotlivců si zakládá demokracie. Demokracie tímto upadá hned zpočátku. Prioritou se tedy stává obroda politické sféry. Dalším kritikem Masarykova pojetí 1. republiky a tehdejší politiky byl F. X. Šalda, který více sympatizoval s komunistickou ideologií. Jako cíl si vytyčil jistý ideál společnosti. *„Čeští politikové vyčerpávají se úplně činností konzervativnou: jak zachovati tento stát a přizpůsobiti jej západním útvaram politickým. Činnost jejich úplně formalistní. Nevytýkám jim toho; musí tomu tak snad býti, alespoň pro začátek a do určitého stupně. Ale viděti v tom nějaké zvláštní zásluhy, nějakou tvořivost může jen duch omezený. Vždyť tito lidé pracují zároveň pro sebe, pro stabilizaci svých úkonů a úřadů. Spisovatel naproti tomu musí míti cíl vyšší, cíl mnohem méně zjištný, mnohem více odosobený; ne jen záporný: zachovávati stát a hájili ho, nýbrž především kladný: naplňovati jej stále živým obsahem vlévati do něho život, stále nový, tvořivý, vroucí a kypící. Slovem: proměňovati stát politický ve stát vyšší.“*⁴⁷

V demokratickém státě by zdrojem politické moci měl být lid, měla by zde být uznávána svoboda a rovnost lidu. Hlavní zásadou by měla být, že menšina se podřizuje většině. Současně by měla být jeho součástí ochrana občanských práv.⁴⁸ E. Beneš považuje za hlavní požadavek demokracie to, že demokratičtí občané (voliči) budou co nejlépe uvědoměli a vzdělaní, dále kladl požadavek na větší stranickou objektivnost, nesobeckost a osobní oběti. Tvůrčí a vůdčí lidé odjakživa přinášeli veliké osobní oběti ve prospěch svých bližních. R. I. Malý (*Demokracie*) vidí počátek krise demokracie v tom, že osobní oběti jsou vyžadovány od kde koho, od všelijakých povýšenců a oblíbenců. „...je to i zájmová krátkozrakost a nedostatek hodnotného kulturního vkusu, co způsobuje, že i poctiví jinak vůdčové a hodnostáři se obklopují lidmi, kteří toho nezasluhují, a na úkor ostatních štědře podporují vypočítavé nadháněče a hochštaplerky. Hodnotným, ale nezávislým kulturním silám – ať ve stranách či mimo strany – u nás nyní tak těžce se pracuje nikoli proto, že by nebyly na prospěch lidu, ale

⁴⁷ Lehár, J., Stich, A., Janáčková, J., Holý, J.: *Česká literatura od počátku k dnešku*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2008, s. 553

⁴⁸ Žaloudek, K.: *Encyklopedie politiky*. Nakladatelství Libri, Praha 2004, s. 81

protože mezi vůdci a hodnostáři není takových skutečně vůdčích osobností, které by měly dosti síly, prozíravosti a objektivnosti, aby bez ohledu na číkoli soukromé záliby a zájmy dovedly u veřejných pracovníků rozeznat a oceniti skutečnou hodnotu.“⁴⁹ Účelem demokracie je dosažení skutečného osvobození lidské osobnosti a rovnosti společenských práv. Problémem demokracie je problém správného individualismu. Nemá ochromovat individuální schopnosti, naopak má osvobodit a posílit lidskou osobnost, má být podporou přirozeného individualismu. Dřívější společenský režim byl kultem peněz, moci a sobectví, nectil přirozené lidské kvality, duši. Hlavním kritériem hodnocení člověka je jeho poměr majetkový a rodový. Jednalo se tedy spíše o kult sobectví, opakem individuality. Pravá osobnost by měla být měřena jenom podle velikosti svého ducha a své lásky, jak dokáže myslet a jak dokáže svůj rozum a svou lásku využívat. Demokracie by měla usilovat o pravou kulturní spravedlnost a zároveň by částečně měla vycházet ze socialismu. *„Demokracie musí bojovat proti pustému materialismu i nevědeckví a proti rozpínavému sobectví a uchvatitelskému i mechanickému mocenství a strýčkování – necht’ již je to svinstvo měšťácké či socialistické. Neboť: nikoliv tupé zmechanizování a „blažené“ zprůměrnění všech, nýbrž povýšení všech ku pravé a zasloužené lidské síle, moudrosti a osobnosti – je cílem opravdové demokracie!*“⁵⁰

A. Bláha (*Demokracie*) vnímá demokracii spíše jako aktuální heslo doby. O demokracii se píše, diskutuje, někteří ji obhajují, jiní ji kritizují a popírají. Mnohým je známa demokracie jen po stránce formální, jen málokterý jedinec chápe její opravdový obsah. Jedná se především o pojem politický, který v širším slova smyslu znamená vládu všech skrze všechny pro všechny. *„Říká-li se, že demokracie je vláda lidu, tedy to vlastně není přesně vyjádřeno. Aspoň ne v tom smyslu, rozumíme-li lidem jen určitý výsek národa, tj. ty, kteří nejsou dosud, nechceme říci plně, ale aspoň na jistou uspokojivou míru zlidštění, jak po stránce politické, tak hospodářské, tak kulturní a mravní. Demokracie není jen vláda lidu, demokracie je vláda všech členů určité společnosti.*“⁵¹ Skrze demokratický právní řád se lid může plně „zlidštit“ a dále se účastnit vlády. Tím dojde k naplnění formální demokracie, která je jen podmínkou

⁴⁹ *Kritika*. 1926, s. 3

⁵⁰ *Kritika*. 1926, s. 4

⁵¹ *Kritika*. 1926, s. 250

k dosažení materiální demokracie, tzn. demokracie hospodářské, duchovní i mravní. Teprve až propojením formální a materiální stránky získává demokracie svou pravou podobu. Někteří však chápou demokracii jako omezování své individuální svobody, tzn. privilegovaných výsad, kterých si užívali v minulém režimu (např. hospodářské vykořisťování, využívání slabších).

Nedílnou součástí demokratické republiky jsou strany, které odráží společenské rozvrstvení (tak se od sebe jednotlivé demokracie odlišují). Stát je značně ovlivňován tím, jak jednotlivé politické strany vůči němu uplatňují svoji sílu. Strany mají tendence potírat hranice jak mezi sebou tak vůči státu. Následkem je opačný efekt, než byl původně zamýšlen – stát se tříští, ničí se to, co by se mělo tvořit. B. Klineberger (*Chorobné stranictví*) přiznává, že neblahým důsledkem se stává to, že každá strana usiluje o posílení své pozice a mohla tak získat převahu ve státě. Následkem je rozdělení společnosti na samostatné celky. Nesmí dojít k tomu, aby se stát podřizoval programovým idejím a zájmům jednotlivých stran. Mnohdy se může zdát, že se jedná o nepřátelský vztah. „*Soulad státu bude zaveden a udržen, když bude vliv politických stran obmezen jen na činnost, která jest vlastním polem působnosti, totiž na činnost volební, v které vystupují jako prostředníci mezi voličem a celkem, a v níž nejsou obmezeny... Je-li politická strana souhrn občanstva, který chce dáti výraz svému politickému přesvědčení u příležitosti voleb, přestává po volbě, jakmile projevila svou vůli, další její zasahování do státní činnosti, leda v případech, kde je to ústavně vyhrazeno, jako např. rozhodování referendem; od toho okamžiku vstupuje do politického kolbiště zvolený poslanec.*“⁵² Strany by neměly získat takovou moc, že by nabyly práv veřejných či dokonce soukromých.

R. I. Malý se svým článkem *O novou stranu* vrací k již dříve otištěnému článku *O jednotnou frontu inteligence*, čtenáři jej mohou znát z prvního ročníku *Kritiky*. Šlo mu především o vytvoření nové strany, jež by mohla být útočištěm pro ty, kterým momentálně nevyhovuje žádná ze současných stran. V navazujícím článku chce především vystihnout, jak si vlastně novou stranu představuje. „...*aby byla vytvořena nová strana, která by byla, aby tak řekl, přímo novým světozorem se všemi svými důsledky politickými, sociálními, hospodářskými i kulturními, a do níž by mohl vstoupit*

⁵² *Kritika*. 1926, s. 60

každý, komu žádná z nynějších nevyhovuje a kdo duševní práci a mravní a kulturní vývoj národa klade nejvýše, anebo aspoň na tutéž výši jako jsou snahy hospodářské. Byla by to strana práce v každém smyslu – nejen práce manuální, a byla by to zároveň strana totálního pokroku a realismu – nejen pokroku a realismu hmotně utilitaristického. Nebyla by to tedy jenom stranou úřednickou – vždyť ostatně ani v nejstavovštějších stranách živnostenské nebo agrární nejsou jen samí živnostníci a zemědělci – ale byla by přirozeným útočištěm veškeré inteligence, protože by byla stranou kvalitativní demokracie, která každou práci hodnotí podle jejich skutečné ceny pro celkový vývoj státního těla i ducha.⁵³ R. I. Malému přijde absurdní tolik stran socialistických, podle něj by stačily strany dvě: reformistická a bolševická. Jako příklad zahraniční politiky uvádí např. Anglii, kde mají jenom tři velké strany politické: konservativní, liberální a socialistickou. Tento systém tří, čtyř hlavních politických stran považuje jako zcela přirozený (není jich zapotřebí víc, ale nemůže jich také existovat méně). Hlavním tvrzením odpůrců nové strany je, že vstupem do nové strany by se inteligence rozešla s lidem a dělnictvem.⁵⁴ A. Bláha není přesvědčen, že by u nás byly nastoleny již takové podmínky, které by umožňovaly vytvoření dvou nebo tří velkých politických bloků (stejně jako je tomu v západní Evropě). A. Bláha se staví do role pozorovatele našeho politického života a dělí se se čtenáři o své názory ve článku *Syntetický socialismus*. Vyjadřuje své znepokojení nad chováním se jednotlivých socialistických skupin vůči sobě navzájem. Mají společného jmenovatele, přesto si ve svém chování mnohdy odporují a jen se „hašteří“. Jako řešení vidí sjednocení jejich různorodostí a tím vytvoření síly, která bude ve sjednocení ducha a hmoty, velikosti materiální a velikosti mravní.⁵⁵ Na tento článek dále reaguje P. Buzková (*Obnovený realismus*). Souhlasí s názory A. Bláhy, stejně jako on vidí budoucnost socialismu ve vhodné zvolené taktice, která bude pro danou chvíli nejvhodnější a nejúčinnější. Pokroková strana by ze svých představ neměla vyhostit kulturní hodnoty, mezi něž patří náboženství, mravnost, umění, věda a liberalismem vydobytá svoboda osobnosti.⁵⁶ Socialismus se více soustředí na složku hospodářskou, mělo by však dojít k syntéze mezi individualismem a socialismem. Měl by klást důraz na rozumový a mravní

⁵³ *Kritika*. 1925, s. 10

⁵⁴ *Kritika*. 1925, s. 11-13

⁵⁵ *Kritika*. 1926, s. 1-3

⁵⁶ *Kritika*. 1926, s. 50-51

individualismus, který by měl chtít i do svých lidí. Mravní a rozumová idea se tedy stává pojítkem mezi demokracií a socialismem.

V *Základu pokrokové politiky* píše F. Žilka o nevyšpělosti našeho politického života. Podle něj chybí ideový základ. Česká pokroková politika by se měla zakládat na poznání české ideje národní a státní. Její současnou podobu vnímá spíše jako boj o moc a zápas sobeckých zájmů. Musí se „ozdravit“ pomocí změny politického myšlení.⁵⁷

Dr. B. Klineberger ve svém článku *Povinnost inteligence* reaguje na článek z Lidových novin z 19. prosince 1926, který napsal prof. Kallab. Podle něj se inteligence vyhýbá politice mimo jiné proto, že jsou strany stále nepřístupny všem. „*To jest ona inteligence, na kterou se pohlíží z patra právě proto, že si zachovává svou svobodu, brání se chomoutu oficiálního politického stranictví na vzdor všeobecnému a takřka úředně zpečetěnému heslu, že každý občan má náležeti do určité – ovšem oficiální – strany, poněvadž nemá lepší příležitosti pracovati pro celek, leč když pracuje ve straně. Život je silnější než volební řád a nedá se svázati ani vázati řádem, který jednou za šest let volá občanstvo, aby svým politickým credem rozhodlo – více méně zdánlivě – o směru politiky, a proto jest zcela přirozeno, že vedle inteligence, která se přimkla do politických stran, jest valná část inteligence, která stojí mimo strany, což platí o národní straně práce – které se při posledních volbách nepodařil pokus státi se politickou stranou oficiální – stejně jako o straně pokrokové.*“⁵⁸

Heslem ruská revoluce je „vláda dělníků a sedláků“. Dr. A. Boháč sepsal stejnojmenný článek (*Vláda dělníků a sedláků?*). „*V politice nerozhodují jen zájmy hmotné, třídní, starosti o chléb, nýbrž také síly duchovní, ideové. Politika, která vychází ze zásady, že nositelem vládní soustavy mají být určité třídy, považuje materiální zájmy za prvotné; přičilo by se celé naší – doufám, že smím říct naší – orientaci ideové, kdybychom tento názor vzali za svůj*“⁵⁹ Heslem „vláda dělníků a sedláků“ vyslovují názor, že nositelem vlády má být třída zemědělská a třída dělnická, respektive příslušné strany jako představitelé těchto tříd. Budoucnost národa spočívá ve spolupráci a ne konkurenčním boji dvou největších skupin národa. V Československu se toto heslo stalo

⁵⁷ *Kritika*. 1926, s. 4-5

⁵⁸ *Kritika*. 1926, s. 272-273

⁵⁹ *Kritika*. 1926, s. 252

velmi aktuálním po pádu první všenárodní vlády a došlo ke koalici stran socialistických se stranou republikánskou.

S oblibou se diskutuje o úpadku politického života. Podle F. Žilky (*Základ pokrokové politiky*) není politika na takové úrovni, aby mohlo dojít k jejímu rozkladu. Objevují se i názory, že nemáme vůbec politiky, která by si zasloužila toto označení, jde spíše o „politikaření“. Chybí totiž představa, co přesně je politika. Chybí její ideový základ. Základem politiky by měla být jasná představa o jejím úkolu a cíli. Politika by se měla aktivně podílet na dějinách národa. „*Politika jest soustava a prakse správy v národním a státním životě. Politika má býti organických pokračováním a tvořením dějin národa. Politika správná jest částí sociologické vědy. Politika jest aplikací filosofie dějin. Jest soustavnou prací o uskutečnění národních ideálů a státních ideí. Má býti vytvářením národního života a státního organismu po všech stránkách.*“⁶⁰ Důkazem této myšlenky je Fr. Palacký, který jakožto filozof a historik vytvořil náš první politický program (*Idea státu rakouského*, 1865). Naším dalším velkým učitelem byl filozof a sociolog T. G. Masaryk. F. Žilka odkazuje na výrok prof. Rádl, podle kterého by si každý poslanec měl přečíst *Českou otázku* (1895) od T. G. Masaryka.⁶¹ Už tehdy Masaryk apeloval na navýšení kulturní a vzdělávací činnosti. Politikům mnohdy chybí znalosti o Československé republice a její historii. Kandidáti na politické pozice by měli také skládat zkoušky ze znalosti politického systému ve společnosti. Možná bychom byli překvapeni, jaký by nastal úbytkem politických kandidátů. To samé by ale mělo platit i pro voliče. Politika je spíš bojem o moc a prosazování sobeckých zájmů. Odtud plyne její materialistické založení.

V roce 1918 uchvátil celý národ nadšení ze vzniku Československa. Pozdravné a oslavné básně pro T. G. Masaryka publikují jeho dřívější odpůrci V. Dyk, K. Toman a S. K. Neumann. Např. J. Deml slouží mši za T. G. Masaryka, píše na něj verše a nachází díky němu nový směr života. 7. března 1928 oslavil T. G. Masaryk 78. narozeniny - pro redaktory realistického měsíčníku *Kritika* nemohla tato událost zůstat bez povšimnutí. V úvodu 3. čísla vydali článek s názvem *K prezidentovým narozeninám*. „*Masaryk je v československém životě usměrňující, kontrolnou silou, jež nás denně obdarovává. Je to dobrý vůdce, přímý, věrný, spolehlivý. Lid to cítí, je naň hrdý a má ho rád. A je-li*

⁶⁰ *Kritika*. 1926, s. 5

⁶¹ *Kritika*. 1926, s. 4

*přece nutno blahopřát, tedy přejeme Masarykovi jednoho: aby jej ona hrdost a láska všeho československého lidu hřála a posilovala, i když se nepovolání ctižádostivci snaží vůdce od lidu oddělit.*⁶² Pro T. G. Masaryka byl vznik Československa triumfem a světovou válku vnímal jako součást „světové revoluce“. Své životní poslání spatřoval v udržení a budování československého státu. V tomto záměru byl T. G. Masaryk a jeho spolupracovníci (mezi něž patřil např. E. Beneš, A. Švehla, R. Bechyně aj.) podporován význačnou skupinou spisovatelů: bratři Čapkové, F. Langer, F. Peroutka, J. Kodíček a jiní. Tato skupina získala pojmenování „pragmatická generace“ podle myšlenkového směru, který představil K. Čapek ve své knize *Pragmatismus čili Filozofie praktického života* (1918).

5.2 Socialismus

Významu socialismu se autoři publikující v *Kritice* věnovali poměrně intenzivně. Shrneme-li názory Z. Nejedlého (*Co je socialismus?*)⁶³, dojdeme k závěru, že označení socialisty si zaslouží jen ten, kdo věří, že teprve změnou sociálního řádu se lidé stanou lepšími. Ve stejnojmenném článku, na něj reaguje J. Stocký (*Co je socialismus?*). Zajímá se o význam pojmu „sociální řád“. „*Co značí tato slova? Jsou dojista výrazem pro úpravu vzájemných styků mezi jednotlivými hospodářstvími, pro pouta a svazky, jež usměrňují a víří jednotlivé podřadné části (jedince, rodiny) nadřazeného celku (společnosti). Jsou výrazem skutečnosti, že zdánlivě libovolné kolotání, jež zveme životem společenským, je uspořádáno, organizováno – krátce, že i ono je pouhý, sice osobitý a vlastní, přece však v zásadě jinému podobný projev života, jenž v podstatě je jen jeden.*“⁶⁴ Pojem „sociální řád“ je poměrně úzce spjat s podobami života, že je vlastně výrazem dosaženého vývojového stupně. Nejedlý ve svém článku kladl důraz na změnu sociálního řádu. Věřil, že díky této změně se i lidé stanou lepšími. Naopak J. Stocký vidí základ změny v přetvoření duše jedince.

Záměrem socialismu je bezesporu mravnost. J. Teindl (*Psychologický základ socialismu*)⁶⁵ se zajímá, co vlastně znamená mravnost a co je předpokladem mravnosti.

⁶² *Kritika*. 1928, s. 50

⁶³ *Kritika*. 1926, s.119-120

⁶⁴ *Kritika*. 1926, s. 171

⁶⁵ *Kritika*. 1926, s.193-195

Mravní charakter znamená jistou pevnost, stálost vnitřního života, zásadovost ve svědomí i v jednání s lidmi. Duševní pevnost a sílu charakteru má jen ten, kdo má pevnou a jistou základnu materiální pro svůj život. Pokud dojde ke kolísání materiálního základu, dostává duševní rovnováha člověka trhliny. Mravnost je tedy úzce spjata s materialismem. Je tedy zapotřebí jak vnitřní přeměny jednotlivce, tak reforma hospodářského systému.

A. Bláha je další z řady spisovatelů, kteří se zajímají o socialismus (*Co je socialismus?*). Dává Z. Nejedlému za pravdu, že teprve změnou sociálního řádu se stanou i lidé lepšími. Pouze by upravil jeho formulaci. „*Teprve změnou sociálního řádu budou mít lidé možnost a příležitost státi se lepší. Tím chceme naznačit, že se jedná o vztah kondicionální, nikoli o vztah kauzální.... Proto ovšem socialista věří, že toto přebudování lidské společnosti, učiní ji i daleko kulturnější a mravnější, či chceme-li i lidštěji. Ale prostředek k tomu, podmínkou toho jest ono přebudování hospodářské.*“⁶⁶ Mezi podmínky patří výchova a řád hospodářský a právní. V demokratické společnosti existuje relativně fungující řád právní. Právem tedy socialismus klade hlavní důraz na hospodářské přebudování společnosti.

V *Kritice* je uveřejněn příspěvek k diskuzi o socialismu i názor mladé generace. Ve Státním nakladatelství byla otištěna kniha J. Macka (tehdy velmi populární), ve které se věnuje socialismu. Rozboru a recenzi této knihy se věnuje F. M. Hník (*Mackovo pojetí socialismu*). Stejně jako T. G. Masaryk vidí J. Macek východisko socialismu v kritickém realismu: „*...jednotlivec a společnost jsou entitami koordinovanými. Bez jedinců není společnosti a bez společnosti není jedinců. Ustavičná osmotická sociální interakce formuje jednotlivce a tím i společnost.*“⁶⁷ Podle J. Macka se od sebe individualista a socialista odlišují jen svými –ismy. Individualista se bude bezohledně zajímat jen o své uplatnění, socialista se více zajímá o uspokojení celé společnosti. F. M. Hník nesouhlasí ani s Mackovým vyjádřením, že předchůdce socialismu by měl být hledán ve starozákonních proroctvích a v Ježíšovi. Ježíš sice vybízel k bratrskému vztahu člověka k člověku, ale rozhodně se nezajímal o společenskou reformaci (např. pozemkovou reformu). J. Macek se spíše věnoval vývoji socialismu, než-li jeho projevům.

⁶⁶ *Kritika*. 1926, s. 229

⁶⁷ *Kritika*. 1926, s. 135-136

Za hybnou sílu společnosti je považován činitel hmotný, činitel hospodářský. Nový hospodářsko-společenský řád je tedy nezbytným předpokladem i nového řádu právního a mravního. Spravedlivé rozdělení hmotných statků ve společnosti je předpokladem, že dojde k rozumovému a mravnímu zlidštění člověka. Socialismus navazuje na humanistické ideály renesance a směřuje k zespolečenštění a demokratizaci (je tedy protikladem křesťanských ideálů).

Aby mohl být socialismus úspěšně zrealizován, musí si jeho představitelé uvědomit, že veškerá činnost finanční, průmyslová a zemědělská by měla být propojena s ideovou myšlenkou socialismu. Na počátku dvacátých let se spíše zaměřovali na politiku a odborářská obranná hnutí dělnická, měli by se ale více zajímat o celou společnost. Prvním krokem by bylo získání a vychování socialistických odborníků. Jako zbytečné se jeví štěpení na tři socialistické strany. Stačily by dvě: komunistická a socialistická.

Podle S. K. Neumanna (*Umění v sociální revoluci*) je umění ve 20. letech v ohrožení. „...v dějinných okamžicích, které prožíváme a v nichž dělnická třída je povinna všechno své úsilí věnovat sociálnímu zápasu, jehož cílem je revoluce, dobytí moci proletariátem a vybudování proletářského státu, není dělnické třídě a uvědomělému zhola nic po umění, které ukolébává příjemně mládence a panny a lechtá neméně příjemně ješitnost nesčetných „znalců“ a „literárně i umělecky vzdělaných“ maloměšťáků, a že proletariát potřebuje také umění jen jako zbraň a nástroj revoluční – je to veliká blasfémie, je to ohrožení umění, je to konec umění.“⁶⁸ Opravdové umění se potlačuje a do popředí se dere komunistická-maloměšťácká tvorba. Pokud někdo přijme sociologickou ideologii a pokouší se o tvorbu proletářské poezie, neznamená to, že se jedná o kvalitní umění.

Sociální demokracie a praxe politického života je ostře stavěna proti katolické církvi. Jednalo se o zcela dva odlišné světy a ideologie. Boj proti katolické církvi byl programovou složkou v zápase dělnictva za nový řád světa. Aby socialismus mohl být na vůdčí pozici ve státě, je nutné, aby si na svoji stranu naklonil venkovské vrstvy, které lpí na náboženských hodnotách. Strana by tedy musela upravit svůj program a prohlásit, že boj proti církvi není zásadním požadavkem proti. Této možnosti se chopili klerikové,

⁶⁸ Vlašín, Š. a kol.: *Avantgarda známá a neznámá 1. Od proletářského umění k poetismu 1919-1924*. Svoboda, Praha 1971, s. 455

kteří poukazovali na to, že boj socialismu proti katolické církvi je pouhým mrháním sil. V Československém prostředí se tento nápad nikdy nezrealizoval, socialismus přece nemůže spolupracovat s katolickou církví, kterou vnímá jako hlavní oporu dřívějšího režimu a kapitalismu.

Poprvé se o vstupu socialistů do vlády začíná hovořit v roce 1917. Ve dvacátých letech se v politice angažují tři socialistické strany, ale podle F. Munka (*Hledá se socialistická strana!*) ani jedna z nich neodpovídá pravému socialismu a jeho programu. Jejich nedostatky jsou jak v oblasti mravní, tak politické, s obojím následně souvisí hospodářská praxe. Hlavní problém F. Munk vidí v nepropracovanosti teorie, která by byla pro všechny jasná a srozumitelná⁶⁹. Musí mít jasný a přesný plán socialistické politiky (plán daňový, dopravní, stavební, školské, úřednické apod.) a dále musí jasně říci, jak chtějí řešit a organizovat hospodářskou správu (jak chtějí organizovat těžbu uhlí, výrobu, distribuci ve všech fázích apod.). Politika je boj o moc, přičemž moc není jejich cílem, ale prostředkem k etickým cílům.

5.3 Realismus

Jednou ze základních tendencí v literatuře a v umění je realismus, který se zajímá o vztah díla a autora k realitě a o funkci díla ve společnosti. V meziválečných letech se hovoří o socialistickém realismu, který ve své teoretické části vychází z marxismu-leninismu. Za jednoho z jeho předchůdců lze považovat proletářskou literaturu. *„Vztah socialistického realismu je určován Leninovou teorií odrazu: umění vychází ze skutečnosti, avšak není jejím pasivním odrazem, nýbrž jako nová realita na tuto skutečnost – především na společnost a společenské vědomí – aktivně působí. U socialistického realismu hraje významnou úlohu jednak charakter skutečnosti, kterou odráží – revolučního období ve vývoji lidstva, otevírajícího před ním obrovské možnosti a perspektivy, období nevídané aktivity mas, jednak charakter vztahu umění k zobrazované realitě, včetně autorova stanoviska k ní, který je vědomě aktivní v zájmu ideálu komunismu, a konečně marxistický světový názor samotného autora, spojený*

⁶⁹ *Kritika*. 1926, s. 22-23

s hledáním odpovědi na otázky vytyčované novou realitou, s úsilím o všestranné zobrazení skutečnosti a o poznání jejich zákonitosti.“⁷⁰

Prvky realismu se projevují i v politice. Někteří jedinci se pokouší o opětovné oživení české strany realistické, v jejímž duchu by měla být realistická strana pokroková. Zakladatelem a tmelícím faktorem původní realistické strany byl T. G. Masaryk, který vnáší do politiky důležitost mravního hodnocení, z mravnosti učinil měřítko cílů politiky stejně jako jejich metod. Podle A. Klatovského (*Realismus v Masarykově „Světové revoluci“ a program pokrokové strany*)⁷¹ o budoucnosti národa rozhodují přirozené a historické reality, nikoli fantastické plány. A. Bláha (*Historický materialismus či historický idealismus*) dokonce považuje realismus za nejvhodnější pro společnost a společenský vývoj. „...ne materialismus, ne idealismus, ne jednostranný individualismu, ne jednostranný kolektivismus, nýbrž kritické rozpoznávání historickým vývojem daných skutečností a praktické zařizování se dle tohoto poznání: tedy kritický historický realismus jakožto vědecká metoda, za jejíž pomoci dospěje se k vyšší společenské syntezě.“⁷²

5.4 Církev a politika

Na přelomu 19. a 20. století došlo k oslabení církevní moci stejně jako k oslabení monarchie. Někteří zůstali věrní římskokatolické církvi, jiní se zapříchili o vznik Československé církve, která vycházela z předválečné katolické moderny. Měla brát ohled na potřeby moderního člověka a následně vytvářet novou liturgii a učení.

Nový stát se rozhodl netrpět povinnou katolickou výukou na školách a chtěl uskutečnit odluku církve od státu. Církev se tedy snaží o získání vlivu pomocí politiky. A. Klatovský uveřejnil v *Kritice* svůj článek *K boji proti klerikalismu*. Pojem klerikalismus (z řec. *kléros* = úděl, los; lat. *clericalis* = týkající se „kléru“, duchovenstva) je spíše v hanlivém smyslu odvozen od „kleriky“, taláru, který nosí kněží neboli klerikové. Týká se politické činnosti duchovenstva neboli kléru, kdy se snaží zasahovat do věcí ležících mimo náboženství, zvláště do politiky. V této souvislosti se často mluví o klerikálních politických stranách. Jejichž motivací a cílem je reprezentace

⁷⁰ Vlašín, Š. a kol.: *Slovník literárních směrů a skupin*. Panorama, Praha 1983, s. 302

⁷¹ *Kritika*. 1926, s. 58-59

⁷² *Kritika*. 1926, s. 70

a následné prosazování církevních názorů v politice.⁷³ Jedná se především o strany, které jsou propojeny s hierarchií některé církve. Ve vysokých stranických funkcích se nejčastěji vyskytují kazatelé a kněží. Církev se snaží o vliv jak v politice, tak ve veřejném životě.

Ve dvacátých letech je boj proti klerikalismu velmi populární, jedná se totiž o jeden ze znaků pokrokovosti. Ne každý má ale „oprávnění“ k tomuto boji. „...*hlavní vadou dosavadního boje protiklerikálního byl jednak jeho čistě negativní ráz i naprostá neprogramovanost, a jednak nepovolanost „bojovníků“, kteří bojem „pokroku proti zpátečnictví“ často rozuměli spíše jenom svůj materialistický odpor proti duchovním hodnotám kulturním. Má-li být boj proti klerikalismu, tož proti náboženské povrchnosti – veden účinně, musí místo pouhé negace užívati metod pozitivních, a to především prohlubování a výchovy náboženského citění, aby v samotném jednom každém individuu se vzbudila touha po dokonalejším poznání náboženském.*“⁷⁴ A. Klatovský se ve svých názorech opírá o filozofický směr pragmatismus, který zpochybňuje myšlenkové spekulace a klade důraz na osobní zkušenost, užitečnost a na uplatnění idejí v praxi. Jedním z představitelů českého pragmatismu byl K. Čapek: „*Důležité je, aby budoucnost byla zlepšována v myšlenkách a plánech, ale ještě důležitější je, aby byla zlepšována ve skutcích a v životě.*“⁷⁵ Náboženství vnímá jako snahu o vytvoření synthesy mezi absolutním řádem a možností individuálního života. „*Vedle duchů hledajících jsou zde duchové tvůrčí – náboženští géniové. Oborem jejich geniality jest zvláštní citlivost pro poznání absolutního řádu. Přemýšlením o absolutnu a jeho vztahu k člověku vzniká náboženská metafysika, přemýšlením o vztahu člověka k absolutnu pak vzniká etika a praktická její část, morálka. Vyhovujíc všem stránkám duševního života, rozumové, citové i volní stalo se náboženství pro duchovní potřeby individua tím, čím pro tělo chléb.*“⁷⁶

Na závěr zveřejňuje úvahu o tom, že klerikálem je ten, kdo je příznivcem nějaké náboženské formy, ale neřídí se jejími hlavními zásadami. Takovéto klerikály najdeme nejenom uvnitř církví, ale i mezi tzv. lidmi pokrokovými. „*Pokrok uvnitř konfesi*

⁷³ Žaloudek, K.: *Encyklopedie politiky*. Libri, Praha 2004. s. 187

⁷⁴ *Kritika*. 1924, s. 293-294

⁷⁵ Lehar, J. a kol.: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2008, s. 551

⁷⁶ *Kritika*. 1924, s. 294

*nastane tehdy, až jejich skutečně náboženští členové budou tak uvědoměli, že očistu ve svých řadách počnou prováděti sami. Další vývoj dostaví se sám sebou.*⁷⁷

Za příčiny posílení klerikalismu lze považovat poválečné poměry, strach o majetek. Proti zklerikalizovanému náboženství je třeba stavět vyšší náboženství, proti klerikální mravnosti je třeba hlásat vyšší mravnost. Probíhá vlastně boj nejen proti církvi katolické, ale i proti celému náboženství.

Na počátku 20. století se církevní hodnostáři snaží obnovit svoji pozici, která je po pádu monarchie oslabena, pomocí politiky. A. Spisar nepopírá vliv náboženství na veřejný život a chod státu (*Církev československá a politika*). Pokud by někdo chtěl zbavit stát církevního vlivu, musel by lidi zbavit náboženství. A to nelze, neboť každý jedinec má právo na náboženství (tedy i na církev), s kterou se bude ztotožňovat. Pokroková společnost stále řeší, jaké stanovisko by mělo mít vůči katolíkům: přátelské nebo odmítavé. Teprve po rozproutění této diskuze se projeví rozdíl mezi církví katolickou a ostatními církvemi. Představitelé katolíků se domáhají vlivu ve státě skrze svou politickou stranu a chce ovládnout společnost a stát zvenčí pomocí schválených zákonů parlamentem. Naproti tomu např. evangelická církev nezakládá vlastní strany a chce působit na světový názor všech pokrokových lidí. Dalším nedostatkem katolicismus je jeho trvání na názorech vybudovaných v dávné minulosti starověké a středověké. Názory se týkají hodnocení světa a života, náboženství, křesťanství, mravnosti, vědy a filozofie. Ocitá se tedy v rozporu s novější dobou. Církev československá chce vědu a společenskou mravnost propojit s duchem Kristovým.⁷⁸ Pokrokový program politických stran by tedy také měl být propojen s Kristovou hodnotou, kterou zanechal v evangeliích.

K tomu, jak je církev vnímána společností se vyjádřil i F. Žilka ve svých poznámkách s názvem *Církev a stát*. Hlavní její myšlenkou je uvolňování se jejich vzájemných vztahů. „Mnozí lidé si patrně neuvědomují, že od středověké teokracie a od jejich nároků na nadvládu církevní nad veškerým životem jde vývoj nezadržitelně k odcírkevnění společnosti a vynucuje si novou úpravu vzájemných vztahů mezi státem a církvemi; ve směru větší volnosti obou.“⁷⁹ Stát by měl mít vůči všem církvím stejné,

⁷⁷ *Kritika*. 1924, s. 295

⁷⁸ *Kritika*. 1926, s. 21

⁷⁹ *Kritika*. 1926, s. 61

pokud možno, neutrální stanovisko, aby byla zaručena rovnoprávnost. Církevní autonomie by pro všechny znamenala povinnost hradit si své náklady z příspěvků vlastních členů. Tato varianta je pro mnohé katolické představitele nepředstavitelná, nechtějí se vzdát svých dosavadních privilegií.

Na počátku 20. století dochází v Československu k úpadku náboženské kultury. Touto tematikou se ve svém článku *K náboženské orientaci* zabývá F. M. Hník. „*Základní otazník našeho ignorantství vůči náboženským věcem je dán naší vlastní slabostí. Nestojíme o svou duši, nestojíme o její nesmrtelnost, nebojujeme za její klid a radost, nestaráme se o Boha, neohlížíme se po neúprosně přísném zákoně Božím, a proto jsou smutná srdce naše.... Protože náboženství dávalo a dnes může dáti spíše než kdykoliv jindy směrnicí, cestu, sílu, radost a vítězství našemu životu. Může naznačiti s jedinečně průkaznou autoritou a svědectvími vůdcovských náboženských osobností konečný smysl všeho usilování jednotlivcova, společnosti, lidského rodu, veškerenstva. Zařazuje každého jednotlivce jako pokorného dělníka na velkém plánu Božího díla.*“⁸⁰ V náboženství vidí možnost, jak dosáhnout šťastného života a pořádku mezi lidmi.

E. Svoboda se pro změnu zajímal o teologický význam světa a smysl života (*Volné myšlení*). Ve společnosti se prolínají názory kněžské a vědeckými, jejím společným nepřítelem je člověk, kterého neumlčí ani kněz ani učenec. Budoucnost vidí v dětech a ve svobodné, světské škole, která umožní dítěti volný vývoj.⁸¹

Jedním z hlavních směrů křesťanství je protestantismus, který vznikl během reformací 16. století. J. Dobrovolný se ve svém článku *O koncentraci protestantské inteligence* zajímá o to jak „neprotestanti“ vnímají protestanty. Většina z nich se totiž domnívá, že obsah českého protestantství je vyčerpán v náboženských spisech, postilách a knihách J. Husa, P. Chelčického, J. A. Komenského atd., tedy v knihách, které jsou poměrně dobře přístupné v kterékoli větší knihovně. J. Dobrovolný však protestanty vnímá jako sociologický jev, jehož kořeny rostou z naší historie. „*Mluví-li naši liberálové, volnomyšlenkáři apod. o otázce návratu k české reformační tradici, tváří se, jakoby šlo o obnovu nějakého staroslovenského pohanského kultu podle báje – slavných prací Machalových. Kdyby se tito pánové blíže podívali do evangelických sborů ve městech, ale zvláště na venkově, objevili by, že protestantství není*

⁸⁰ *Kritika*. 1927, s. 70

⁸¹ *Kritika*. 1927, s. 83-84

zkamenělinou, nýbrž duchovním organismem, jenž dýchá, myslí, cítí – zkrátka: žije.“⁸² České protestantství není příliš známé, a proto je také nesprávně ohodnocováno. Chyba je však i na straně protestantů – uzavírají se do sebe, nereprezentují své protestantství dostatečně na veřejnosti. „Má-li český protestantismus niternou sílu a nosnost, je-li, jak věříme, živým hnutím náboženským, musí se projevovat ve všech oblastech životních. Naše náboženství nemá sloužit jen církevní a osobní potřebě, nýbrž máme je vnášet – podle míry svých sil – i do života politického, sociálního a kulturního.“⁸³ Prvním předpokladem jak oživit protestantské myšlení, které by působilo jak na veřejný, tak na duchovní život, by bylo soustředění protestantské inteligence k soustavné spolupráci.

Církev československá zaujímá v našem národě významné místo a již 8. ledna 1920 vydává své první oficiální vyjádření, v němž si pokládá za cíl: „Aby konečně osvobozen byl duševní a náboženský život náš a tím aby opět bylo očištěno i mravní, rodinné a sociální žití českého člověka na podkladě dosavadní křesťanské kultury – a přejímá jen prozatímně, až do ustanovení vlastního zákona dosavadní náboženský řád církve římsko-katolické, obnovený v duchu demokracie.“⁸⁴ Jako nejožehavější problém nové církve vidí A. L. Stehlíková (*Úvaha o Církvi československé po smrti „patriarchy“*) v otázce, kam se přiklonit, zdali napravo ke skupině staré, ortodoxní církve, nebo se přikloní k nové představě náboženského života, které je propojeno se snahami a ušlechtilými vymoženostmi nové doby. Církev se nakonec přiklonila k druhé možnosti, stěžejní zásadou ČČS je svoboda svědomí a náboženské přesvědčení, že se nikomu nesmí nic vnucovat, ani mu nesmí být nic odebíráno z jeho přesvědčení. Důkazem toho jsou duchovní směrnice přijaté po prvním sjezdu z 8. ledna 1921, ve kterých uznávají svobodu vědy ve všech oborech i v náboženství a křesťanství, hlavně v dogmatech. A. L. Stehlíková se ve svém článku opírá o názory Dr. K. Farského, prvního patriarchy církve československé. „Je osudnou chybou křesťanských společností náboženských, když za nejhlavnější svůj úkol pokládají povinnost hájiti dogma, tj. učení o Bohu, Kristu atd. Bůh nepotřebuje, aby ho někdo hájil, ale násilnický duch bývalých křižáckých výprav žije podnes a chce si lidi dodnes podmaniti, byť i ne mečem. A to není křesťanství, to není projev božího slitování s hříchy našimi. Úkolem

⁸² *Kritika*. 1927, s. 103

⁸³ *Kritika*. 1927, s. 103

⁸⁴ *Kritika*. 1927, s. 105

*nového křesťana je vrátit lidstvu ducha Kristova, ducha pravdy a lásky. A s ním přijde i pravé poznání Boha.*⁸⁵

Na otázku týkající se vztahu mezi politikou a náboženstvím není mezi příspěvateli *Kritiky* jednotného názoru. Spory probíhají hlavně v oblasti ideové a logické. Mezi protestanty a katolíky vzniká řada diferencí.

V říjnu a listopadu roku 1927 pořádal Masarykův lidovýchovný ústav sérii přednášek o Ježíšovi. Po dlouhé době se prý jednalo o nejhledanější a nejvíce navštěvovaný cyklus. Největší zájem byl o přednášky o Ježíšovi z hlediska náboženského, ne ze stanoviska čistě kulturního (Ježíš v umění výtvarném, v literatuře). Na rostoucí zájem o církve poukazuje F. Žilka (*Ježíšovo náboženství*), podle kterého na tom má z části zásluhu svobodný, kritický protestantismus a z části katolický modernismus.⁸⁶

Ve společnosti 1. republiky se vedou diskuze a úvahy o možnostech politické spolupráce katolických stran politických se stranami socialistickými či se stranou sociálně demokratickou. A. Spisar (*Katolicismus a pokrokový člověk*) tuto možnost spolupráce nevyklučuje, avšak potvrzuje, že se jedná komplikované sloučení, které nemívá dlouhého trvání. „*Katolické strany jsou si vědomy toho rozporu, jenž je mezi katolicismem a moderní dobou a ony také při každé příležitosti naň upozorňují. Jestliže jsou ochotny spolupracovat, jestliže spolupracují i se stranami pokrokovými, činí tak proto, poněvadž vědí, že v demokratické společnosti opravdu každá strana, každý jednotlivec bude mít jen tolik práv, kolik si jich uhájí nebo získá. A pak proto, poněvadž vidí tu slabost pokrokových stran, která je v jejich neujasněnosti a odtud pochodící roztržiténosti.*“⁸⁷ A. Spisar dále poukazuje na úbytek členů katolické církve. Tento jev vysvětluje tak, že moderní člověk nemůže přijmout celé učení církve katolické. Nesouhlasí s tvrzením, že se katolicismus plně splynul s naším národem. Vžila se jen forma, ale ne duch, který je důležitější.

29. ledna roku 1928 byl uzavřen modus vivendi (lat. *způsob soužití*), jedná se o úmluvu mezi československou vládou a Svatým stolcem. V Mezinárodním právu to znamená dohodu mezi dvěma státními subjekty, která má být v budoucnu stvrzena

⁸⁵ *Kritika*. 1927, s. 106-107

⁸⁶ *Kritika*. 1928, s. 7-9.

⁸⁷ *Kritika*. 1928, s. 15

definitivní mezinárodní smlouvou. Tento výraz tedy označuje způsob soužití, jenž vychází z reality společného života či práce, ale není založen na právním podkladě. Na tuto událost reaguje C. Čechrák (*Modus vivendi v průmyslu*). Zajímá se o poměry státu a církve a následné dopady na zaměstnance a zaměstnavatele. Apeluje, aby byl nastaven patřičný *modus vivendi* mezi zaměstnavateli a zaměstnanci (neboli průmyslový mír).

Náboženství a politika odpovídají různým potřebám společnosti, pracují s různými metodami a směřují k různým cílům. „*Podstatou náboženství je touha totalizační, podstatou politiky je zájem mocenský. Je-li náboženství orientováno směrem k věčným věcem člověka, tedy politika se zajímá o správu jeho věcí časných. Náboženství pracuje spíše metodami citovými, v politice rozhoduje hledisko racionální. Je ovšem mezi oběma určitý vztah.*“⁸⁸ A právě o tento vztah se zajímá A. Bláha ve svém článku *Náboženství a politika*. Mezi náboženstvím a politikou jsou možné tři typy poměru: náboženství je buď východiskem politické práce, nebo jejím prostředkem, nebo jejím cílem. Politika je praktická dovednost, která by měla být orientována vědecky, takže náboženství vnímá spíše jako dobrého pomocníka nežli východisko. Pokroková politika se staví proti církvi katolické, jež považuje za základní princip absolutismus a konservatismus a spíše se přiklání ke spojenectví s evangelickou církví, která je více založena na principu demokratickém. Církev evangelické se dokonce nechávají přiřazovat pod prapor pokrokové politiky.

Pokud by se náboženství stalo politickým prostředkem, znamenalo by to počátek náboženského úpadku a náboženství by přišlo o svoji funkci. A pokud by náboženství bylo vnímáno jako cíl politiky, ztratila by politika svoji funkci ve společnosti (nemá společnost vychovávat k náboženství).

75% příslušníků československého národa se hlásí ke katolictví a římskokatolické církvi. Zájem o otázky náboženské a církevně politické se stále prohlubuje. Za Rakouska bylo římské katolictví vnímáno jako národní nepřítel a pokrokové vrstvy v něm viděly škůdce kultury. Katolická církev byla silně propojována s Habsburskou monarchií. Toto propojení vnímali jako příčinu bídy (politické i kulturní) ve starém Rakousku. A. Hajn si klade otázku, jak se má jedinec v samostatné demokratické Československé republice postavit ke katolictví (*Náš poměr ke katolictví*).

⁸⁸ *Kritika*. 1928, s. 79

*„Touha po vládě a moci, rys zřejmě imperialistický, je katolictví vlastní a vyplývá ze samé podstaty učení římské církve, že je zřízením božským, svátostným ústavem spásy, samojedinou studnicí věčně platných a tedy nezaměnitelných a neomylných pravd náboženských, jimž katolík-laik jest povinen slepě věřiti. Je tedy katolictví náboženstvím vnější autority, pokorné, nemyslicí víry a poslušnosti, pryšticí z vědomí závislosti na knězi-zpovědníku.“*⁸⁹ Demokratický stát má ve své ústavě vycenu zásadu naprosté svobody náboženské i úplné rovnosti všech církví a vyznání. Je tedy povinen chovat se i vůči katolickému náboženství chovat stejně neutrálně jako ke všem ostatním náboženstvím. Katolictví vši silou usiluje o vládu a moc, takže se od sebe těžko oddělí katolické náboženství od katolické politiky. Je tedy pochopitelné, že lidé toto zpolitizování náboženství odsuzují a zdůrazňují nutnost, aby náboženství ve snaze zasahovat do veřejného života využívala prostředků duchovních a mravních.

Silná vlna antikaticismu se nejvíce projevila v roce 1918 po ustanovení Československé republiky. Tento výbuch nevole došel až k plundrování kostelů, kaplí, božích muk, křížů atd. Moderní demokratický stát vidí jako možnost řešení v odluce církve od státu. Jelikož dochází k účtování s minulostí, jeví se odluka jako jediná možnost řešení poměru mezi státem a církví. Stát tedy zbaví všechny své instituce církevních vlivů. Církev jsou po odluce v demokratickém státě mnohem svobodnější než dříve, mají svoji samosprávu a bez nadřazeného postoje státu a omezování může lépe plnit své poslání náboženské, mravní a sociální. Bohužel u nás byla vhodná příležitost, kdy mělo dojít k odluce, promarněna. Nadále se jedná o hlavní kulturněpolitický cíl.⁹⁰

S ideou rozluky se ztotožňoval i T. G. Masaryk, podle kterého dobré soužití mezi státem a církví zajistí pouze odluka. Dokonce se i kladně vyjádřil k zabírání církevního majetku. Mnozí však pouze využívali hesla „odluka“ pro získání větší popularity, během krátké doby však došli k závěru, že realizace nebude tak snadná. U těch, kteří prosazovali rozluky, se začali objevovat slabiny. Původně jednotný názor se rozpadl a najednou se vynořily politické síly, některé nesouhlasily (český a slovenský katolicismus) a jiné váhaly (agrárníci, národní demokraté). „Nebylo možné nalézt konsensus o podobě rozluky, zda přijat koncepci úplné (francouzský vzor) nebo

⁸⁹ *Kritika*. 1928, s. 99

⁹⁰ *Kritika*. 1928, s. 98-102

částečné (americký vzor) rozluky, chyběli fundovaní odborníci, kteří by byli schopni řešit souběžně a skloubit koncepční otázky s dílčími nutnými naléhavými zásahy v podmínkách různých právních systémů, zvyků a tradic, do hry začaly stále naléhavější potřeby vnitřní i zahraniční politiky vlád, které musely zajistit stabilitu republiky a hledat k tomu spojence i v zahraničí. Proto radikalismus úvah vystřídal pragmatické uvažování a rozhodování.⁹¹ Aby se mohla odluka zrealizovat, byla by zapotřebí dlouhodobější příprava, vypracování plánu od odborníků. Řešení problému státní orgány odkládaly s tím, že vše vyjasní odluka. Výsledkem bylo, že stát ztratil vliv na řešení problémů a církve (římskokatolická církev), tak získaly více práv, než je vůbec v republikánském systému přípustné. Právní poměr mezi církví a státem nebyl řádně vymezen a ani upraven, mnohá opatření měla pouze provizorní charakter.

Jelikož si církev uvědomovala, že ztrácí vliv na vývoj společnosti, reagovala římskokatolická církev myšlenkou umírněné reformy. Industrializace vytlačuje náboženství na okraj dění a ve společnosti se tak rozšiřují tendence, které jsou v rozporu s náboženskou morálkou. Dokonce i papež Lev XIII. si uvědomoval proměnu společnosti na přelomu 19. a 20. století, na kterou je nutné reagovat.⁹² Mladá generace duchovních kritizuje systém a obsah teologického vzdělání kněží už v devadesátých letech 19. století. Jejich představy o roli kněze ve společnosti a potřeby nové doby, se rozcházel s podobou kaplanova pastoračních přednesů. Pokud má dojít ke změně formy pastorační duchovní práce, musí nastat sblížení kněze s lidovým prostředím, církev by se měla více angažovat při řešení sociální otázky. A pokud se má církev opět ujmout vůdčího postavení ve společnosti, je nutná úprava postavení církve vůči státu (bez provedení odluky) a vůči ostatním církvím a náboženským proudům (mělo by vůči nim být tolerantnější, vnitřnější a více je respektovat). Stejně jako se demokratizuje společnost, měla by se demokratizovat i církev (místa duchovních by měla být obsazována pomocí volebního aktu).⁹³

⁹¹ Marek, P.: *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*. L. Marek, Brno 2005, s. 16

⁹² Marek, P.: *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*. L. Marek, Brno 2005, s. 170-173

⁹³ Marek, P.: *Církevní krize na počátku první Československé republiky (1918-1924)*. L. Marek, Brno 2005, s. 1173-1174

5.5 Církev a školství

Vzdělání je hlavním činitelem při prezentaci národního života na mezinárodním poli. Zároveň je úzce propojeno s průmyslem, obchodem, politikou, válkou apod. Důležitost vzdělání si velmi dobře uvědomuje J. Uher (*Národ a škola*), který v českém prostředí shledává silné nedostatky a apeluje na nápravu. V závěru svého článku nabádá k bdělosti latinským úslovím: „Caveant consules!“⁹⁴

Po 1. světové válce padlo rozhodnutí, že má být zrušená povinná náboženská výuka na školách. První ministr školství G. Habrman byl propagátorem Volné myšlenky. Vyhlásil náboženské úkony na školách za dobrovolné a vydal revoluční nařízení, které umožňovalo odstranění křížů ve třídách. „*Za rakouských dob bylo totiž (římskokatolické) náboženství povinným vyučovacím předmětem, byla vyžadována modlitba na počátku a na konci vyučování, žáci se museli účastnit za pod vedením svých učitelů náboženských svátků a podobně.*“⁹⁵ Ve 20. letech 20. století byly kladeny větší nároky na úroveň vzdělanosti ve společnosti. Bez rozvoje školství by nebyl myslitelný rozvoj hospodářství, obchodu, sociálních vztahů, zdraví obyvatelstva stejně jako kultury společenského života vůbec.

Už Marie Terezie věděla, že má školství pro stát velmi podstatný význam. V těchto dobách bylo nástrojem politiky, přičemž stát byl podporován ze strany církve katolické. J. Uher popisuje změnu, ke které došlo během vzniku 1. republiky (*Naše školská politika*). Základní požadavkem na nové školství bylo zbavení se všech škodlivých vlivů, tedy především vlivu církve. Předpokladem bylo důsledné provedení demokratizace. „*Jaká byla vskutku naše školská politika v samostatném státě? Mohlo by se říci, že v tomto ohledu jdeme od desíti k pěti. Všechny vymoženosti popřevratové poněmáhle anulujeme a vracíme se namnoze ke starému rakouskému neupřímnému poměru ke škole. Po všech stránkách. Není možno mluvit o volném učiteli, nedá-li se mu neodvislost hospodářská. Učitel, jenž nevychází z boje o snesitelné upravení svých poměrů, nemůže se věnovat klidně a intenzivně své práci, na niž záleží zdar poslání školy.*“⁹⁶ Stát vnímá školství jako finanční zátěž. Vzdělanost je tedy opět vydáno na

⁹⁴ *Kritika*. 1926, s. 94

⁹⁵ Kárník, Z.: *České země v éře První republiky (1918-1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Libri, Praha 2000, s. 316

⁹⁶ *Kritika*. 1928, s. 18

pospas vlivům politickým a církevním. J. Uher zdůrazňuje propojenost mezi školstvím a demokracií, neboť boj o školství je bojem o demokracii.

Dříve mělo náboženství ve školách privilegovanou pozici ve vyučování (tzv. náboženská cvičení). Po převratu došlo ke změně, tato výuka se stala fakultativní (rodiče mohou nechat své děti zprostit od náboženského vyučování). Objevují se i názory, aby bylo ze škol odstraněno zcela. „*Nejobvyklejším a nejzávažnějším důvodem proti náboženství ve škole bývá tvrzení, že náboženství a světový názor na náboženství založený jest v rozporu se světovým názorem založeným na vědě, který musí býti podkladem pro vyučování. Ostatní vyučování prý se dostává do konfliktu s vyučováním náboženství neb obráceně, a tak v duši žákově vzniká neblahý rozpor, rozpoltění, nedůvěra v pravdu, poněvadž prý žák neví, kterému z obou učitelů má věřit, a pak můželi vůbec věřit kterémukoli a komukoli.*“⁹⁷ F. Žilkovi se ale nezdá situace tak ostrá, jak se prezentuje (*Škola a vyučování náboženství*). Nezdá se mu, že by bylo tolik konfliktů mezi skutečným náboženstvím a skutečnou vědou. Vědu a církve spojuje to, že prohlašují své hypotézy a svá dogmata za absolutní pravdu. Poukazuje na pozitivní vliv náboženství ve výchově a ve škole, neboť mravní hodnoty se odráží ve společnosti, v sociální sféře, v politice, v hospodářské oblasti a dokonce i ve výrobě a obchodu. Celá evropská společnost je založena na křesťanství. „*Vyloučení náboženství ze škol by bylo osudným ochuzením duchového života a přímo nebezpečenstvím pro mravní vývoj lidstva. Rozvrat dnešní doby – a již i doby předválečné – jest v přímém a příčinném spojení s úbytkem náboženství. Život potřebuje vznešeného absolutního ideálu. Člověk žije ideály, třeba neuvědoměle. Také společnost stojí a padá s mravními ideály.*“⁹⁸ Křesťanství nabízí absolutní ideál dokonalé osobnosti a obrazu Ježíše Krista. Vychovatel potřebuje absolutní ideál a absolutní mravní zákon. Chce-li škola vychovávat, potřebuje usměrňujícího a vedoucího činitele – křesťanství.

5.6 Pokrokové myšlení

Mnozí považovali za pokrok postup sociální myšlenky. Co se netýkalo oblasti sociálního dění, nemohlo být považováno za pokrokové. Někteří viděli pokrok ve

⁹⁷ *Kritika*. 1928, s. 59

⁹⁸ *Kritika*. 1928, s. 61

vzdělání, osvětě, škole a školství. Synonymem pokroku je i odmítání církve a náboženství. V roce 1924 se opět začíná hovořit o hnutí Volná myšlenka, jejímž programem byla odluka církve od státu. „*Plošnou kritikou náboženství, ale hlavně zápasem proti vlivu církve na stát a společnost (tedy proti klerikalismu) se zabývá Volná myšlenka – humanistické a etické sdružení občanů bez vyznání. Na našem území vzniklo volnomyšlenkářské hnutí již v roce 1904 a vrchol svého působení prožilo v době mezi světovými válkami. Sdružení se kromě kritiky náboženství zabývá i politickými tématy – globalizací, vztahem Čechů a Němců apod.*“⁹⁹ Pro mnohé je i toto jedna z podob pokroku. F. Žilka (*Příčiny ústupu pokrokové fronty*) vidí přínos pokroku v politickém rozšíření občanských práv, v pozvednutí politického vědomí a odpovědnosti, ve změně ve školství (je mnohem svobodnější) a následně i ve změně struktury církve a náboženství¹⁰⁰ (vznikla Československá církev a řada jiných církví). Československá sociální politika ani podoba školství na počátku 20. let není bezchybná, nelze však mluvit o úpadku pokrokovosti. Stále je na čem pracovat, co zlepšovat, co rozvíjet. Stále se pracuje na změně volebního řádu, změně sociálního pojištění, pracuje se i na změně přístupu k dělnické vrstvě apod. Pokrokovost klade důraz na změnu života, na mravní měřítko. „*Pokrokovost není paušální nářer stran a skupin, hromadná stádovost. Pokrokovost předpokládá vysokou úroveň individuální mravnosti jako demokracie. Nestane se nikdo pokrokovým, kdo se přilepí na nějakou stranu s dobrým pokrokem.*“¹⁰¹

V českých dějinách jsme se již setkali s pokrokovostí mladočeskou, státoprávní, radikální, sociálně demokratickou, realistickou a na počátku 20. století nastupuje pokrokovost komunistická. U poslední zmíněné lze sledovat hlavní tři oblasti, které usilují o pokrok. Zajímá se o ně ve svém článku E. Rádl (*Debaty o tzv. pokrokářství*). Jedná se o náboženství, socialismus a nacionalismus. Pokrokářské náboženství neusiluje o hledání přesného výrazu pro vyjádření obsahu jejich víry. Hlavním cílem je negace katolictví, které mnozí vnímají spíše povrchně a agitačně. Snaží se katolickou církev oslabit za využití antiklerikální nálady ve státě. Místo toho by se měli více soustředit na vládu, která by podporovala vzdělané učitele ve školách a mravnost na školách. Má-li mít socialismus patřičný efekt, musí ucelit své učení a reformy, kterými chtějí změnit

⁹⁹ Vojtíšek, Z.: *Encyklopedie náboženských směrů v České republice*. Portál, Praha 2004, s. 18

¹⁰⁰ *Kritika*. 1927, s. 11.

¹⁰¹ *Kritika*. 1927, s. 12

svět. V nacionalismu pro změnu spatřuje největšího zabijáka českého pokrokářství.¹⁰² Nacionalismus vychází z teorie, že základem každého státu by měl být národ. Vědomí vlastní národní identity hrálo významnou roli při vytváření moderních evropských států. Nejinak je tomu i v Československu na počátku 20. století. Za rovnocenné občany nejsou považováni hlavně Němci a Maďaři. Pokud by se mělo hovořit o pokroku, tak je tato forma nacionalismu vnímána jako jistý přežitek. Dá se říci, že překází v dalším vývoji společnosti.

Vůči pokrokovým myšlenkám se ne každý staví kladně. Generace studentů devadesátých let 19. století se k pokrokové politice hlásila a zastávala její názory. O tři desetiletí později se situace změnila. Původní pokrokářství vzniklo z odporu k despotickému katolicismu, který se opíral o monarchii. Tehdejší pokrokovost tedy byla úzce spjata s nacionalismem. Ve dvacátých letech 20. století se však musí zvolit jiná taktika. Nacionální myšlenky jsou pro rozvoj pokroku značně limitující. K. Plaňanský (*Co se nám nelíbí na pokrokářství*) se snaží vysvětlit, čím může být způsoben úpadek pokrokovosti. Hlavní nedostatek vidí v nejednotnosti pokrokové fronty. Liší se názory na způsoby řešení některých problematických otázek (např. otázka odluky církve od státu). Pokrokové tendence se v praxi uplatňují v podobě: hnutí Volná myšlenka, církev československá, Československá obec učitelská atd. Měli by se však více soustředit na vymezení pojmu pokroku. Hnutí Volná myšlenka si zakládalo na volnosti. Následkem ale bylo jen to, že se do jejich programu dostaly různé a mnohdy až protichůdné prvky. Jejich zásadou bylo: vše je dobré, jen když je to pokrokové.¹⁰³ Nelze přece pochybovat o něčem, co je označeno přívlastkem „pokrokové“.

Za největší přínos pokrokové fronty mnozí považují vznik církve československé. Cení si její flexibilitě vůči tehdejším požadavkům společnosti. Dále kladně hodnotí boj socialismu proti klerikalismu. Mladá generace si toto vše uvědomuje, považuje však za důležité, aby došlo k očištění základní myšlenky, na které by se dalo pracovat. Pokrokovost musí jasně stanovit svůj vztah k církvi katolické a k ostatním formám náboženství. Socialisté jsou pro změnu přesvědčeni, že jen oni dají kulturní pokrokovosti nový obsah.

¹⁰² *Kritika*. 1926, s. 178-179

¹⁰³ *Kritika*. 1926, s. 195-196

V *Kritice* se poměrně intenzivně věnovali i příčinám úpadku pokrokové fronty. Ve třetím ročníku vznikla rubrika s názvem *Anketa o příčinách ústupu pokrokové fronty*¹⁰⁴, kde se mohli vyjádřit různí přispěvatelé. J. Fischer vidí jako nedostatek pokrokových stran v jejich neochotě až neschopnosti sjednotit se na společném konkrétním programu (zejména hospodářském a sociálním). A. Ruda pokládá za problém roztržitost pokrokového tábora, která je způsobena neznalostí významu pojmu „pokrokovost“. Neblahý vliv má i ten fakt, že do pokrokového hnutí je přijímán kde kdo a každý si o sobě myslí, že zrovna on má právo považovat své názory za pokrokové. Dalším negativem je značná jednostrannost. „*Fronta pokroková byla namířena skoro jen proti církvi katolické. Katolicismus není jen sám brzdou pokroku. Je dosud dosti lidí – i mezi inteligenty – kteří se domnívají, že stačí k pokrokovosti vystoupiti z církve a nechodit do kostela. Co škod u nás natropilo, že se z mnoha stran ve jménu pokroku potíralo náboženství.*“¹⁰⁵ U lidí také narůstá lhostejnost vůči otázce pokroku. Mnozí jsou zklamáni, byli totiž plni očekávání ze života v republice. Hlavně venkovští lidé čekali, že to bude něco krásného, radostného a bezstarostného. Naopak kolem sebe vidí jen blahobyt sociálně silných na úkor těch slabších. Ti sociálně slabší se musí podřítit sociálně silnějším. Do mysli tzv. pokrokových stran se vkradl kapitalismus, čímž došlo k úpadku pokroku a morálky vůbec. Lidé jsou lhostejní, nemravní, hnusí se jim politika, nemají v ni důvěru. Vývoj dějin ovlivňují silní jedinci, kteří ovládají celou společnost (jak po stránce politické tak hospodářské). Jako řešení vidí J. Vrchu vytvoření nové strany pokrokové, aby byla příkladem a vzorem.¹⁰⁶ Svými činy by měla působit na reorganizaci starých stran a stane se útočištěm těch, kteří si ještě nenašli důvěru k tzv. stranám socialistickým a komunistickým. Důležité je přestoupit od slov k činům. Mělo by se konečně uplatnit pojetí demokracie T. G. Masaryka: „*Demokracie není panování, ale zabezpečení spravedlnosti a spravedlnost jest základem lidskosti. Jest to vláda lidu, lidem a pro lid.*“¹⁰⁷

¹⁰⁴ *Kritika*. 1926, s. 282-286

¹⁰⁵ *Kritika*. 1926, s. 284

¹⁰⁶ *Kritika*. 1926, s. 286

¹⁰⁷ *Kritika*. 1926, s. 286

5.7 Úpadek inteligence

O společenské vrstvě inteligence se na počátku 20. století mluví mnohdy pohrdavě a nenávidně, jako by šlo i jistý přežitek předešlé doby. Proti této vrstvě společnosti v lidech přežívají zakódované mnohé předsudky. Intelligentem nutně nemusí být každý, kdo má školy, dotyčný může mít „přirozenou inteligenci“ i bez škol. Touto přirozenou inteligencí ale málokdy oplývá držitel stranické legitimace. Neznamená to tedy, že by měla být vědě, umění, literatuře a všem z vysokých škol odepírána podpora. Boj není veden proti inteligenci samotné, ale spíše proti té vyšší, která klade větší nároky na společnost a kulturu. Pro socialistickou společnost nebyly ani příliš vhodné jedinci s přirozenou inteligencí, kteří by se pak mohli snadno stát bohatými obchodníky a průmyslníky. Mnozí ani nevidí důvod, proč by měla být kultura podporována. Umění, literatura a zájem o vědu jsou soukromou záležitostí jednotlivců. V 19. století žila naše inteligence idejemi o samostatném státě, o svobodné kultuře, o mravnosti, o socialismu a o demokracii. Když se však jejich ideje začaly uskutečňovat, jsou zástupci inteligence zavrženi.

Inteligence je společenskou vrstvou, která má vůči společnosti jistou povinnost. Funkci inteligence mnohdy přirovnávají k funkci rozumu v individuálním organismu. Jejím posláním je organizace, sjednocování a vůdčí postavení vůči společnosti. A. Bláha (*Krise inteligence*) se k funkci inteligence ve společnosti vyjadřuje takto: „*Má funkci sjednocovací, scelovací: její povinností sbližovat různé složky národa, jak pěkně řekl president Wilson; má rozumět různým sociálním souvislostem; a nejen jim rozumět, nýbrž i organizovat je a bdít, aby se toto citlivé a jemné pletivo nezpřetrhalo, a kde se poruší, tam zase má usilovat, aby svazky mezi skupinami byly znovu navázány; neboť ona vidí společnost ne z nitra určité složky (stavu, třídy), nýbrž shora, s hlediska vyššího, objektivnějšího, v celém jejím rozsahu a se všemi jejími částečnými souvislostmi. Již odtud plyne, že funkce její je též iluminační, osvěcovací, vůdčí: řeší za lid a pro lid jeho problémy.*“¹⁰⁸ Prezident T. G. Masaryk připouští, že se funkce inteligence změnila, vlivem vývoje hospodářského a sociálního se ostatní stavy zorganizovaly a nabyly uvědomění, vlivem rozšíření politických práv a vzdělání na všechny vrstvy národa, ztratila svou vůdčí pozici. Inteligence dále neumí flexibilně

¹⁰⁸ *Kritika*. 1928, s. 4

reagovat na skutečné poměry v národě a státu, působí roztržštěně a neprakticky. Dá se říci, že si tedy prochází jistou krizí. Po převratu se musí vypořádat s novými politickými a sociálními skutečnostmi. Někteří představitelé inteligence se stali členy socialistických stran, kde buď našli způsob své seberealizace, nebo naopak upadli v zapomnění. Jiní se stali stoupenci a vyznavači nové vývojové formy socialismu. Chtěli se podílet na vývoji socialismu, ale přitom se zcela neztotožňovali s filozofickými základy socialismu. Chtěli sloužit socialismu, ale zároveň se snažili zachovat si svůj individualistický přístup.

Na počátku 1. republiky do politiky vstupují dělnické vrstvy a tím se z vůdcovské pozice odsunují zástupci inteligence. Krise inteligence se týká především těch, kteří zůstali věrni původnímu monarchistickému režimu a s nenávistí se staví vůči novým skutečnostem, a dále těch, kteří se uzavřeli do sebe a věnovali se jen své profesionální funkci. Mnohdy se zaměřuje služba národu a státu se službou dočasné vládě. Inteligenci ovlivňují a zneužívají mocenské živly státu tehdejší doby. Její krise je tedy způsobená jejím poklesem funkce osvěcovací a scelovací. Tento jev je zapříčiněn strategií utvářející se organizace komunistů v Československu. Komunistická strana vnímá inteligenci jako potenciální rozkladný prvek. J. Křesťan vychází ze článku I. Olbrachta (*Mladý dělník a mladý intelektuál, Rudé právo*) vytištěného v roce 1922, podle něhož si důvěry nezaslouží každý sympatizující intelektuál. „*Jsme strana dělnická. Stavěti můžeme jen na dělnictvu... Spolupráce školsky vzdělaných lidí je nám vítána, jest pro stranu i nutná, ale za soudruhy smíme uznati ne inteligenty jednou, ale desetkrátě osvědčené. Až dlouholetým stykem s dělnictvem nabudou toho, co jim chybí, mohou se státi nejlepšími z nás. Ale mohou to být jen jednotlivci. Máme stranu po dlouhých bojích konečně očištěnou od nespolehlivých živlů. Bylo by velkou chybou dáti si ji kalit.*“¹⁰⁹ Tento Olbrachtův článek vyvolal vlnu negativních reakcí a kritiky a to nejen ze strany buržoazie, která v tom viděla vliv ruského bolševického hnutí, ale i ze strany některých komunistů. Např. J. Hora jej považoval za nespravedlivý. Podle něj by se intelektuálové měli hodnotit stejně jako dělníci ne podle stupně školského vzdělání, ale podle hodnoty vykonané práce a hloubky přesvědčení. Dále upozorňuje na dřívější spolupráci dělníku a intelektuálů, která se osvědčila (v sociální demokracii). F. X. Šalda

¹⁰⁹ Kárník, Z., Kopeček, M.: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Svazek I.* Dokořán, Praha 2003, s. 16

je dokonce přesvědčen o prospěšnosti intelektuálů pro komunistickou stranu. Inteligentnost je vlastnost, kterou by měl mít každý dělník.¹¹⁰ R. I. Malý (*O jednotnou frontu inteligence*)¹¹¹ vidí jako možnost řešení této krise inteligence ve vytvoření vlastní strany. Inteligence má postupovat jednotně za společným cílem, aby kulturní život a duch zvítězil nad kultem hmoty. Neměla by usilovat o to, aby byla v centru politického dění, ale měla by spíše udávat směr a taktiku veškeré inteligenci. Vytvoření nové strany by měla přinést pro ty, kteří se ještě neztotožnili s žádnou z politických stran, dále pro celou inteligenci jako síla řídící a spojovací.

F. Munk (*Koncesování inteligence*) přirovnává inteligenci k živnostníkům, kteří se brání jakýmkoli změnám a bojí se možné konkurence. Kritizuje například zástupce inženýrské komory a profesory z technických vysokých škol, kteří žádají, aby žádný cizinec nesměl být v Československu přijímán do práce. F. Munk toto jednání vnímá jako urážku českých pracovníků, jakoby se báli, že nedokážou čelit cizím konkurentům svým vlastním výkonem a prací. „*Jest přesným obrazem mentality naší inteligence, která je na chlup tak kramářská, malicherná a zalézavá jako všechny vrstvy ostatní. Její jedinou touhou je stojatá voda, malý rybníček, do něhož by se nepustila žádná štika, která by ji trochu popohnala. Jenom žádnou soutěž, pro Boha, ať toho máme třeba málo, ale ať to máme jisté!*“¹¹² Tento tlak může vést jen k jedné reakci ze strany zahraničí, že i oni nebudou chtít zaměstnávat československé dělníky a intelektuály. Takže nemůže dojít k žádnému hospodářskému rozvoji, ba naopak mu může ještě přitížit. Problematika pracovních možností pro zahraniční pracovníky není tak jednoznačná, jak ve svém článku popisuje F. Munk. Ruské i americké dělnictvo se tehdy snažilo omezovat příval zahraničních dělníků. Není tedy nic neobvyklého, když o něco podobného usilují i českoslovenští intelektuálové.

V moderní společnosti se projevují příznaky mravní a duchovní krize. Duchovní síly lidstva se po válce rozvrátily a vůdčí pozici si přebraly síly materiální. Následkem těchto změn se inteligence „zmaterializovala“ a více se uzavřela do soukromí. A. Bláha (*Rozklad inteligence?*) chápe inteligenci ne z hlediska sociálního nýbrž mravního. „...*inteligentem je mi ne ten, kdo prošel řadou škol a zajistil si tak nárok na určité*

¹¹⁰ Kárník, Z., Kopeček, M.: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Svazek I. Dokořán, Praha 2003, s. 16

¹¹¹ *Kritika*. 1924, s. 331-339

¹¹² *Kritika*. 1926, s. 36

*společenské postavení, nýbrž ten, tedy i dělník, domkář, živnostník atd., kdo dává v životě přednost hodnotám duchovním a mravním před hodnotami hmotnými, kdo ví, že musí žít ideál, že musí žít demokracie, svoboda a republika a aby žily, že musí tomuto ideálu obětovati něco na svých požitcích, na svém pohodlí hmotném.*¹¹³ Inteligentem je tedy ten, kdo stojí na straně sil duchovních a mravních, nikoli na straně sil hmotných. Dějiny vytváří celá společnost a právě člověk tam musí vnést mravní a rozumový řád, aby zde nedominovaly jen síly materiální. Je tedy jen na inteligenci, aby do společenského dění vnášela svůj rozum a smysl pro právní a mravní řád. Zástupci inteligence se však na počátku dvacátých let 20. století odklonili od svého původního poslání a stali se obhájci materiálních zájmů společnosti.¹¹⁴ Na vývoji dějin se tedy podílí jen hrstka nadšenců. Většina společnosti se obhazuje, že má svůj život, rodinu, práci. Chtějí mít svůj klid a pohodlí. Odpovědnost by však měli nést všichni, měli by být vyburcováni ke společné práci na rozumové a mravní obrodě společenského života. Tato společná práce by měla vést k posílení sil duchovních a mravních proti silám materiálním.

5.7 Tělovýchovné organizace a sport

Na počátku 20. století se v Evropě rozšiřují počty tělocvičných organizací, které jsou propojeny s některou z politických stran. Tento trend se již projevuje i u nás, jak tomu dokládá článek *Tělesná výchova a její zpolitizování*. Strany se tak snaží o soběstačnost ve všech směrech, ve využití tělocviku vidí prostředek k získávání sympatizantů a nových členů. Katolicismus, ve snaze napodobit činnost sociální demokracie, založil si všude v evropských zemích vedle politických organizací i organizace tělocvičné. Došlo tak na roztržštění tělesné výchovy na tři tábory: katolický, sociálně demokratický a na původní organizace tělocvičné. *„Bylo by tedy v zájmu všeobecném i v zájmu socialismu, aby jeho představitelé nejen bránili dalšímu štěpení, ale pokusili se i o dohodu mezi sociálně demokratickou organizací tělocvičnou a*

¹¹³ *Kritika*. 1926, s. 105

¹¹⁴ *Kritika*. 1926, s. 105-107

organizací původní (u nás Sokolstva), tak aby alespoň klidná (a plánovitá) spolupráce byla možná. ¹¹⁵

V péči o tělesnou zdatnost byl viděn předpoklad ke zdárnému dění a jednání ve všech sférách života (hospodářskou počínaje a kulturní konče). Během 1. republiky byla tato oblast společenského života silně organizována, existovala řada organizací, klubů, společností zaměřených na tělovýchovu, aby jimi mohla být zasažena co největší část obyvatelstva. Nejstarší tradici mezi českými tělovýchovnými organizacemi měl Sokol, který byl založen v roce 1862. Kromě pravidelného cvičení organizovali výlety, společenské zábavy, dále byli součástí vojenské složky. Sokolové během 1. republiky organizovali mohutné všesokolské slety a prezentovali se na závodech Mezinárodní tělocvičné organizace a na Olympijských hrách.

Tělovýchovný spolek Sokol si jako hlavní cíl kladl výchovu každého příslušníka národa, aby z každého jedince byl člověk tělesně, rozumově, mravně a harmonicky vyvinut. Jejich ideje vychází ze starého Říma. Může se zdát, že jejich ideál národa, je propojen s T. G. Masarykem a jeho teoriemi. Zakládajícím členem spolku Sokol a také tvůrcem ideologického základu byl M. Tyrš. B. Komárková (*Několik poznámek k sokolskému programu*) se zajímá o odlišnosti vnímání nacionálního programu. Staví se proti klerikalismu, který „ohrožuje“ vývoj a zájmy národa. Odmítavě se staví i k tehdy druhé nejpočetnější organizaci Dělnické tělovýchovné jednoty československé (DTJČ), které vznikly odštěpením od sokolských organizací. Sokol považoval DTJČ za buržoazní organizaci, jejichž členy tvořili především dělníci. Na rozdíl od Sokola se také DTJČ více zaměřovala na budování vzdělání a více kolektivních her (házená, odbíjená).¹¹⁶ Třídní uvědomění je protichůdné proti požadavkům národní ideje. Vychází z tělovýchovy a snaží se o její prohloubení a z odbornění. „*Výchova zdravého organismu má se dle zásad sokolských spojit s výchovou mravní k cílům národním. – Byla o Tyršova myšlenka, když svůj sen antický dokonalého jedince vkládal do služeb dobového národního boje. Maxima mravní jsou jenom formou, jimž teprve živá dává obsah a pravé posvěcení, které nabývají ve službě lidstvu.*“ ¹¹⁷ Pokud se však chce Sokol stát hybnou silou společnosti, musí se přiklonit k socialismu. Dá se říci, že by se

¹¹⁵ *Kritika*. 1926, s. 13

¹¹⁶ Kárník, Z.: *České země v éře První republiky (1918-1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Libri, Praha 2000, s..s. 536-537

¹¹⁷ *Kritika*. 1927, s. 15

jen jednalo o další vývojové stádium. M. Tyrš sice o socialismu nemluví, jedná se však o logický krok. Ve dvacátých letech považují socialismus jako cestu k všelidskému ideálu.

J. Pelikán se zabírá problematikou vztahu československého Sokolstva a sportu (*Sokolstvo a sport*). Na počátku 20. století má Československo silně vyvinuté hnutí tělocvičné, sportovní hnutí působí roztržštěným dojmem. V Sokolstvu pevně zakořenil tradiční duch tělocvičný. J. Pelikán si pokládá otázku, jaký je vlastně rozdíl mezi tělocvikem a sportem. Uznává, že teorií může být několik. „*Obecně přijímá se dělidlo cíl snah tělocvičných a sportovních a říká se, že u sportu je cílem úspěch, u tělocviků zdraví, krása, či prostě zlepšení jednotlivce. S touto definicí však naprosto nevystačíme ve všech případech. Tak na příklad: Hraje-li nějaký starší úředník tenis proto, že mu lékař doporučil pohyb, je to tělocvik nebo sport? Podle cíle řekli bychom jistě tělocvik. Proč je tedy tento občan členem sportovního spolku? A mohli bychom jít ještě dále. Je jízda na koni tělocvikem nebo sportem, když je závodník v jízdě na koni jen nepatrné procento ze všech jezdců? Ti nejezdí pro úspěch osobní, ale z důvodů zdravotních, či snad ještě z jiných? Tento druhý příklad nám nejlépe ukazuje, že tu může být ještě pohybtka třetí, móda, osobní záliba, společnost.*“¹¹⁸ Další možností výkladu, je rozlišování podle provádění jednotlivých cvičení. V tělocviků se provozuje co nejvíce cvičebních odvětví, kdežto ve sportu se jedinec zaměřuje na jeden druh (případně odvětví). Sportovci se více specializují. J. Pelikán vidí dvě možnosti řešení, buď otevřít sokolskou organizaci sportu a vedle jednot tělocvičných organizovat i sportovní spolky sokolské, nebo aby samostatný a nezávislý československý sport byl přece jen řízen sokolským duchem. Druhou variantu řešení vidí jako tu nejvhodnější (v rámci duchu sokolských idejí a tradice Sokolstva). Sokolstvo tedy bude nadále vychovávat v duchu tělocvičném, ale zároveň bude podporovat jednotlivce a jednotlivé spolky ve sportovních výkonech.¹¹⁹

¹¹⁸ *Kritika*. 1927, s. 102

¹¹⁹ *Kritika*. 1927, s. 102-103

5.8 Kult zdraví

Prof. Dr. Růžička (*Změna vlády a národní zdraví*) poukazuje na vysoké počty chorých a nemocných, některá úmrtí dokonce považuje za zbytečná. Pokud bude zdravotní péče vedena odborně, soustavně a důkladně, dojde ke snížení počtu nemocných a tím také ke snížení potřeby sociální péče. „*Potřeba sociální péče vzniká jen tehdy, když péče o fyziologické potřeby člověka a o jeho zdraví je nedostatečná nebo špatná; čili v terminologii státní administrativy vyjádřeno: potřeba ministerstva sociální péče vzniká z velké části jen tehdy, když ministerstvo zdravotnictví je špatné.*“¹²⁰ Spojení sociální péče s péčí zdravotní je rozhodně účelné a logické, protože jsou obě na sobě těsně závislé.

MUDr. B. Frágner uvažoval o vztahu mezi politickou mocí a úrovní osobní hygieny (*Poznámky k hygieně Prahy*)¹²¹. Zanedbávání hygieny vnímá jako nejsnadnější způsob, jak ovládat masy. Jedinec žijící v nečistotě a bídě se zajímá jen sám o sebe a o to, jak ukojí svůj hlad. Kdežto jedinec žijící v čistotě bývá poměrně sebevědomý a více se zajímá o společenskou problematiku. Velké rozdíly jsou vidět mezi předměstskými byty řadových dělníků a byty městských rodin. Z tohoto článku jsou patrné náznaky socialismu, kdy vybízí k třídnímu boji a nenávisti. Socialismus je úzce spjat s hygienou, neboť již klasičtí zastánci hygieny hlásali vzdušný velký bít, dobrý a přiměřený oděv, čistotu a vydatnou stravu pro všechny. Pro čistotu mravní a fyzickou je důležitých několik faktorů: vzdělání, odpočinek, zábava, výlety a sport. Socialismus chce pro všechny stejné podmínky a možnosti – v tomto případě se jedná o blahobyt a hygienu.

Již v prvním ročníku je poukazováno na patrné propojení mezi osvětou zdraví a politickou podobou státu. Na tuto myšlenku v druhém ročníku navazuje MUDr. B. Frágner se ve článku *Ideály zdraví a jich realizace* se věnuje péči o zdraví lidu. Zmiňuje se o myšlence protituberkulosní ligy, společnosti proti pohlavním nemocem a proti rakovině. Pochvaluje rostoucí každodenní činnost lékařů, navýšení počtů sociálně zdravotních poraden, přednášek, výzev a varování. Ale vše je to jen zásluhou lidu a Červeného kříže. Stát by se měl více zapojit do prevence a léčby a to především finančně. Ani MUDr. B. Frágner si neodpustí přímou kritiku státu. „...*stát měl stavěti příbytky, ne církve a armády, měl stavěti štěstí, ne temno a smrt, ...měl vyslati každého*

¹²⁰ *Kritika*. 1926, s. 204

¹²¹ *Kritika*. 1924, s. 269-272

ze svých blahobytných ministrů, aspoň jednou za rok, aby nahlédl do úžasného pekla předměstských brlohů, kde hnije v dusnu a v horečce krev českých lidí, zatím co krev českých vepřů v jatkách a na křeslech přežívá dny v pokojné chladnosti.“¹²²

Stejně jako v celém světě, tak i v Československu na počátku 20. století zaznamenáváme různé léčitele a jejich zázračné schopnosti. Mezi nejznámější mystiky tehdejší doby patřil G. J. Rasputin, který měl na přelomu 19. a 20. století velký vliv na poslední ruské vládce z dynastie Romanovců. V létě 1924 se začíná hovořit o zázračné léčebné moci nakladatele B. Kočího, který o sobě tvrdil, že mu Bůh dal zvláštní sílu, která vyzraňuje z jeho rukou a uzdravuje nemocné. MUDr. J. Šimsa se ve svém článku *Nové „zázraky“* postavil k těmto pověstem kriticky a začal se zajímat o udané případy. Autor nepochybně, že se jednalo o jakousi formu davové psychosy. Je však rozčarován nad tím, že léčitelské schopnosti B. Kočího nepochybnují ani jedinci z řad lékařských. Podle něj při svých léčebných postupech používal sugesci, během které dochází ke změně vědomí. S podobnými způsoby léčby se lze potkat po celém světě – např. v Americe je silná sekta „Christian science“, její vyznavači se vzájemně léčí modlitbou a vírou, že je nemoc pouze chorobná myšlenka. Jak je vidět, tak lidé chtějí zázraky a věří v ně navzdory všem pokrokům ve vědě.

B. Kočí má teorii, že veškeré nemoci jsou trestem za hříchy (pochází především z onanie a neřestí pohlavních, zlosti a nedostatku lásky). Pokud během léčby nepomohou paprsky z dlaní nebo zařikávání duchů, tak musí být léčený ubožák hrozný hříšník. Věda neustále bojuje proti takovýmto pověrám a neuznává žádných zázraků. Konkrétně B. Kočího podle psychiatrů trpí halucinacemi a má sklony k perverznímu přístupu k pacientkám. Jeho způsob léčby odsoudil dokonce i prof. R. Jedlička a prof. O. Kukula, prohlásili, že toto jednání lze označit jako trestný čin.¹²³

¹²² *Kritika*. 1925, s. 25

¹²³ *Kritika*. 1925, 2, 4, s. 139-142

6. Světová kultura

Autoři publikující v *Kritice* se snaží svým čtenářům přiblížit kulturu a politický život různých zemí, např. Ameriku, Švýcarsko, Francii apod. A. R. Paleček napsal *Několik poznámek k americké psychologii*, kde shrnuje americkou mentalitu takto: „Češi jsou známí v Americe jako vznětlivý, impulsivní národ. Proto asi se náš student v Americe začne zajímat nejprve o tzv. liberální hnutí. Jeho první dojem: že v Americe je nedostatek kultury. Dostane se do liberálních a radikálních kruhů, kde bude slyšeti o problémech dělnictva, o průmyslové demokracii, zákazu dětské práce, znárodnění dolů a železnic, třetí politické straně, omezování počtů, Svazu národů, stálém soudu mezinárodní spravedlnosti, imigrační otázce, zvláště pokud se týče Japonska, psychologii a freudismu a americkém imperialismu. Seznámí se s několika bouřliváky socialisty, snad i komunisty a pozná, že po bolševismu v Americe není stopy.“¹²⁴ Pro Američana je zcela neznámá bolševická nálada a Evropana mnohdy považuje za méněcenného.

O Švýcarsko se zajímal A. Staehli (*Federalismus a centralismus ve Švýcarsku*). Švýcaři žijí na rozhraní dvou kultur – románské a germánské. Politický život ve Švýcarsku je poměrně velmi živý a rozmanitý (stejně jako náboženská vyznání a rasy jednotlivých občanů). Věnuje se Rothenbergerovu návrhu, ve kterém žádal Konfederaci o zavedení sociálního pojištění.¹²⁵

Ve dvacátých letech 20. století se na Slovensku odehrává zápas dvou rozdílných kultur: kultury aristokraticko-maďarské a demokraticko-československé. O tomto dění píše K. Kábel ve článku *Neshoda mezi Čechy a Slováky*. „Lid slovenský nenáviděl odjakživa pány, černokabátníky a nebylo věru podnětu pro lásku k nim. Češi na Slovensku jsou sice na místech podřízených, ale přece jsou v řadě inteligence, jsou o něco vzdělanější než lid domácí, zkrátka jsou také páni.“¹²⁶ Je však důležité nesnižovat počty českých profesorů a učitelů, úředníků a četníků, kteří chrání hranice. Naopak doporučuje omezit posílání českých dělníků, živnostníků a obchodníků na Slovensko.

¹²⁴ *Kritika*. 1926, s. 49

¹²⁵ *Kritika*. 1926, s. 62-63

¹²⁶ *Kritika*. 1926, s. 17

J. Kudela (*O našem poměru k Bulharům*) se zajímá o Slovanský spolek a slovanskou vzájemnost, která má v Bulharsku svou tradici. Opírá se o dva základní kořeny: ruský (politici a vojáci) a československý (kulturní a hospodářští pracovníci). V historii slovanských vztahů je patrný poměr mezi bulharskými Junáky a československým Sokolstvem. Junáci byli členy Slovanského svazu sokolského, účastnili se všeslovanského sletu sokolského, který proběhl v Praze v roce 1912. Svaz slovanského sokolstva byl následně rakouskou vládou rozpuštěn. Po dlouhé pauze byli Junáci v roce 1926 pozváni na VIII. slet všesokolský.¹²⁷ Dále J. Kudela navazuje článkem *K sletu všesokolskému*, kde poukazuje na provázanost Sokolstva a řeckých Athén. Vyslovuje přání, aby jednou Sokolové vystoupili v athénském Stadiu.¹²⁸

V *Kritice* narážíme i na popis vztahu mezi ženou a mužem z pohledu jiného náboženského vyznání. A. Muradbegovič se snaží čtenářům představit vztah mezi ženou a mužem ze stanoviska slovanské společnosti muslimské (*Charakter a psychika jihoslovanských muslimů*). Všeobecně muži hledí na ženy z jisté „výšky“, vnímají u nich jejich slabost fyzickou a psychickou. Na druhou stranu u nich však oceňují jejich přirozenost. *„Ženská přirozenost je založená na základech sensibility, mužská na abstraktnosti a intelektu. Žena je srdce, a muž je mozek, a srdce i mozek jsou dvě odlišné tvůrčí síly – nemohou se nikdy rozplynouti jedna v druhé, ale jedině se vzájemně doplniti, a vytvořiti to, co bylo vždy ideálem našich progresivních názorů. – Muž tvoří duchem, a žena srdcem, a není povolána k tomu, aby tvořila pod mužskou nadvládou a hřešila proti vlastní přirozenosti.“*¹²⁹ Společnost (civilizace i kultura) na počátku 20. století je tedy postavena především na mužích. Začínají se však objevovat různá feministická hnutí. V jihoslovanské muslimské společnosti se vztah muže a ženy liší nejen svojí vnější, formální stránkou, ale i vnitřně od vztahu muže a ženy ze západní společnosti. Liší se dokonce od samotných východních národů, které hlásají islám. Od východních národů převzali zvyky a názory, nerozvinula se však plně a nepřevzali tak jejich polygamii a otroctví. Mezi slovanskou muslimkou a západní ženou nalezneme rozdíly vnější i vnitřní. *„Vnější rozdíl je v tom, že slovanská muslimka je stejně jako orientálka vyloučena z lidské společnosti, a západní žena není. Vnitřní rozdíl je v tom,*

¹²⁷ *Kritika*. 1926, s. 180-181

¹²⁸ *Kritika*. 1926, s. 201

¹²⁹ *Kritika*. 1927, s. 28

že se za takových rozdílných okolností u slovanské muslimky vyvinula úplně kontrastní mentalita, introspektivní přirozenost, zatím co západní žena i svým vnitřním životem je orientována vůči vnějšku – vůči společnosti a vůbec vůči sociálnímu a kulturnímu životu.¹³⁰

7. Zahraniční tvorba v Kritice

Dr. O. Procházka (*Recepce negerského umění v Evropě*) dochází k závěru, že charakteristickým znakem umění na počátku 20. století je primitivismus. Primitivismus nalezneme v sochařství, malířství, hudbě i básnictví je ovládnuto dětskou naivností či „lidovostí“. Naše umění je tedy nápadně podobné umění negrů a všech primitivních národů. „*Je to rána evropské samolibosti, zvláště pro ty, kdož z mapy výbojů čtou o své výbornosti. Vskutku však umění Afričanů jest nám bližší, než gotika i antika. Nechci srovnáváním urazit negry, natož případně Evropany, ale myslím, že obdobná tvorba není nahodilostí, nýbrž pryští ze samé podstaty života.... Život jest kupován celodenní námahou – dnes u nás jako na každém počátku civilizace. Proto upadají umělecký vkus a požitky i kultura. Zlato a kanony platíme ztrátou duše. Fabriky dodávají kulisy životu.*“¹³¹ Evropany pohlcuje moře nevkusu – vzorkované látky, vzorkové malby příbytků, soustruhované formy nádob, stolů, židlí (vždy tucet stejných).

Bedřich Václavek se ve článku *K dobrému evropanství* věnuje evropské kultuře a společenství, v němž se nyní výrazněji projevuje německý prozaik, dramatik a filozof Otto Flake. Zajímá se o možnou syntézu mezi německou a latinskou (zejména francouzskou) kulturou. Této možnosti se věnuje ve své poslední knize *Zum guten Europäer*. Nejedná se o jediného německého spisovatele, který by stál na rozhraní těchto dvou kultur – B. Václavek pokazuje např. na Heinricha Heineho a Ivana Golla. Mezi francouzskými a německými představiteli inteligence proběhlo již několik rozbrojů, které vyplývají nejen z politické averse, ale i zásadních sporů mezi těmito kulturami. Jeden z polemizujících Němců O. Grautoffa porovnává Francii se svou kulturou. „*Maskou Francie jsou hesla – volnost, rovnost, bratrství; svoboda; pokrok;*

¹³⁰ *Kritika*. 1927, s. 29

¹³¹ *Kritika*. 1926, s. 261

revoluce. Pravou její tváří jest klasicismus, světový názor, zrodilší se ze zpolitizovaného katolicismu, čistě duchovný zákon, jež Francouz stvořil jakožto svou nejvlastnější formu. Znamená umírněnost, důstojnost, zákonitost, svobodu na základě zákona. V umění znamená tradicionalismus, v duchovém životě konservativismus, v politice jest ideálem vrchnostenský stát.¹³² O. Flake na francouzské kultuře obdivuje umírněnost, zákonnost, smysl pro formu, přičemž se vyhýbá přílišnému tradicionalismu a konservatismu, duchovnému i politickému. O. Flake se nevyhýbá ani kritice německé kultury. „Němec je strnulý, netouží po zážitcích a obrození svých obzorů jimi, není elastický, je ignoble, duchově neurozený. Rozplizlý, nemá charakteru. Neboť charakter vyhýbá se totalitě a hledá omezení, Němci jsou však jednostranně protestantští. Protestantismus v tomto smyslu jest prastarý princip, totalistický, mystický, jenž odporuje uspořádání věcí jedinou ideou, jenž vždy opět boří uspořádání existence v určitou formu.“¹³³

Flakeovým cílem je nastolení balance, elasticity a preciznosti. A jako smysl života vnímá vytváření, manifestace, materializace, užití idejí v praxi. Tyto jeho teorie by měli vést k vytvoření ideálu nového člověka. Z francouzské kultury by si měl přebrat radost z činu a z formy, z německé kultury by si měl osvojit hloubavého ducha.¹³⁴

Na okraji zájmu nezůstává ani francouzská literatura. Dokazuje to J. Hejduk a jeho článek *Z nové francouzské literatury*. Zaujali jej především dvě osobnosti: Henri de Montherlant a Jean Cocteau. Svou pozornost věnuje jejich zásadám a názorům, a hlavně jejich tvorbě.¹³⁵

¹³² *Kritika*. 1925, 2, 4, s. 133

¹³³ *Kritika*. 1925, s. 134

¹³⁴ *Kritika*. 1925, s. 136-137

¹³⁵ *Kritika*. 1925, s. 335-340

8. Recenze v Kritice

Recenze byly jedním z prostředků jak seznámit širokou veřejnost s literárním dílem, dramatickou tvorbou, výstavou atd. Mezi nejčastější přispěvovatele patřil J. Dostál, P. Dvořák, O. Fischer, J. V. Sedlák, F. X. Šalda aj. B. Čapek. Zajímají se především o dění v divadlech – např. J. Bartoš (*Znovuzkříšení Smetanových „Braniborů“*), Ot. Fischer (*Literatura na jevišti, Divadelní poznámky, Divadelní aktuality*), Ant. Veselý (*Vstup do nové sezóny divadelní*), Jan V. Sedlák (*Roztočené jeviště*) apod.

18. května 1925 byla v Národním divadle odehrána opera L. Janáčka *Příhody lišky Bystroušky*. J. Dostál reaguje na Janáčkovu tvorbu v recenzi s názvem *Janáčková příroda*, ve kterém připomíná jeho další opery, např. *Její pastorkyně, Káťa Kabanová*. V Janáčkových dílech vyzdvihuje lidovou kulturu. V opeře *Příhody lišky Bystroušky* se prolínají dva světy: zvířecí a lidský. Pokud zde vystupují lidé, projevuje se u nich směr slabosti, chytráctví a zároveň prožívají ztrátu iluzí a pocity promarněnosti života. Naopak lesní zvěř prožívá pravou radost ze života. Podle J. Dostála se zde dění a nálada zachycuje impresionisticky.¹³⁶ Opomíjen nezůstává ani B. Smetana, jehož hudba je nesmrtelná. V den výročí jeho 100. narozenin (tzn. 2. března 1924) byla v Národním divadle odehrána jeho dramatická prvotina *Braniboři v Čechách*. Podle J. Bartoše (*Znovuzkříšení Smetanových „Braniborů“*) je toto dílo zanedbáváno¹³⁷. Lidé mnohdy (mylně) považují za mnohem hodnotnější *Prodanou nevěstu*, která následovala.

Jejich pozornosti neunikali ani výstavy a hudební festivaly, např. P. Dvořák (*Souborná výstava Václava Radimského v Krasoumné jednotě; Výstava soudobého německého umění v Praze*), V. Dvořák (*Výstava kreseb a karikatur Josefa Lady; Pražské výstavy*), J. Dostál (*Druhý mezinárodní festival hudební*). Nesmí samozřejmě chybět recenze knižní tvorby, např. F. Krčma (*Z nové literatury Machovské*), J. V. Sedlák (*Poezie Adolfa Veselého; Prózy Č. Jeřábka*), F. X. Šalda (*Fischerův Heine; Básně J. Chaloupky*), G. Zába (*Nová kniha Trnkova; Vorovkova kniha o Kantovi*).

¹³⁶ *Kritika*. 1925, s. 267-268

¹³⁷ *Kritika*. 1924, s. 85-87

9. Film a filmová cenzura v Kritice

Ve dvacátých letech 20. století narůstá počet biografů a tím také roste zájem o film. J. Krecar se této tématice věnoval ve článku s názvem *Film*. Stejně jako K. Taige vyjadřuje své obavy a znepokojení z faktu, že zájem o kinematografii převyšuje zájem o literaturu a malířství a staví se tak na první místo jako autentické umění této doby. Vše to vnímá jako příznak kulturní chudoby. „*Většina obecnstva spěchá do biografu bavit se, a baví se tam, když se mu skýtají senzační, fantasticky či realisticky naporáděné výjevy, pózované před aparátem. Nehledá uměleckého zážitku, ale zábavy pro svou duševní nezaměstnanost, tupost a kratochvíli. Biograf pro ně rozhodl pouze otázku laciného divadla, obdobného populární literatuře, nevyžadující ani námahy četby. Dějový obsah filmu má pro ně tu přednost, že se rozvíjí z elementární zápletky prostně a jasně. Co jej zachraňuje před úplnou banalitou, je rámec, v němž se děj rozvíjí a pak rychlá změna dekorace.*“¹³⁸ Autor ponechává kinematografii ještě prostor k rozvoji. Čas ukáže, zda film zevšední nebo zda se stane hodnotnějším.

Již tehdy máme tu možnost setkat se s filmovou cenzurou (kml.: *Filmová cenzura*)¹³⁹. Představitelé demokracie považují za snadnější způsob, jak si udržet své dělníky, zákaz komunistické agitace, než aby se je snažili přesvědčit o přednostech demokracie proti diktatuře. Zákaz je oproti přesvědčování jistě jednodušší, ale není tak efektivní. Nemůže být tedy důvodem zákazu to, že byl film vydán ruskou vládou. Pokud ano, nemohl by ani náš stát posílat propagační filmy do zahraničí. To samé by mělo platit i o knihách. Tento zákaz nemůžeme považovat za projev demokracie, lid se má rozhodnout sám, zda se bude dívat na ruskou propagandu či nikoliv. Efektivita zákazu také není vysoká, kdo je bolševismu nakloněn, nezabrání mu stát žádnými zákazy.

¹³⁸ *Kritika*. 1925, s. 190

¹³⁹ *Kritika*. 1926, s. 101-102

10. Karikatura v Kritice

V 1. ročníku *Kritiky* jsou karikatury od V. H. Brunnera a Z. Kratochvíla. Oba tito profesionální karikaturisté patřili k zlatému věku českého kubismu, který byl svázán se Skupinou výtvarných umělců (1911 – 1914). Pro české zástupce kubismu sehrál významnou roli primitivismus („primitivní“ objekty byly označovány přívlastky groteskní nebo karikaturní).

Z. Kratochvíl kladl důraz na logicky strukturovanou formu. Doprovodné texty jeho kreseb však mohou působit těžkopádným až přeintelektualizovaným dojmem. „...F. X. Šalda je považoval za „pracně usmolené a upocené, tak vrtácky tajnosnubné a jinotajně hlubokomyslné, že raději bych strkal na Petřín trakař plný kamení a písku, než četl za sebou dva nebo tři vtipy Kratochvílovy“¹⁴⁰. Suverénní výtvarnost, která u umělce dominovala, odváděla tyto pointy na druhou kolej. Charakteristická byla slova J. Pečírky: „U Kratochvílových kreseb často zapomínáme si přečíst slovní doprovod, neboť nás zaujmou plně a rázem svou výtvarnou stránkou.“¹⁴¹ Otištěné karikatury V. H. Brunnera jsou spíše politického a sociálního rázu (např. *Lidská družnost*¹⁴²).

V druhém ročníku se k otištěným karikaturistům (V. H. Brunner, Z. Kratochvíl) přidává V. Špála, který (na rozdíl od těchto dvou) nebyl zařazen do skupiny karikaturistů takřikajíc z povolání. Jedná se o jednoho z nejvyhledávanějších českých výtvarných umělců moderního umění.

¹⁴⁰ Fronk, V.: *V okovech smíchu. Karikatura a české umění 1900 – 1950*. Gallery, Praha 2006, s. 31

¹⁴¹ Fronk, V.: *V okovech smíchu. Karikatura a české umění 1900 – 1950*. Gallery, Praha 2006, s. 31

¹⁴² *Kritika*, 1924., s. 96

11. Inzerce v Kritice

V prvním ročníku se objevuje inzerce, která nemá s kulturou nic společného. Vydavatel zde nechává vydávat inzerce na různé obchody a výrobky – např. polobotky Baťa, hotové fasádní barvy v prášku FIXFASADIN, oděvy anglického stylu Lord.

Časopis *Kritika* svým čtenářům doporučuje např. Knihupectví Lad. Kuncíře v Praze II., Voršilská 3 nebo Knihtiskárnu „Orbis“ v Praze XII., Pochova 62. Nalezneme zde i propagaci „konkurenčních časopisů“ – např. měsíčník pro architekturu, stavbu měst a umělecký průmysl *Styl*, edice přátel krásné knihy *Symposion*, čtrnáctideník pro veřejné otázky *Přerod*, Sborník pro poznávání politického, hospodářského, sociálního a kulturního života slovanských států a národů *Slovanský přehled*, historický sborník *Naše revoluce*. Pravidelně se zde objevuje reklama na *Posvěcení života* od R. I. Malého. Setkáme se zde i s tzv. skrytou reklamou v recenzích.

Závěr

Ve své práci jsem analyzovala všechny ročníky časopisu *Kritika* a společenský vývoj, který ovlivňoval jeho podobu. Během prvních dvou ročníků byla koncipována jako kritický a beletristický list. Na začátku třetího ročníku se změnil hlavní okruh spolupracovníků a tím i hlavní zaměření časopisu. Do centra jejich zájmu se staví politické, společenské a náboženské otázky a problematiky. Během pátého ročníku se více orientovali na křesťanství.

Na počátku 20. století došlo k několika změnám, které ovlivnili vývoj společnosti. Mezi nejpálčivější témata patří náboženství a politika. Pádem Rakouska-Uherska ztratili katolíci svou dosavadní pozici. Nově vzniklý stát odmítal trpět povinnou náboženskou výuku na školách. Hlavní představitelé duchovenstva usilují o zpětné získání svého vlivu na společnost pomocí politiky. Mezi přispěvateli *Kritiky* nepanuje jednotný názor na vztah církve a státu. Pokud by došlo k jejich propojení, náboženství by přišlo o svoji funkci a zároveň by ji ztratila i politika (cílem politiky není náboženství a výchova k ní). Demokratický stát si zakládá na svobodě, tím pádem by si měli být všechny církve a vyznání rovny. Republika je tedy povinná chovat se vůči nim neutrálně. Objevují se i úvahy o odluce církve od státu. S touto ideou se ztotožňoval i T. G. Masaryk., který se dokonce kladně vyjadřoval k zabírání církevního majetku. Odluka však nebyla nikdy uskutečněna, pro úspěšnou realizaci by bylo zapotřebí dlouhodobější přípravy a vypracování plánu.

T. G. Masaryk zároveň usiloval o demokratickou podobu 1. republiky. Po převratu nastaly rychlé změny, na které nebyla společnost připravená. Z. Nejedlý přirovnává politickou sféru ke „hře“ na demokracii. Málokdo chápe pravý význam demokracie. Po vzniku Československé republiky se objevují nové politické strany. O největší vliv usilovali socialisté, kteří si zakládali na společenském pojetí práce. Věřili, že ke změně ve společnosti dojde, až po zavedení „sociálního řádu“, díky kterému, se lidé stanou lepšími. Naopak např. J. Stocký vidí budoucnost v přetvoření duše jednotlivce. Podle J. Teindla by se socialismus měl zaměřit na mravnost, která poskytuje jistou stabilitu. Mravnost je propojena s materialismem. Jen ten, kdo má dostatečnou materiální základnu, oplývá i duševní stability a pevností.

Dalším nedostatkem společnosti je nevzdělanost. Stejně jako voličům tak i kandidátům na politické pozice chybí znalosti z historie českého národa a z politického systému. Reprezentanti stran tak spíše bojují o moc a snaží se sobecky prosazovat své zájmy. Je až spodivem, že během uplynulého století nedošlo k výrazným změnám. V současné době se opět hovoří o „hře“ na demokracii.

Kritika si zakládala na své rozmanitosti. Její přispěvatelé měli jistou svobodu ve své tvorbě a nebyli vázani jen na tento časopis či na nějakou politickou stranu. Vůči jednotlivým tématům se snažili stavět objektivně. O svých myšlenkách vedli otevřené diskuze. Zajímali se nejen o literaturu, politiku a náboženství, ale i o hygienické normy společnosti, tělovýchovné organizace. Jejich pozornosti neunikala ani zahraniční tvorba, svým čtenářům se snažili přiblížit i mentalitu a zvyky jiných etnik a národů.

Dá se říci, že svého vrcholu časopis dosáhl během roku 1926, kdy vyšlo rekordních dvacet čtyři čísel. Pokrokový ráz mu dával Ing. F. Munk, který vystupoval jako majitel a vydavatel. Pro mnohé bylo synonymem pokroku odmítání katolicismu. Jiní viděli pokrok ve změně československé politiky, školství nebo v sociálním dění. Ne všichni ale měli kladný názor vůči pokrokovým myšlenkám. Hlavní nedostatek vidí v jejich nejednotnosti. Např. hnutí Volná myšlenka si zakládalo na volnosti, svobodě, následkem bylo ale jen to, že se do jejich programu dostaly mnohdy až protichůdné prvky.

Ve své práci jsem se snažila představit hlavní témata, kterým se přispěvatelé *Kritiky* věnovali. Jelikož se ale jedná o poměrně rozmanitý časopis, zasloužil by si hlubší analýzy.

Literatura

BERÁNKOVÁ, M. a kol.: *Dějiny žurnalistiky. III. Díl. Český a slovenský tisk v letech 1918 - 1944.* Novinář, Praha 1988.

BERÁNKOVÁ, M., MALEC, K.: *Dějiny české žurnalistiky do roku 1945.* Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1978.

CABADA, L.: *Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890-1938.* Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň. 2005.

FORST, V. a kol.: *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. Svazek II.,K-L,* Academia, Praha 2000.

FRONK, V.: *V okovech smíchu. Karikatura a české umění 1900 – 1950.* Gallery, Praha 2006.

HÁJEK, J.: *K teorii socialistického umění.* Československý spisovatel, Praha 1984.

CHROBÁK, O., WINTER, T.: *V okovech smíchu, karikatura a české umění 1900 – 1950.* Galerie hlavního města Prahy, Praha 1996.

KADLEC, J.: *Přehled českých církevních dějin 2. České katolické nakladatelství Zvon,* Praha 1991.

KÁRNÍK, Z.: *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl První: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929).* Nakladatelství Libri, Praha 2000.

KÁRNÍK, Z., KOPEČEK, M.: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu I.* Dokořán, Praha 2003.

LEHÁR, J., STICH, A., JANÁČKOVÁ, J., HOLÝ, J.: *Česká literatura od počátků k dnešku.* Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2008.

MAREK, P.: *Církevní krize na počátku první československé republiky (1918-1924)*. L. Marek, Brno 2005.

MERHAUT, L. a kol.: *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 4/1 S-Ž*. Academia, Praha 2008.

MUKAŘOVSKÝ, J. a kol.: *Dějiny české literatury. IV, Literatura od konce 19. století do roku 1945*. Victoria Publishing, Praha 1995.

OPELÍK, J. a kol.: *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 3/I M-O*. Academia, Praha 2000.

VLAŠÍN, Š. a kol.: *Avantgarda známá a neznámá 1. Proletářská poezie a poetismus*. Svoboda, Praha 1971.

VLAŠÍN, Š. a kol.: *Slovník literárních směrů a skupin*. Panorama, Praha 1983.

VOJTÍŠEK, Z.: *Encyklopedie náboženských směrů v České republice*. Portál, Praha 2004.

ŽALOUDEK, K.: *Encyklopedie politiky*. Nakladatelství Libri, Praha 2004.

Periodika:

KRITIKA, 1924

KRITIKA, 1925

KRITIKA, 1926

KRITIKA, 1927

KRITIKA, 1928

Příloha

Získaný materiál:

Ročník I. (1924): č. 1, č. 2, č. 3, č. 4-5, č. 6-7, č. 8-9 (celkem vydáno 12 čísel)

Ročník II. (1925): č. 1, č. 2 (10.1.), č. 3 (25.2.), č. 4 (31.3.), č. 5 (9. 5.), č. 6-7 (18.7.), č. 8-9 (13.10.), č. 10 (30.11.) (celkem vydáno 10 čísel)

Ročník III. (1926): č.1 (18.1.), č. 2 (29.1.), č. 3 (5.2.), č. 4 (12.2.), č. 5 (19.2.), č. 6 (26.2.), č. 8 (12.3.), č. 9 (19.3.), č. 10 (26.3.), č.11 (2.4.), č. 12 (9.4.), č. 13 (16.4.), č. 14 (23.4.), č. 15 (30.4.), č. 16 (7.5.), č. 17 (14.5.), č. 18 (28.5.), č. 19-20 (30.6.), č. 21-22 (24.11.), č. 23-24 (24.12.) (celkem vydáno 24 čísel)

Ročník IV. (1927): č. 1 (30.1.), č. 2 (28.2.), č. 3 (31.3.), č. 4 (30.4.), č. 5 (30.5.), 13.7.1927 č. 6 (celkem vydáno 6 čísel)

Ročník V. (1928): č. 1 (15.1.), č. 2 (15.2.), č. 3 (15.3.), č. 4 (15.4.), č. 5 (15.5.), č. 6-7 (15.6.), č. 8-9 (15.9.), č. 10 (15.10.) (celkem vydáno 10 čísel)

Kritika 1924

1. číslo:

Básně a povídky – K. Toman (*Lenin*), J. Wolker (*Samota, Šťastnému děvčeti*), B. Benešová (*Není člověku dovoleno*)

Články: J. Bartoš (*Hudební kritika v nehuděbní revui*), O. Fischer (*To nejhlavnější hledá autora*), R. I. Malý (*Věčné evangelium*), V. Dvořák (*K propagaci čsl. umění v cizině*), F. X. Šalda (*Kritika tvořivá*)

Recenze: F. X. Šalda (*Fischerův Heine*), B. Benešová (*Mixovo Vyšínutí*), J. V. Sedlák (*Frabšovy literární podniky, Několik zásadních slov o lidové příručce*), B. Lifka (*Festina lente, spěchej pomalu*), P. Dvořák (*Juan Oris*)

Glosy a poznámky: J. Bartoš (*Busta M. Laudová-Hořicová*), R. I. Malý (*Skupina kulturních pracovníků*)

2. číslo:

Básně a povídky: A. Sova (*Chtěl bych tě potěšit..., Prorvou dějů*)

Články: F. X. Šalda (*Jiří Wolker*), O. Fischer (*Synthetický analytik*), F. Götz (*Poznámky o prose dobrodružné a exotické*), R. I. Malý (*Živý jas*), E. Kondrád (*Náboženství dramatikovo*), F. Fajfr (*Demokratisace trestního práva*), A. Klatovský (*K boji proti klerikalismu*)

Recenze: F. X. Šalda (*Fischerův Heine, Básně J. Chaloupky*), O. Fischer (*Literatura na jevišti*), J. Bartoš (*Znovuzkříšení Smetanových „Braniborů“*), P. Dvořák (*Souborná výstava Václava Radimského v Krasoumné jednotě*)

Glosy a poznámky: A. Hartl (*Od F. V. Krejčího k Otakarovi Hanušovi*), F. X. Šalda (*Kodíčková Oslava Machara*), J. Bartoš (*Oh, ti naši žurnalisté, Praha-Solnohrad, Universitní knihovna*)

3. číslo:

Básně a povídky: J. Hora (*Vrah a dítě*), F. X. Šalda (*Před svatým duchem*)

Články: Z. Nejedlý (*Hra na demokracii*), O. Fischer (*Analytik*), F. Götz (*Poznámky o prose dobrodružné a exotické*), R. I. Malý (*Svoboda v osudu*), V. Dvořák (*Po návštěvě Van de Veldově v Praze*)

Recenze: F. Götz (*Z české žně lyrické*), K. Pražáková (*Jiraniho překlad Horatia*), O. Fischer (*Divadelní poznámky*), J. Bartoš (*Německá „Hubička“*), P. Dvořák (*Výstava soudobého německého umění v Praze*)

Glosy a poznámky: F. X. Šalda (*Kodičkova Oslava Machara*), J. Bartoš (*Paní M. Laudová-Hořicová*), B. Lífka (*Drobné dokumenty*)

4. - 5. číslo:

Básně a povídky: A. M. Piša (*Láska*), J. Tkadlec (*Hor přes lučiště*)

Články: Dr. V. Bouček (*Tisková novela*), O. Fischer (*Pseudonymy devadesátých let*), R. I. Malý (*Zázraky*), F. Götz (*Portréty I. – O. Theer*), A. Hartl (*V závětrí Olympu*)

Recenze: F. X. Šalda (*Paul Claudel o svém díle*), B. Lífka (*Filosoficko-politický šerosvit*), J. V. Sedlák (*Masarykův slovník naučný, Poesie Adolfa Veselého*), B. Vlček (*Antonínu Veselému*), O. Fischer (*Divadelní poznámky*)

Glosy a poznámky: O. Fischer (*Literatura a mužnost*), F. X. Šalda (*Literární soud*), J. Bartoš (*Tribune – Marque – Déposéé, Šovinismus*), L. Blatný (*Pan Peroutka kritisuje*)

6. - 7. číslo:

Básně a povídky: F. X. Šalda (*Princezně z čtvrti tovární, Mezi tmou a úsvitem*)

Články: O. Fischer (*Literatura a revoluce*), P. Eisner (*Chraňte českou poesii*), Josef Bartoš (*Umění a luxus*), F. Götz (*Portréty II. – O. Fischer*), R. Wellek (*Okleštěný Shakespeare*), A. Hartl (*V závětrí Olympu*), P. Buzková (*Trapné výhry a radostné prohry*), MUDr. B. Frágner (*Poznámky k hygieně Prahy*)

Recenze: F. X. Šalda (*Poslední K. M. Čapek-Chod*), J. V. Sedlák (*Prózy Č. Jeřábka, Verše Viléma Szpyka, Román - paměti*), F. Krčma (*Z nové literatury Máchovské*), O. Fischer (*Problémy a metody české literární historie*), G. Zába (*Trnkova moderní filozofie ve slepé uličce*), P. Dvořák (*37. Výstava Jednoty výtvarných umělců v Praze*)

Glosy a poznámky: F. X. Šalda (*O díle Růženy Svobodové*), O. Fischer (*Pseudonymy 90. let*), J. Bartoš (*Ještě šovinismus*)

8. - 9. číslo:

Básně a povídky: A. Sova (*Proměny, Ozvěny mládí, Nové zrody, Nehynoucí okamžiky*)

Články: J. Bartoš (*Český zisk z pražských mezinárodních slavností*), R. I. Malý (*Heslo dne*), O. Fischer (*Na sklonku saisony*), B. Václavek (*Úkoly divadelní kritiky*), A. Klatovský (*K boji proti klerikalismu*), J. Bartoš (*Zapomínání předchůdce dnešních diskuzí o umění*), MUDr. B. Frágner (*Ještě k hygieně Prahy*)

Recenze: B. Lífka (*Vědecké náboženství*), J. Ludvíkovského (*Idea spravedlnosti a práva v řecké filosofii*), J. V. Sedlák (*Durychovy básně v próze, Durychův Erben*), B. Václavka (*K nové próze*), R. Wellek (*Překladatelská pozůstalost Jaroslava Vrchlického, Heinrich Heine: Německo*)

Glosy a poznámky: O. Fischer (*Pseudonymy*), V. Dvořák (*K poměrům v české architektuře*), J. Bartoš (*Laroussův slovník a české umění*), A. Hartl (*Černé oči proč pláčete*)

10. - 12. číslo:

Básně a povídky: J. Hora (*Z cyklu „Itálie“*), J. Hořejší (*Slepý sir*), A. Sova (*Jaro na samotě, Mladému příteli*), J. Tkadlec (*Deštivá noc*), B. Klička (*Červený karafiát*)

Články: F. X. Šalda (*Trojí generace*), R. I. Malý (*O jednotnou frontu inteligence*), O. Fischer (*Svět a my*), J. Bartoš (*Zapomínaný předchůdce dnešních diskusí o umění*), B. Vlček (*Futurismus na rozcestí*), Z. Jachimecki (*K stému výročí narozenin Smetanových*)

Recenze: B. Lífka (*Náboženství života v duchu a pravdě*), G. Zába (*K. Vorovka: Kantova filosofie ve svých vztazích k vědám exaktním*), J. V. Sedlák (*Krejčího cesta kolem světa, Z prací Alberta Pražáka*), R. Wellek (*Alfred Lord Tennyson: Princezna*), J. Bartoš (*Karel Burian*)

Glosy a poznámky: F. X. Šalda (*Epilog muži hlavní nemožnosti*), A. Hartl (*Ke sporu o národní svátek*), R. I. Malý (*Universitní aféra*)

Kritika 1925

1. číslo:

Básně a povídky: Jaroslava Durycha (*Park*), O. Fischer (*Z prvního balkonu*)

Články: V. Tille (*Konfederace intelektuálních unií*), F.X. Šalda (*Orientace staré i nové*),

R. I. Malý (*O novou stranu*), V. Dvořák (*Obraz či šálek?*)

Recenze: O. Fischer (*Dvě hry, K metodě vydavatelské*), J. Bartoš (*Igor Stravinský v Praze*), J. V. Sedlák (*Intimní lyrik*)

Glosy a poznámky: O. Fisher (*Státní cena, Pražský repertoír*), F. X. Šalda (*Kritické příspěvky k poznání K. M. Čapka*)

2. číslo:

Básně a povídky: O. Fischera (*Starosta Corkský*), L. Blatný (*Šatna*)

Články: Intelektuál (*Pro princip majoritní*), F. X. Šalda (*Orientace staré i nové*), R. I.

Malý (*Víra i kritika*), J. Bartoš (*Desorganizace pražského života hudebního*)

Recenze: B. Lifka (*Předaleký náboženský výhled*), J. V. Sedlák (*Román legionářský*), K. Pražáková (*Český překlad Svaté Jany*), J. Bartoš (*O dvojím nebezpečí*), P. Dvořák (*Členská výstava Manesa*),

Glosy a poznámky: A. S. Mágr (*O Skytech a ruských věcech vůbec*), F. X. Šalda (*Mravy české divadelní kritiky, Kritické příspěvky k poznání K. M. Čapka*), R. I. Malý (*Soumagnův „Příští Messiáš“, Intelektuálové v politice*)

3. číslo:

Články: R. I. Malý (*Kvalitativní demokracie*), O. Fischer (*Grabbe*), S. Lom (*Čtvrtá dimenze v dramatech*), A. S. Mágr (*Chelčický a naše doba*), J. Bartoš (*Hudba*)

Recenze: J. Bartoš (*Hudba*), V. Dvořák (*Výstava díla Hynaisova*), O. Fischer (*Divadelní aktuality, Poznámka divadelního referenta*), R. Jakobson (*O Králově „České prosodii“*), J. V. Sedlák (*Nezvalův „Wolker“, Verše nově vydané*), F. Tetauer (*Český překlad svaté Jany*), B. Lifka (*Odpověď recenzentova*)

Glosy a poznámky: F. X. Šalda (*Kritické příspěvky k poznání K. M. Čapka, Kodíčkův soud o Husitech*), K. J. (*Dr. Ing. – Spisovatel, Dva hudební epigramy*)

4. číslo:

Básně a povídky: Rud. I. Malého (*Otázky v Marseilli*)

Články: E. Kondrád (*Co je to moderní*), B. Václavek (*K dobrému evropanství*), B. Lifka (*Konjunkturální charakter spisovatelský*), J. Šimsa (*Nové zázraky*), G. H. Bonner (*Pokrok*)

Recenze: J. Bartoš (*Hudební novinky*), J. V. Sedlák (*Bieblův Zlom, Básník skromných jistot, Básně v próze*), R. Wellek (*Německé vlivy na nás, J. V. Krejčího „České vzdělání“, Shakespearův vrstevník*)

Glosy a poznámky: J. Bartoš (*Pražské hudební knihovny*), V. Dvořák (*Na okraj kritikova odsouzení*), R. I. Malý (*Úřednické „nadlepšení“, S panem prof. Zd. Nejedlým, Společnost Nového Ruska*)

5. číslo:

Básně a povídky: K. Toman (*Prvního máje, Verše*)

Články: Intelektuál (*Nadobro nic se nestalo*), J. Bidlo (*K vládnímu návrhu zákona o střední škole*), R. I. Malý (*Slůvko o nových heslech v literatuře*), B. Lifka (*O křesťanskou víru v Boha*), Jarmil Krecar (*Film*), V. Dvořák (*Zmatek nad zmatek*)

Recenze: J. V. Sedlák (*Medkův „Ostrov v bouři“*), J. Dostal (*Fibichův „Blaník“, O novou hudbu*), F. Oberpfalcer (*Knihy o českém jazyce*)

Glosy a poznámky: A. Hartl (*Kus české literární minulosti*), R. I. Malý (*Konsolidace „Kritiky“*), J. K. From (*Konkursy a veřejná morálka*)

6. – 7. číslo:

Básně a povídky: R. Krupička (*Píseň, Setkání*), F. Langer (*Nenapsaná povídka „O melancholii hospody u zlatého soudku*)

Články: R. I. Malý (*Absolutní realismus*), J. Hostovský (*Úpadek právní a mravní jistoty u nás*), A. Klatovský (*O lásce k bližnímu*), J. V. Sedlák (*Nad básněmi Tomanovými*), B. Vlček (*Na okraj mladé slovenské poesie*)

Recenze: J. Knap (*Vachek dělá visionáře*), J. V. Sedlák (*Humoreska Čapka-Choda, Nová knížka Kalistova, Torsa Arnošta Procházky*), B. Lifka (*Moderní kultura a náboženství*), J. Dostál (*Druhý mezinárodní festival hudební, Janáčkova příroda*)

Glosy a poznámky: J. K. From (*Náš drahý a nesmrtelný Kocourkov*), Intelektuál (*Reforma volebního řádu*), Antonín Hartl (*Viktor Dyk*), J. Krecar (*In margine „Nového majestátu“*)

8. - 9. číslo:

Básně a povídky: R. Medek (*Úděl*), J. Čarek (*Jejich život, O hlásce ř, Pochod k češství*), J. Tkadlec (*V chudém příbytku*), J. Borek (*Podzimní ohýnky*), B. Vlček (*Borovice na Krasu*)

Články: J. Hilbert (*Předmluva ke knize o mě*), B. Lifka (*Nad novým překladem Carlylových hrdinů*), J. B. Čapek (*Psychologie umění*), V. Dvořák (*Z mezinárodní výstavy dekorativního umění v Paříži*), J. Hostovský (*Děmjan Bědnyj, vůdce sovětských básníků proletářských*)

Recenze: J. Knap (*Nový Rudolf Medek, Bartoš Vlček*), J. B. Čapek (*M. Rutteová „Skrutá tvář“*, *S. K. Neumannovy vzpomínky z vojny, Povídky Jar. Hůlky, I. Suka „Srdce na kovdlině“*), J. V. Sedlák (*Knížka o bolestných zpovědích, Norův „Bürkental“*), J. V. Sedlák (*Román o Muse básníkově*), J. Knap (*Na prahu epiky*), Antonín Veselý (*Vstup do nové sezóny divadelní*)

10. číslo:

Básně: P. Kříčka (*Robinson Crusoe*), J. Spilka (*Noc v lese, Větrná noc*), J. Čarek (*Hlas za noci*), J. Knap (*Umění realistické a stylisační*), J. V. Sedlák (*Poesie sociální*)

Články: J. Hejduk (*Z nové francouzské literatury*), J. B. Čapek (*Teologie umění*)

Recenze: J. B. Čapek (*Nové knihy*), Josef Knap (*Koptova „Revoluce“*)

Glosy a poznámky: R. I. Malý (*Demokracie na výpověď, A. M. Píšuův útok v „Právu lidu“*, *Změny v „Kritice“*), B. Lifka (*Pozdní epitaf*)

Kritika 1926

1. číslo:

Básně: J. Čarek (*Česká země*)

Články: A. Bláha (*Syntetický socialismus*), R. I. Malý (*Demokracie*), F. Žilka (*Základ pokrokové politiky*), J. Čarek (*Pokrokové země*), K. M. Lauda (*Reforma volebního řádu*), J. Heyduk (*Knihy o dnešku a zítřku*), V. Dvořák (*Architektura a veřejný život*), J. P. (*Zpolitování tělesné výchovy*)

Co týden dal a nedal: J. V. Sedlák (*Bartoš Vlček*), F. Munk (*Obchodní bilance a oficiální optimism*), Dr. K. M. Lauda (*O čest Havlíčka-Tučného*), Dr. Vl. Vochoč (*My a Polsko*), V. K. (*XIV. Sjezd ruské komunistické strany*), kml. (*Otázka župní reformy, Taková je jeho tvář – černý reakcionář*)

2. číslo:

Články: K. Kálal (*Neshoda mezi Čechy a Slováky*), V. Mildschuh (*Náš finanční stav*), J. Fischer (*Vzor nebo rarita?*), A. Spisar (*Československá církev a politika*), F. Munk (*Hledá se socialistická strana*), J. B. Čapek (*Duchovní proudy a nová literatura*), K. M. Lauda (*Návrh reformy volebního řádu*)

Recenze: J. Knap (*Fráňa Šrámek: Ostrov veliké lásky*), J. B. Čapek (*Jan Bartoš: Vzbouření na jevišti*)

Demokracie na cestách: *Parlament pracuje*, *Adaptace ve sněmovně – div ne zadarmo*, *Radiofonní rozhlas agrární straně?*, *Mohou ministři lhát?*, *Idea družstevnická*, *Nesnáze osvětové práce*, *Pětka je mrtvá, ať žije šestka*

Co týden dal a nedal: *Větší ČSR*, *Liberalismus*, *realismus*, *socialismus*, *Konec protiklerikálního boje?*, *Z dopisů redakce*, *Redakci došlo*.

3. číslo:

Básně: F. Holub (*Na periferii*)

Články: V. Mildschuh (*Nejbližší finanční úkol*), J. Teindl (*Nová realistická generace?*), V. Dvořák (*K výstavě architekta Jana Kotěry*), J. Heyduk (*Z nové francouzské literatury*), F. Holub (*Na periferii*)

Recenze: J. B. Čapek (*G. K. Chesterton: Pověra rozvodu, Upton Sinclair: Metropole, L. Mašínová: Milíč z Kroměříže*), J. Knap (*Jaroslav Hilbert: Prapor lidstva*), A. C. Nor (*Honzlova divadelní teorie*)

Demokracie na cestách: *Prohra koaličního pokrokářství, Noviny pro každého, Lhaní v politice, Přestat v úřadech psát, Sokol a národní demokraté, Staré zbraně, Kramář, Hlinka a Němci, Socialismus a církve*

4. číslo:

Básně: J. Čarek (*Rány pěstí*)

Články: J. Fischer (*Odstranit překážky*), K. Krcha (*Spravedlnost soudcům*), A. R. Paleček (*K americké psychologii*), P. Buzková (*Obnovený realismus*), J. Čarek (*Rány pěstí*), J. Hejduk (*Poezie kvantitativní*)

Recenze: J. B. Čapek (*Mladé vývoje A. C. Nora*), J. V. Sedlák (*Staré písničky francouzské, Pišova lyrika*)

Demokracie na cestách: *Úvodem k 16. únoru, Ilustrace k „Prohře koaličního pokrokářství“*

Co týden dal a nedal: *Třetí valná schůze Ženské Národní Rady, Veřejná schůze pokrokové strany, Realismus v Masarykově „Světové Revoluci“*

5. číslo:

Články: A. Hobza (*Pokroková fronta*), A. Klatovský (*„Světová revoluce“*), B. Klineberger (*Chorobné stranictví*), F. Žilka (*Stát a církve*), A. Staehli (*Švýcarská demokracie*)

Recenze a zprávy: V. Kožíšek (*André Siegfried: Dnešní Anglie*), P. Dvořák (*Výstava kreseb a karikatur Josefa Lady v Síni Mánesa, IV. Výstava Kruhu výtvarných umělkyň v Domě umělců*), L. J. Ž. (*Dějiny Světové války*)

Demokracie na cestách: *V Praze dne 16. února 1926, Světla a stíny demokracie, Slabina Benešovy politiky, Generálové a politika, Socialista Baldwin*

Co týden dal a nedal: *Masaryk a liberalismus, Co chce studentstvo, Kálal o Slovensku, Dokument doby, Z dopisů redakci, K problému ruské emigrace*

6. číslo:

Krátké prózy: Jek (*Moje hory*)

Články: In. A. Bláha (*Historický idealismus?*), S. Růžička (*Prevence v sociálním pojištění*), J. Kose (*Duch společnosti národů*), A. Spisar (*Naše církevně politické otázky a ČČS*), Jek (*Moje hory*), J. Hostovský (*Majakovskij a Ivanov*), J. Knap (*Věčné mládí*)
Demokracie na cestách: *O kvalitativní pokrokářství, Zákon na odstranění krise našeho parlamentu, Poznámky k statistice zahraničního obchodu, Co je socialismus?, Spor Hobza-Soukup, Filosofický názor jako opora učitelské práce*

8. číslo:

Básně: A. E. Housman (*Granátník* – přel. J. B. Čapek)

Články: J. Uher (*Národ a škola*), L. R. (*14 či 18?*), -LD- (*Je možný smír s Vatikánem?*), J. P. (*Slovanské sokolstvo*), Dr. A. Měska (*Umyvadla*), A. E. Housman (*Granátník*)

Recenze a zprávy: F. M. Hník, J. B. Čapek, J. Knap, P. Dvořák, J. Grmela

Demokracie na cestách: *Konečně demokratický politik, Referendum, Ohrožený princip poměrného volebního práva, Podkopy právního řádu, Mravnost podle politického klíče, Básníci a politika, Filmová censura, Sociální demokraté do oposice?, Konec politických bloků*

9. číslo:

Básně: Z. Bár (*Vzpomínka*)

Články: In. A. Bláha (*Rozklad inteligence?*), O. R. Rogošić (*Ideová krise srbského pravoslavlí*), Z. Bár (*Vzpomínka*), A. C. Nor (*Opilé jaro*)

Recenze a zprávy: J. Knap (*Fernand Crommelynck: Dětiní milenci*), J. B. Čapek (*Božena Benešová: „Úder“, Blaise Cendrars: „Zlato“*), Dr. Odložilík (*Masaryk a Romain Rolland*), J. Grmela (*Aztécké básně, Netištěný Verlaine*)

Demokracie na cestách: *Politické červánky, Studentské aktuality, Masarykova Světová revoluce Pandořinou škrínkou?, Revize metod protiklerikálního boje, Ve vyjeté koleji*

10. číslo:

Básně a krátké prózy: K. Erban (*O dobrém díle*), J. Šnobl (*Rodné město*)

Články: K. M. Lauda (*Jednonohá demokracie*), Zdeněk Nejedlý (*Co je socialismus?*), Arceo (*Praha přítomná a budoucí*), K. Krcha (*Nejvyšší soud z Brna do Prahy*), K. Erban (*O dobrém díle*) a Jan Šnobl (*Rodné město*)

Recenze a zprávy: V. Brož (*Fr. Roman Jirman: Manželství budoucnosti*), J. B. Čapek (*Čestmír Jeřábek: „Firma Prorokova“*)

11. číslo:

Krátké prózy: D. Filip (*Bolševický vpád*)

Články: In. A. Bláha (*Kde je revoluční generace?*), A. Hobza (*Úkoly pokrokové politiky*), K. M. Lauda (*Vedení československých socialistů v čele reakce!*), F. M. Hník (*Bolševický vpád na Slovensko*)

Recenze a zprávy: J. Knap (*Hrdinové naší doby*), P. Dvořák (*Pražské výstavy*), J. B. Čapek (*Longos: „Dafnis a Chloe“*, *Mila Neumman: „Oči a srdce“*), Z. Bár (*Polské časopisy, Naše literatura a umění v italských časopisech, Le Carnet de La Semaine*), J. Grmela (*Kolem Státních literárních cen, Karel Horký, Heinricha Manna*)

Demokracie na cestách: *Operetní oposice sociální demokracie, Pokrokovost národní demokracie a československých socialistů, O Beneše, Časopis vůdce, Volná myšlenka pro úřednickou vládu, Tak kam teď?*

Co týden dal a nedal: *Sociální péče o mládež na Moravě, Co uděláte po přečtení tohoto čísla?*

12. číslo:

Krátké prózy: D. Filip (*Bolševický vpád*)

Články: J. B. Čapek (*Kritický pohled realismu*), V. Dvořák (*Státní regulační komise pro Prahu*), J. Kos (*Boj o mezinárodní zavedení osmihodinové pracovní doby*)

Recenze a zprávy: F. M. Hník (*E. Chalupný: Úvod do sociologie*), J. Knap (*Fráňa Šrámek: Léto*), P. Dvořák (*Výstava prací Pavla Klee*), Grmela (*Malíř Fr. Šilar, Knihovna humoru a satiry, Panait Istrati, M. B. Böhnel*)

Demokracie na cestách: *Účast socialistů ve vládě, Počkej, já povím, Omlazená národní demokracie, Biliči hrobů, Sláva korupce, O reformu voleb řádů, Klerikální prapory vesele vlají*

Co týden dal a nedal: *O problémech dneška a stanovisku pokrokových lidí, Mimořádné zasedání Společnosti národů, Ženy a pokrok, Umlčet!, Centrum světa, Redakci došlo.*

13. číslo:

Články: J. B. Čapek (*Kritický pohled realismu*), -ali- (*Jak se vyučuje občanské nauce na středních školách*), K. M. Lauda (*Jde o demokracii*), V. Novotný (*Rodiště Husovo*), D. Filip (*Bolševický vpád*)

Demokracie na cestách: *Nadávký a nepravdy jsou pokrokový program?, Jek: Hymna svorných, Klofáč-Stříbrný, Jek: Píseň o bohatýrech, Stříbrný, tiskový král, Jek: Dělbá, důsledek demokracie, Slovenské aktuality, Jek: Recepty liberální*

Co týden dal a nedal: *Za Drem Albertem Škarvanem, Masarykův realismus a mladší filosofická generace, Pan redaktor Em. Čapek, Z dopisů redakci*

14. číslo:

Články: O. Vočadlo (*Bacon a Češi*), K. M. Lauda (*V čem je volební řád špatný*), Bedřich Henych (*Nové realistické generace*), J. Stocký (*Co je socialismus?*)

Recenze: F. M. Hník (*Kniha o bolševismu*), P. Dvořák (*Výstava Z. Rykra*), T. Henek („*Dav*“)

Demokracie na cestách: *SNO a ČSOL, Záhada čs. socialismu, Povzdech koalovaného, Na adresu jedné partaje, Co chce sociální demokracie?, Nemasarykovská obměna písně Masarykovy, podle skutečnosti též nemasarykovsky obměněné, Přístupujete za členy SNO!, Sever proti Jihu*

Co týden dal a nedal: *Prohibice v Evropě, Vyšší škola sociální péče, Studentsvo a pokroková politika*

15. číslo:

Básně: W. Klemm (*Vyrovnání – přel. Grmela*)

Články: In. A. Bláha (*Politika a medicína*), E. Rádl (*Debaty o takzvaném pokrokářství*), J. Kudela (*O našem poměru k Bulharům*), Budík (*O sídlo nejvyššího soudu*), F. Teindl

(*Studentstvo a pokrokovost*), F. Zeman (*O autonomii vysokých škol*), W. Klemm (*Vyrovnaní*), J. Hejduk (*Analogie jako hlavní znak moderní poesie*), Dr. F. Tichý (*Pseudorieger*)

Demokracie na cestách: *Čs. liga pro lidská práva, Socialistická agitace proti socialismu, Organizace pokrokového a socialistického studentstva, Chcete nápravu?, Spi, národe, spi!*

Co týden dal a nedal: *Jednotná pokroková fronta studentská, Z dopisů redakci, Hrdinové naší doby*

16. číslo:

Básně a krátké prózy: J. B. Čapek (*Písň mých májů*), D. Filip (*Bolševický vpád*)

Články: K. Kupka (*Francouzský fašismus*), Dr. F. Tichý (*Pseudorieger – Památce Jana Heidlera*), Ing. J. Teindl (*Psychologický základ socialismu*), K. Plaňanský (*Co se nám nelíbí na pokrokářství*), J. B. Čapek (*Písň mých Májů*), D. Filip (*Bolševický vpád*)

Recenze a zprávy: *Výstava mladých, Thomas de Quincey: Zpověď anglického požívače opia, A. C. Nor: Opilé povídky, Branislav Nušic: Ramazanské večery, Jaroslav Bednář: Proud světla*

Demokracie na cestách: *Bezradnost socialistických vůdců, Přítomnost nás vzala na vědomí*

17. číslo:

Básně a krátké prózy: F. Křelina (*Březen*), F. M. Hník (*Suchý fejeton*), D. Filip (*Bolševický vpád*)

Články: J. Kudela (*K sletu všesokolskému*), -jk- (*O volební právo vojáků*), K. M. Lauda (*Politika levé cesty*), prof. Dr. Růžička (*Změna vlády a národního zdraví*), M. de Unamuno (*Agonie Španělska*), h. s. (*O Boha*)

Recenze a zprávy: *Moderní autor časoměrný, Pravidla sociologické metody, Ruská kulturní práce, Podobná jména, opačné funkce, Poetismus*

Demokracie na cestách: *Pozdrav mládeži československého socialismu, Anglická stávka, Oslava Husa s papežským dovolením, Co se děje proti fašismu?, Maul halten und weiter dienen, Achilova pata socialistických vůdců, Hlas Přítomnosti*

Co týden dal a nedal: *Studentská schůze*

18. číslo:

Básně a krátké prózy: K. Erban (*Romance severská*), F. Kafka (*Před zákonem*), D. Filip (*Bolševický vpád*)

Články: K. Kálal (*Palacký a kritika*), Dr. Klineberger (*Chorá republika*), K. M. Lauda (*Střední a levá cesta*), Jaroslav Vozka (*Marx a boj za osvobození Polsky*)

Recenze a zprávy: B. Aušťecká: „Jan Želivský jako politik“, *Racionalismus a pohlavnost*, Vítězslav Nezval: „Karneval“, Harvey Pergusson: „Kapitol“, *Listy Svaté Terezie Ježíšovi*, *O literárním časopiseckém životě na Slovensku*, Prof. Dr. Em. Rádl: *Mravnost v našem státě*, *Hamlet ve fraku v Americe* *Němci v Americe*, *Pražské německé divadlo*, *Klub moderních nakladatelů* „Kmen“

Co týden dal a nedal: *Sjezd důvěrníků Strany pokrokové*, *Politický duch ve studentstvu*, *Anketu o regionalismu*, *Společná základna pracovní a pokroková?*, *Pan redaktor E. Čapek*, *Dvě bludičky partaje*, *Z dopisů redakci*

19. - 20. číslo:

Básně a krátké prózy: F. Körner (*Balada tovární*), V. Prokůpek (*Dívky na galeriích*), D. Filipa (*Bolševický vpád*)

Články: In. A. Bláhu (*Co je socialismus?*), O. Vočadlo (*Síla veřejného mínění*), J. Dobrovolný (*Liberalismus bez zlatého telete*), K. M. Lauda (*O cestu k levému bloku*)

Recenze a zprávy: J. B. Čapek (*Charles Lalo: „Krása a láska“*), *Josef Knap: „Cesty a vůdcové“*), F. M. Hník (*O Peroutkově liberalismu*)

Demokracie na cestách: *Politická situace*, *Sletu zdar!*, *Reakční blok*, *Strana práce*, *Ferdinand Šťavnatý*, *Ofensiva klerikálů*, *Komunisté*, *Lex dura, sed lex*, *Bojíme se*, *Reforma*, *Kritika – měsíčník*, *Redakci došlo*

21. - 22. číslo:

Básně: S. Mařek (*Jarní víra*)

Články: In. A. Bláha (*Demokracie*), Dr. A. Boháč (*Vláda dělníků a sedláků*), Dr. J. Dobrovolný (*O ducha naší obrany*), K. M. Lauda (*Daňová reforma problémem administrativním*), Dr. O. Procházka (*Recepce negerského umění v Evropě*), Dr. U. Jorga (*Církev a stát v Rumunsku*)

Recenze a zprávy: *Poctěno cenou, Zdeňka Nejedlého teorie lidovosti, Vilém Bitnar: Katoloci* Julia Zeyera, *Dr. Josef Hendrich: Filosofické proudy v současné pedagogice*
Demokracie na cestách: *O politickou koncepci, Deserteři, Proti aférismu, Hnusný tanec*
Národní demokracie, Jak se vyplácí chodit na národní „demokratické“ schůze,
Demokratická unie studentská, Pan profesor Nejedlý
Co doba dala a nedala: *Kdo může zastupovat českou filosofii na světovém fóru?*,
Vydavatelstvo – čtenářům, *Knihy došlé redakci*

23. - 24. číslo:

Krátké prózy: D. Filip (*Bolševický vpád*)

Články. In. A. Bláha (*Dohoda Němců s Čechy*), K. M. Lauda (*Administrativní hledisko v navržené daňové reformě*), B. Klineberger (*Povinnost inteligence*), U. Jurgo (*Církev a stát v Rumunsku*)

Recenze a zprávy: J. B. Čapek (*Zdeněk Přibyslav: „Uprostřed života“*, Jan Jiří: *„Střepinky dnů a srdce“*, Gabrielle Collette: *„Dům Klaudiny“*), F. M. Hník (*Jan B. Čapek: „Zlomený kmen“*, *Významné sociálně politické publikace*), Josef Čihula (*Dva měsíce v Řecku*), Z. Ančík (*Literární portréty*), J. Kose (*Československý problém, Německá kulturní ofensiva*)

Anketa tentokrát o příčinách ústupu pokrokové fronty: Josef Fischer (*K analýsi příčin*), R. Andraško (*Pane redaktore*), A. V. (*O příčinách nepokroku na zemědělském venkově*), J. Vrcha (*Gordický uzel*)

Demokracie na cestách: *Všehrd, Dr. Kramář jako vůdce, Obrat v činnosti ČSOL. a SNO., Francouzská liga pro lidská práva, Sinekurní politika nové většiny, Co je s pokrokovou radou?, Svépomocí proti prostituci, Zrušte daně, Revise župního zákona, Hrubé porušení ústavních práv žen v daňové reformě, Koncentrace duchovních sil, Popis právního řádu*

Kritika 1927

1. číslo:

Básně: Z. Bár (*Večer*)

Články: Dr. V. Mildschuh (*Proč se hatí daňová reforma?*), J. I. Hromádka (*O volné myšlence, pokrokovosti a jiném*), Dr. K. M. Lauda (*Země a župy*), F. Žilka (*Dr. Josef Dobrovolný, Dr. Navrátil: Příčiny ústupu pokrokové fronty*), B. Komárková (*Několik poznámek k sokolskému programu*)

Recenze a zprávy: *Česká literatura filosofická za rok 1926, Ke Kudelově kritice Koudelkovy knihy, Chamberlain zemřel, Paní Pujmanová-Hennerová, Miloš Jirko, Vladimír Nosek: Anglie a náš boj za samostatnost*

Demokracie na cestách: *Legitimace k opsici, Čtenářům*

2. číslo:

Básně a krátké prózy: J. Šnobl (*Harfa*), D. Filip (*Bolševický vpád*),

Články: Dr. A. Bláha (*Nedostatek sebekritiky*), K. M. Lauda (*Zpolitizovat a odpolitizovat*), Z. Šebor (*Příčiny neúspěchu levého bloku a pokrokové fronty*), A. Muradbegovič (*Charakter a psycha jihoslovanských muslimanů*), Mská (*Poznámky ke krajinské péči v Německu*), Z. Ančík (*Stal jsem se číšníkem*), Z. Smetáček (*Emil Rádl o náboženství*)

Recenze a zprávy: *T. G. Masaryk: Palackého idea národa českého, Josef M. Kadlec: Albanie, Masarykův sborník*

Demokracie na cestách: *Naše pivovarství v číslech, Většina a menšina, Kde je anarchie na levici?, Čeští bratři a volní myslitelé, Co je politický talent? Demagogie triumfující, My a cizina, Knihy došlé redakci*

3. číslo:

Články: In. A. Bláha (*Ústup pokrokové fronty?*), K. M. Lauda (*Jak z krise ven?*), Ž. (*Ke slovenskému problému*), K. Krch (*Útoky na soudcovskou neodvislost*), J. Šnobl (*Týden české knihy*), W. Tarnawský (*Národní povaha anglická*)

Recenze a zprávy: *Dr. J. Fischer: Harald Höffding, Dějiny novověké filosofie, M. P.: Radlův „Západ a východ“*

Demokracie na cestách: *Dokumenty – Volná Myšlenka, Přítomnost, Zas jeden „mistrovský“ politické strategie, Většina a menšina, Ústava*

4. číslo:

Články: J. Bor (*Problém slohu v současné režii*), J. B. Čapek (*Homo Religiosus*), F. M. Hník (*K náboženské orientaci*), K. M. Lauda (*Rozumnou a poctivou politikou!*), J. Kudela (*ČsOL. zase na rozcestí*)

Recenze a zprávy: *Nový mezinárodní hospodářský list, Nové časopisy, Poznámky k literární otázce Rukopisů, Dobrá nakladatelská snaha*

Demokracie na cestách: *Rekord kapitalistické demagogie, Dokumenty*

5. číslo:

Články: In. A. Bláha (*Historický den*), E. Svoboda (*Volné myšlení*), J. Bor (*Problém slohu v současné režii*), W. Tarnawski (*Národní povaha anglická*), J. Stocký (*Vývoj ruského průmyslu a obchodu*)

Recenze a zprávy: J. B. Čapek (*Zdeněk Bár: Chléb a víno, V. Lacina: Krysa na hřídeli, Fráňa Velkoborský: Srdce a zrada, Karel Schulz: Dáma u vodotrysku, Jan Alda: Na promenádě, Helena Dvořáková: Dětství a jiné povídky*), F. Bicek (*La Bulgarie D'Aujourd'hui*), J. Kose (*Americký seminář v Evropě 1927*), Z. Bár (*„Wiadomošci literackie“*, *Nový vědecký časopis, Pražská universita*)

Demokracie na cestách: *Třetí president, K příčinám rozchodu učitelstva, Boj o Masarykovu studentskou kolej, Intensivní revoluce, Organisoovaný levý blok, Mistrní mystifikátoři, Redakci došlo, Knihy redakci došlé*

6. číslo:

Básně: J. Styr (*Chanson a chorál*)

Články: J. Pelikán (*Sokolstvo a sport*), J. Dobrovolný (*O koncentraci protestantské inteligence*), A. L. Stehlíková (*Úvaha o církvi československé po smrti „patriarchy“*), G. Ouard (*Osudy současné francouzské literatury*), K. M. Lauda (*Zase o inteligenci, programovosti atd.*), K. Krch (*Bude zrušeno obchodní soudnictví?*), Dr. J. Stocký (*Obchod a finance Ruska*)

Recenze a zprávy: *Kdyně v čele*, *Josef Dobrovolný: Frivolní milování*, *Jan Šnobl: Světelná melodie*

Demokracie na cestách: *Svátky dělnické síly*, *Zrada Mistra*, *Pokrytectví*, *Jiří Stříbrný, Správní reforma*, *Sokolstvo a černé košile*, *Svátkové melange*, *Politika mezi dětmi*, *J. S. Machar*

Kritika 1928

1. číslo:

Články: prof. I. Arnošt Bláha (*Krise inteligence*), prof. F. Žilka (*Ježíšovo náboženství*), Dr. K. M. Lauda (*Retrospektiva*), prof. A. Spisar (*Katolicismus a pokrokový člověk*), doc. Dr. J. Uher (*Naše školská politika*), Ing. František Munk (*Černí a bílí*)

Literatura: *J. Dobrovolný: Tři noví legionářští prosaikové*

Ohlasy: *Dr. Josef Kudela: O sjezdu Čs. O. L.*

2. číslo:

Básně: M. Hrubec (*Ataman Rinov*)

Články: S. Klíma (*Čechové a Slováci*), doc. Dr. C. Čechrák (*Modus vivendi v průmyslu*), A. Brož (*Kulturní vývoj Ameriky*), Ing. F. Munk (*Koncesování inteligence*), J. Kvapil (*Umění a umělecká kritika v demokracii*), V. V. Zěňkovskij (*N. F. Fjodorov*), J. D. (*Poznámky literární a jiné*)

Ohlasy: *Redakční poznámka, J. D.: Ještě o krizi inteligence*

3. číslo:

Články: J. D. (*O nový patriotismus*), doc. Dr. C. Čechrák (*Modus vivendi v průmyslu*), prof. František Žilka (*Škola a vyučování náboženství*), Dr. G. Kolmová (*„Ústavní reformy“ v evropských státech, v nichž vládnou diktátoři*), J. Hamaliar (*Pohled na naše literární věci na Slovensku*)

Ohlasy: *Hornická stávka*, *Víra studená a povýšená*, *O smysl našich dějin*, *Kritika kritiky*, *Systemisace*, *Zdeněk Nejedlý – slavjanofil*

4. číslo:

Články: Dr. J. Kudela (*K desátému výročí Anabase*), J. D. (*Dvojitá kariéra*), prof. A. Bláha (*Náboženství a politika*), Ing. J. Wiesner (*Muži a ženy v průmyslu*), Dr. F. M. Bartoš (*Nový podnik katolických biskupů naší republiky*), Dr. B. Hála (*Problém mezinárodní transkripce*)

Ohlasy: *JUDr. B. Klineberger, Z Velikonočního projevu pana presidentova, Pražské demonstrace, Škola a vyučování náboženství, Večerní České Slovo a propagace*

5. číslo:

Články: A. Hajn (*Náš poměr ke katolictví*), Dr. J. Kudela (*K desátému výročí Anabase*), A. H. (*Hledání tradice*), V. Trenčanský (*Peklo a eldorádo právníků*), MUDr. V. Káně (*Stíny chirurgie*), F. Ruppeldt (*O kritice slovenských literárních věcí*)

Recenze: *Emanule Rádl: Krise inteligence, Benjamin Klička: Pestré osmero, Zdeněk V. Příbík: Na pokraji ráje, Vladimír Groh: Sofistické hnutí ve starověku*

Ohlasy: *Hodžova slovenská konstruktivnost, katolické metody*

Knihy redakci zaslané: *Aleš Brož: Soudobá Amerika, Josef Kudela: Rok 1918 v dějinách odboje*

6. – 7. číslo:

Články: J. Lepšík (*Po procesu*), Dr. J. Kudela (*K desátému výročí anabase*), J. Dobrovolný (*Sto hodin v Moskvě*), Dr. O. Heidrich (*Politické poměry v Československu v zrcadle švédských časopisů*), Dr. B. Hála (*Mezinárodní řeč Serve*), J. Šimsa (*Skauting a woodcraft*), G. Lelevič (*První akt materialistické kritiky*)

Recenze: *Dr. F. A. Soukup: Česká menšina v Rakousku, Student a křesťanství*

Ohlasy: *Výstava soudobé kultury, Tradice svatováclavská – kníže Václav a čeští bratři, Léčebný fond a voják republiky*

Knihy redakci zaslané: *Rudolf Robl: Taganrog, Josef Fischer: Československá obec legionářská a veřejná činnost*

8. - 9. číslo:

Články: Dr. L. Sychrava (*Francouzský podíl na československém osvobození*), Dr. O. Heidrich (*Politické poměry v Československu v zrcadle švédských cestopisů*), Dr. V.

Matula (*Príspevek moderní fyziky a chemie k světovému názoru*), Ing. J. Wiesner
(*Kapitola o družstevním hnutí*), J. D. (*Po prvé v letadle*)

Recenze: *Jaroslav Maria: Váhy a meč*

Ohlasy: *Lev Nikolajevič, R. J. Vonka: Medkův Janda – český bratr?*

10. číslo:

Články: J. Sk. (*Jubilejní*), J. Šimsa (*Rádlovo učení o národě*), F. Šisma (*Italská legie*), J.
B. Čapek (*Positivní protiklad Švejka*)

Recenze: *Jan Rokyta: Revoluce, Dr. Jan Herben: Chudý chlapec, který se proslavil,*
Josef Kopta: cesta do Moskvy, Sherwood Anderson: Temný smích, Egon Hostovský:
Ghetto v nich

Ohlasy: *Jakeschův dům*

Knihy zaslané redakci: *Benedetto Croce: Breviř estetiky, Josef Kopta: Marta, Marie,*
Helena